

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ANNE-BABALARIN AKILCI OLMAYAN İNANÇLARININ
AİLE İŞLEVİ VE ÇOCUKLARDAKİ DAVRANIŞ
PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEMAL BAĞCI

GAZİANTEP
MAYIS 2013

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ANNE-BABALARIN AKILCI OLMAYAN İNANÇLARININ
AİLE İŞLEVİ VE ÇOCUKLARDAKİ DAVRANIŞ
PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEMAL BAĞCI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Zeynep HAMAMCI

GAZİANTEP
MAYIS 2013

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ANNE-BABALARIN AKILCI OLMAYAN İNANÇLARININ AİLE İŞLEVİ
VE ÇOCUKLARDAKİ DAVRANIŞ PROBLEMLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

CEMAL BAĞCI

Tez Savunma Tarihi: 28.05.2013

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. M. Fatih ÖZMANTAR
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Prof. Dr. Zeynep HAMAMCI
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Zeynep HAMAMCI
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası

Prof. Dr. Zeynep HAMAMCI (Jüri Başkanı)

Yrd. Doç. Dr. Eyyup ÖZKAMALI

Yrd. Doç. Dr. Filiz Yalçın TILFARLIOĞLU

ÖZET

ANNE-BABALARIN AKILCI OLMAYAN İNANÇLARININ AİLE İŞLEVI VE ÇOCUKLARDAKİ DAVRANIŞ PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

BAĞCI, Cemal

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Zeynep HAMAMCI

Mayıs 2013, 110 sayfa

Bu araştırmada, anne-babaların anne baba olmaya ilişkin akılcı olmayan inançlarının aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini, Türkiye'nin sekiz farklı ilinde çocukları ilköğretime (7-12 Yaş) devam eden 520 anne-babadan oluşmaktadır. Araştırmada anne-babaların akılcı olmayan inançları 'Anne-Baba Düşünceler Ölçeği', aile işlevi 'Aile Değerlendirme Ölçeği', çocuklardaki davranış problemleri ise '4-14 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği' ile değerlendirilmiştir. Araştırma betimsel bir çalışma olup verilerin analizinde bağımsız örneklem grupları için t testi, tek-yönlü varyans analizi, aşamalı regresyon analizi ve Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır.

Araştırmada Anne-Baba Düşünceler Ölçeği'nin beklentiler alt boyutunun, Aile Değerlendirme Ölçeği'nin duygusal tepki verebilme alt boyutu ile .34, gereken ilgiyi gösterme alt boyutu ile .31 ve davranış kontrolü alt boyutu ile .31 olmak üzere olumlu yönde ve orta düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. 4-14 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği'nin Anne-Baba Düşünceler Ölçeği'nin beklentiler alt boyutu .21 ve mükemmeliyetçilik alt boyutu ile .12 düzeyinde anlamlı olmayan bir ilişki bulunmuştur. Araştırmada ayrıca Anne-Baba Düşünceler Ölçeği'nin beklentiler alt boyutunun, Aile Değerlendirme Ölçeği'nin iletişim alt boyutu ve 4-14 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği arasındaki ilişkide aracı bir değişken olduğu belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda anne-babaların çalışma durumu, gelir durumu, mesleki dağılımları, eğitim durumları, çocuklarının bulunmuş olduğu sınıf düzeyleri, psikiyatrik yardım alıp almamaları ve ailede herhangi bir üyenin psikiyatrik yardım alıp almamalarına göre çocuklarındaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Anne-babaların, anne-baba olma durumlarına ve çocukların doğum sırasına göre çocuklarındaki davranış problemlerini algılamaları arasında ise anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Akılcı Olmayan İnançlar, Anne-Baba, Aile İşlevi, Çocuklarda Davranış Problemi.

ABSTRACT**ANALYZING THE RELATIONSHIP BETWEEN PARENT'S
IRRATIONAL BELIEFS AND THEIR CHILDREN'S BEHAVIORAL
PROBLEMS AND FAMILY FUNCTION**

BAĞCI, Cemal

M.A. Thesis Department of Educational Sciences

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Zeynep HAMAMCI

May 2013, 110 Pages

In this study, it was aimed to investigate the relationship between parent's irrational beliefs about being parent and their children's behavioral problems and family function. The participants of the study were 520 mothers-fathers, whose children are studying primary school (7-12 years old), were eight different cities in Turkey. The parent's irrational beliefs about being parent, was evaluationed through "Parents Thought Scale". The family function is evaluationed via "Family Evaluation Scale". And, the other dependent variable, children's behavioral problems, was evaluationed through "Behavior Evaluation Scale for Children and Youngs Aged 4-14". Present study is a descriptive one. While analyzing the data, t-test, one-way anova, stepwise regression analysis and *Pearson Product-Moment Correlation Coefficient* were applied.

In the study, positive, meaningful and mid-level relationship was found between the sub-dimension of Parents Thought Scale, expectations, and the sub-dimensions of Family Evaluation Scale, giving emotional response (.34), showing the needed care (.31), and controlling behavior (.31). The relationship which is not meaningful was found between the Behavior Evaluation Scale for Children and Youngs Aged 4-14 and the sub-dimensions of Parent's Thought Scale, expectations (.21), perfectionism (.12). Moreover, the sub-dimension of Parent's Thought Scale, expectations, was found as an intermediary variable in the relationship between the sub-dimension of Family Evaluation Scale, communication, and Scale for Children and Youngs Aged 4-14.

At the end of the study, significant difference was found between the perception of children's behavioral problems and parent's working conditions, income, job distribution, level of education, the level of their children, getting psychiatric help, and if any member of the family get psychiatric help. No difference was found between among parent's perceptions about their children's behavioral problems according to being parent and the birth order of their children.

Key words: Irrational Beliefs, Parents, Family Function, Children's Behavioral Problems

ÖNSÖZ

Araştırmanın her aşamasında maddi ve manevi desteğini hissettiren, hoşgörüsü, tecrübesi, engin bilgisi ile bana kılavuzluk eden ve tez danışmanım olduğu için kendimi şanslı hissettiğim Sayın Prof. Dr. Zeynep HAMAMCI' ya şükranlarımı sunarım.

Bu noktaya gelmemde emekleri olduğunu düşündüğüm, kıymetli anneme, bugünleri görmesini çok istediğim ama şu anda aramızda olmayan sevgili babama ve tüm aileme saygı ve şükranlarımı bir borç bilirim.

Cemal BAĞCI

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. GİRİŞ.....	1
1.2. PROBLEM DURUMU.....	4
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	5
1.4. ARAŞTIRMANIN ALT PROBLEMLERİ.....	5
1.5 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	6
1.6 SINIRLILIKLAR	7
İKİNCİ BÖLÜM.....	8
KAYNAK ÖZETLERİ.....	8
2.1. AİLE İŞLEVİ.....	8
2.1.1. İşlevsel Aile Yapısı	10
2.1.2. İşlevsel Olmayan Aile Yapısı.....	13
2.1.3. Çocuklarda Davranış Problemleri	14
2.1.4. Aile İşlevinin Çocuklardaki Davranış Problemlerine Etkisi.....	16

2.2. BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİLER.....	19
2.3. AKILCI DUYGUSAL DAVRANIŞÇI TERAPİ MODELİ.....	20
2.3.1 İnsan Doğasına Bakış.....	23
2.3.2 ABC Modeli.....	24
2.3.3 Akılcı ve Akılcı Olmayan İnançlar	26
2.3.4 Sağlıklı ve Sağlıksız Duygular.....	34
2.3.5 Duygusal Rahatsızlıklara Bakış	35
2.3.6 Anne-babaların Akılcı Olmayan İnançları.....	38
2.3.7 İlgili Araştırmalar.....	49
2.3.7.1. Aile İşlevi ve Çocuklardaki Davranış Problemleri İle İlgili Araştırmalar.....	49
2.3.7.2. Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançları İle İlgili Araştırmalar.....	50
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	52
MATERYAL VE YÖNTEM	52
3.1. Araştırmanın Modeli	52
3.2. Araştırma Gurubu.....	52
3.3. Veri Toplama Araçları	57
3.3.1. Demografik Bilgi Formu	57
3.3.2. Anne-Baba Düşünceler Ölçeği	58
3.3.3. Aile Değerlendirme Ölçeği.....	59
3.3.4. 4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği.....	62
3.4. Veri Analizi.....	64
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	65
BULGULAR VE TARTIŞMA.....	65

4.1. BULGULAR	65
4.1.1. Demografik Değişkenlere Göre Anne-Babaların Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamaları	65
4.1.2. Çocuklara Ait Demografik Değişkenlere Göre Anne-Babaların Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamaları.....	70
4.1.3. Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlarının Aile İşlevi ve Çocuklardaki Davranışsal Problemleri Arasındaki İlişki.....	72
4.1.4. Aile İşlevi İle Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesinde Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlarının Rolü.....	75
4.2. TARTIŞMA.....	79
4.2.1. Anne-Babaların Demografik Özelliklerine Göre Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin Tartışma ve Yorumlar.....	79
4.2.2. Anne-Babaların Çocuklarının Demografik Özelliklerine Göre Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin Tartışma ve Yorumlar.....	85
4.2.3. Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlarının Aile İşlevi ve Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkiyle İlgili Tartışma ve Yorumlar	86
4.2.4. Aile İşlevi İle Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesinde Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlarının Aracı Rolüne İlişkin Tartışma ve Yorumlar ..	88
4.3. SONUÇ VE ÖNERİLER	90
4.3.1. Sonuç.....	90
4.3.2. Öneriler.....	90
KAYNAKLAR.....	92
EKLER.....	99
Özgeçmiş.....	110

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Akılcı Olmayan İnançların İçeriği ve Akılcı Olmayan Süreçlerin İşleyişi.....	31
Tablo 2.2 Akılcı ve Akılcı Olmayan İnançlarının Karşılaştırılması.....	34
Tablo 2.3 Sağlıklı ve Sağlıksız Duyguların Karşılaştırılması.....	35
Tablo 3.1 Araştırmaya Katılan Anne-Babaların İllere Göre Dağılımı.....	53
Tablo3.2 Araştırmaya Katılan Anne-Babaların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları.....	54
Tablo 3.3 Araştırmaya Katılan Anne-Babaların Çocuklarının Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı	56
Tablo 4. 1 Anne-Babaların Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin t-Testi Sonuçları.....	65
Tablo 4. 2 Anne-Babaların Çalışma Durumuna Göre Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin t-Testi Sonuçları	66
Tablo 4. 3 Anne-Babaların Gelir Durumuna Göre Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin t-Testi Sonuçları	66
Tablo 4.4 Anne-Babaların Psikiyatrik Yardım Alma Durumuna Göre Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin t-Testi Sonuçları	67
Tablo 4. 5 Anne-Babaların Ailede Psikiyatrik Yardım Alma Durumuna Göre Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin t-Testi Sonuçları	67
Tablo 4.6 Anne-Babaların Mesleki Gruplarına, Eğitim Durumlarına ve Yaş Dağılımlarına Göre Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin Tek-Yönlü Varyans Analiz Sonuçları.....	68
Tablo4.7 Farklı Meslek Gruplarında Yer Alan Anne-Babaların Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamaları.....	69
Tablo4.8 Farklı Eğitim Düzeyinde Yer Alan Anne-Babaların Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamaları.....	69
Tablo 4.9 Çocukların Sınıf Düzeyine ve Doğum Sırasına Göre Anne-Babaların Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin Tek-Yönlü Varyans Analiz Sonuçları.....	71

Tablo 4. 10 Çocukların Sınıf Düzeyine Göre Anne-Babaların Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamaları.....	71
Tablo 4. 11 Anne-Baba Düşünceler Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği ile 4-14 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği Arasındaki Korelasyon Değerleri.....	73
Tablo 4.12 Aile İşlevi ile Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesinde Anne-Babaların Akılcı Olmayan Beklentilerinin Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	77

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-2.1 ABCDEF Yöntemi.....	25
Şekil -2.2 Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlarını ABC Kuramına Göre Gösterimi...39	
Şekil-2.3 Anne-Baların Düşüncelerini Etkileyen Koşullar ve Bu Düşüncelerin Anne-Baba ve Çocuk Davranışlarına Etkisi.....	41

KISALTMALAR

Akılcı Duygusal Davranış Terapisi	ADDT
Aile Değerlendirme Ölçeği	ADÖ
Anne-Baba Düşünceler Ölçeği	ABDÖ
4-14 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği	4-14.YÇGDDÖ

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

Çocuğun gelişiminde çok farklı etkenler rol oynamaktadır. Çocuğun kişiliğinin oluşmasında, karakterinin biçimlenmesinde ve davranışlarının üzerinde etkili olan en önemli faktör anne-babalardır. Anne-babanın çocuga olan yaklaşımı, tutumları çocuğu yetiştirmeye yönelik düşünceleri, inançları ve beklentileri çocuğun gelişim sürecinde zihinsel, sosyal ve duygusal özelliklerini etkileyebilmektedir. Çocuklar özellikle yaşamının ilk yıllarında model olarak anne-babalarının davranışlarını, tutumlarını özümserler. Anne-babanın çocuga yaklaşım tarzı çocuğun gelişim sürecine olumlu katkı yapabileceği gibi birtakım duygusal ve davranışsal problemlerin ortaya çıkmasına da sebep olabilir.

Toplumun en küçük birimi olarak kabul edilen ailenin insan yaşamında vazgeçilmez bir önemi vardır. Bireyin yaşamında doyum sağlaması, fonksiyonlarını etkili bir şekilde yerine getirmesi ve yaşadığı topluma uygun bir kişi olarak yetişmesi önce aile çevresinde sağlanır (Nazlı, 2001: 16).

Çocuğun duygusal, sosyal ve zihinsel pek çok özeliğini model almış olduğu anne-babalarının davranışlarının ve tutumlarının oluşturduğunu söylenebilir. Çocuk kendini ifade edebilmeyi kendi kendini yöneten bir birey olabilmeyi ailesinden öğrenir (Yavuzer, 2010: 115).

İlk ilişkileri yaşadığımız yer ailedir. Birey kendini ilk kez anne-babasının gözlerinin aynasında, ailesinde görür. Duygusal yakınlık ailede yaşanır. Duyguların ne olduklarını ve bunları ifade etmeyi ailede öğrenilir. Hangi duyguların kabul edilebilir, hangilerinin yasak olduğu konusunda anne ve babalar örnek alınır (Bradshaw, 1995: 20).

Birey içinde yaşadığı psikolojik bağlamla karşılıklı bir etkileşim içindedir; aile içindeki tekrarlanan örüntülerle hem kendi psikolojik yaşamını biçimlendirir, hem de kendisi ailenin psikolojik bağlamını biçimlendirir. Yani bireyin psikolojik dünyası

tamamen içsel ve bireysel bir olay değildir. Dolayısıyla bireyin psikolojik dünyasında arzulan her türlü değişimin aile yapı/sistemi ile doğrudan ilişkili olduğu ve tersinin de doğruluğu düşünülür (Gülerce, 1996: 20).

Anne-babaların tutum ve davranışlarının çocukların ruh sağlığı üzerindeki etkilerini, ilk psikoloji çalışmalarından günümüze kadar değişik uzman ve kuramlar incelemiştir. Bilişsel Davranışçı Terapiler 80’li 90’lı yıllarda anne-baba çocuk ilişkileri üzerine yoğunlaşmaya başlamıştır. Özellikle Hauck, Joyce, Bernard gibi kuramcılar; anne-babaların, çocuk yetiştirmeye ilişkin akılcı olmayan düşünceleri üzerinde durmuşlardır (Joyce, 2006: 177-179).

Akılcı Duygusal Davranış Terapi, duygusal ve davranış problemlerin akılcı olmayan düşüncelerin sonucu olarak ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Bireyin duygusal ve davranış problemlerine neden olan olaylar değil, olaylarla ilgili düşünceleridir. Ellis, duygusal rahatsızlıklarımızın özünde akılcı olmayan inançların, düşüncelerin olduğunu belirtirken, akılcı olan inançların ise esnek, işlevsel düşünmenin yolların gösterip, bireyin psikolojik olarak sağlıklı olmasını sağladığını belirtmektedir (Dryden ve Mytton, 1999: 91). Kuramın ileri sürdüğü hipotezlere bakarak davranışların, duygulara yön veren herhangi bir uyarıcı değil, o uyarıcıya karşı inançların, düşüncelerin önemli rol oynadığı söylenilebilir.

Ellis’e göre bireyin sahip olduğu akılcı olmayan inançlar bilinçli veya bilinçsiz olarak bireyleri rahatsız eder. Birey problemlerinin sorumluluklarını alıp, düşünme yollarının temellerini oluşturan akılcı olmayan düşünceleri, inançları değiştirmek için daha çok çalıştığında duygusal ve davranışsal problemlerini çözme şansını artırmış olacağını vurgulamaktadır (Dryden ve Mytton, 1999: 91).

Anne-babaların anne-baba olmaya ilişkin ya da çocukları yetiştirmeye dair akılcı olmayan beklentileri ve mükemmeliyetçi inançları anne-babaların psikolojik sağlığını olumsuz etkilemektedir. Ackerman, 0–3 yaş çocuğu olan annelerin akılcı olmayan inançları ve annelerin yaşadıkları stresi üzerine yaptığı çalışmada, annelerin akılcı olmayan inançları ile annelik stresi arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Araştırma bulgularına göre anne olmaya ilişkin yüksek beklenti ve mükemmeliyetçiliği olan, çocuklarından sürekli kabul ve ilgi görme ihtiyacı duyan, çocuklarıyla ilgili değerlendirmelere, yaşam biçimlerini ve davranışlarına karşı hassas olan anneler; yüksek oranda stres yaşamaktadır (Ackerman, 1991: 78–83).

Starko, (1991: 70-76) anne-babalık stresi ve anne-babaların akılcı olmayan inançlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı belirlemek amacıyla yaptığı

çalışmada, anne-babaların akılcı olmayan inançları ile anne-babaların stresleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annelerin akılcı olmayan inançları ile stres düzeyleri arasındaki ilişki babaların akılcı olmayan inançları ile stres düzeyleri arasındaki ilişkiden daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Barkley ise (1992: 263–288) dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan ergenlerin anneleri üzerinde yaptığı araştırmada, çocuklarında hiperaktivite bozukluğu olan annelerin akılcı olmayan inançlarının, çocuklarında bu tür sorunu olmayan annelere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Robin ve arkadaşları da bilişsel çarpıtmaların anne-babaların çocuklarıyla, ergenlerin de anne-babaları ile olan ilişkilerine önemli bir etkisi olduğunu ileri sürmüşlerdir. Araştırmacılar yaptıkları incelemede depresyonu olan ergenlerin anne-babaları ve ailelerindeki ilişkiler hakkında çarpıtılmış bilişlerinin, depresyonu olmayan ergenlerden daha fazla olduğunu saptamışlardır. Özellikle depresyonda olan ergenlerin anne-babalarının getirdiği kısıtlama ve kurallarla hayatlarının mahvolacağına, anne-babalarının onlara karşı daima adil olmaları ve kolayca haksızlık edebileceklerine dair abartılı inançlara daha fazla sahip oldukları bulunmuştur. Robin, Koepke, Moyer ve Eryüksel'in çalışmalarında da sorunlu ergenlerin anne-babalarıyla olan ilişkilerinde mahvedilme ve haksızlıkla ilgili inançlara daha fazla sahip oldukları görülmüştür (Akt: Eryüksel ve Akün, 2003: 68).

Bu araştırmalar doğrultusunda akılcı olmayan inançlara sahip olan anne-babalardan oluşan ailelerde aile işlevlerinde aksaklıklar olabileceği, bu inançların yoğunluğu arttıkça psiko-sosyal güçlükler yaşayabilecekleri ve bunun doğal sonucu olarak çocuklarda birtakım duygusal güçlüklerin olabileceği söylenebilir.

Anne-babaların anne babalığa ilişkin akılcı olmayan inançlarının, düşünce kalıplarının anne-babalarda strese neden olduğu, aile işlevini aksattığını belirten uzmanlar (Ackerman, 1991; Starko, 1991; Barkley, 1992), çocukların gelişim sürecini, aile işlevlerini sağlıklı olması için anne-babaların kendileriyle, iç dünyalarıyla ve çocuklarıyla ilgili daha gerçekçi değerlendirmeler yapmaları gerektiğini ifade etmektedirler.

Anne-babaların akılcı olmayan inançlarının, çocuklardaki davranış sorunlarının kaynağı olduğunu belirten Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi bu inançların düzelterek, anne-babalarda ve çocuklarında görülen duygusal ve davranışsal sorunları ortadan kaldırılabileceğini ileri sürmektedir.

Duygusal, zihinsel ve soysal gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlamada ve topluma sağlıklı bireyler kazandırmada aile faktörünün ne kadar önemli olduğu düşünülecek olursa, duygusal problem yaşayan çocukların ve bunların anne-babalarının akılcı olmayan inançlarının ve düşüncelerinin çocukların davranış problemleri arasında nasıl bir ilişki olduğunun araştırılması oldukça önemlidir.

1.2. PROBLEM DURUMU

Çocuklarda görülen davranış problemlerinin büyük bir kısmın aile içinde anne-baba ile olan etkileşimden kaynaklanmaktadır. Bu etkileşimde anne-babalar çocukluk yıllarında kendi anne-babalarıyla olan deneyimleri, çocuk yetiştirmeye ilişkin beklentileri, anne-baba olmaya ilişkin düşünceleri ve çocuğa karşı tutumlarının nasıl olması gerektiğine dair düşünceleri önemli bir yer tutmaktadır. Anne-babalar, çocukların duygusal ve davranışsal problemlerinin tek nedeni olmasalar da bu problemlerin önlenmesi, azaltılması veya daha kötü hale gelmesinde önemli bir paya sahip olduğunu belirtmektedir (Bernard vd., 2006: 11).

Robin ve Foster'a (1989: 14-15) göre anne-baba çocuk ilişkilerinde olumlu düşünceler, olumlu duygulara oluştururken; olumsuz düşünceler olumsuz duygulara neden olmaktadır. Anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkilerini sürekli olarak olumsuz algırlarsa birbirlerine karşı sürekli olumsuz duygular hissedeceklerdir. Bu olumsuz duygu ifade edildiğinde aile üyelerinde duygusal rahatsızlığa neden olabilir.

Aile sistemine gelecek tahribatı en aza indirmek ve bu olumsuz duyguların anne-baba ve çocuklara etkisini azaltmak için anne-babaların akılcı olmayan inançlarının belirlenmesi ve bu inançların aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi gerekmektedir.

Aile ilişkilerinde akılcı olmayan inançların incelenmesi yeni bir konu olup, anne-babaların akılcı olmayan inançlarına yönelik ülkemizde araştırmalar sınırlı sayıdadır. Ülkemizde ilgili literatür incelendiğinde anne-babaların akılcı olmayan inançlarını belirlemek amacıyla 'Anne-Baba Düşünceler Ölçeği' geliştirildiğini, aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkiyle ilgili çalışmalar olmasına rağmen anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkiye yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu nedenle ülkemizde çocukların davranışsal problemleri ile aile işlevi ile anne-babaların akılcı olmayan inançları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın genel amacı anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aile işlevi ve çocuklardaki (7-12 yaş grubu) davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıda ifade edilen sorulara cevap aranmıştır.

1.4. ARAŞTIRMANIN ALT PROBLEMLERİ

1.4.1. Anne-Babaya Ait Demografik Değişkenlere Göre Araştırmanın Alt Problemleri

- a) Anne-babaların çocuklarındaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- b) Anne-babaların çalışma durumlarına göre çocuklardaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- c) Anne-babaların gelir durumuna göre çocuklardaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- d) Anne-babaların psikiyatrik yardım almalarına göre çocuklardaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- e) Ailenin herhangi bir üyesinin psikiyatrik yardım almalarına göre anne-babaların çocuklardaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- f) Anne-babaların mesleki dağılımlarına göre çocuklardaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- g) Anne-babaların eğitim durumlarına göre çocuklardaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- h) Anne-babaların yaş dağılımlarına göre çocuklardaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.4.2 Çocuklara Ait Demografik Değişkenlere Göre Araştırmanın Alt Problemleri

- a) Anne-babaların çocuklarının bulunmuş olduğu sınıf düzeylerine göre çocuklardaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- b) Anne-babaların çocuklarının doğum sırasına göre çocuklardaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.4.3 Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlarına Göre Araştırmanın Alt Problemleri

- a) Anne-babaların akılcı olmayan inançları, aile işlevi ve çocuklardaki davranışsal sorunları algılamaları arasında bir ilişki var mıdır?
- b) Aile işlevi, çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkide anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aracı rolü var mıdır?

1.5 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Son çocukluk dönemi çocuğun okula başladığı, anne-baba faktörü dışında farklı yaşantılar geçirdiği, bir birey olarak toplumda varlığını hissetmeye başladığı ve zihinsel, sosyal becerilerin geliştiği bir dönemdir. Çocukların zihinsel ve sosyal özelliklerin önemli bir kısmını kazandığı böyle bir dönemde aile ortamında veya dışında olumsuz tutum ve davranışlarla karşılaştığında çocukta okul fobisi, depresyon, kaygı, suçluluk gibi birtakım duygusal ve davranışsal rahatsızlıklar oluşabilmektedir.

Wilde, Akılcı Duygusal Davranışçı Terapinin kuramsal varsayımlarını dikkate alarak anne-babaların olumsuz duyguları kendilerine, çocuklarına ya da anne-babalığa ilişkin akılcı olmayan inançlardan kaynaklandığını ileri sürmektedir. Anne-babalığa ilişkin akılcı olmayan inançların aynı zamanda anne-babaların kaygı, depresyon, kızgınlık gibi sağlıklı olmayan duygular yaşamasına neden olmaktadır (Akt: Hamamcı, 2009: 84).

Anne-babaların çocuk gelişim sürecindeki olumsuz tutumların, akılcı olmayan düşünce ve inançların, çocuk yetiştirmeye ilişkin gerçekçi olmayan beklentilerin, yüklemelerin çocuklarda davranış problemlerin ortaya çıkmasına sebep olduğu gibi, anne-babalarda da depresyon, kaygı, yetersizlik, suçluluk gibi olumsuz duyguların yaşanmasına neden olabilir ve aile sisteminin işlevinde aksaklıklar meydana gelebilir. Ailenin işlevini artırmak, çocuklardaki duygusal problemleri

çözmek ve sağlıklı bir aile ortamı oluşturmak için anne-babaları rahatsız eden bu olumsuz duyguların etkisini en aza indirmek gerekmektedir. Gavita ve Joyce (2008: 185–199) anne-babalara yönelik, bilisel temelli davranış eğitim programının, anne-baba problemleri (öfke yönetimi, stres, depresyon, bilişsel çelişkiler) ve çocukların olumsuz davranışları üzerinde etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aile işlevi ve çocuklardaki davranışsal sorunları arasındaki ilişkinin ortaya konmasını amaçlayan bu araştırma; anne-baba ve çocuklara yönelik olarak gelecekte yapılacak bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı psiko-eğitim programların uygulanabilmesi için gereken kuramsal alt yapıya ilişkin önemli bilgiler sunacaktır.

Eğer bu araştırmada anne-babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin akılcı olmayan inançlarının çocukların davranış problemleri ve aile işlevi ile ilişki olduğu belirlenirse, ilerde çocukların davranış problemlerinin azaltılması ya da ailelere sağlıklı aile işlevleri kazandırmaya yönelik bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı aile rehberliği ve aile danışmanlığı programları uygulanabilir.

1.6 SINIRLILIKLAR

1. Araştırmanın örneklemi SAMSUN, İSTANBUL, BURSA, İZMİR, ANTALYA, KAYSERİ, GAZİANTEP ve BATMAN ili ve ilçelerindeki birinci kademeye devam eden çocuğu olan anne-babalarla sınırlıdır.
2. Araştırmada bulunan veriler anne-babaların Aile İşlevlerini Değerlendirme Ölçeği, Anne-Baba Düşünceler Ölçeği, 4-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeğine verdikleri cevaplarla sınırlıdır.
3. Araştırmada kullanılan ölçekler, anne-babaların kendilerinin okuyup doldurmaları gereken ölçekler olduğu için okur-yazar olmayan anne-babalara uygulanamamıştır. Ayrıca en az ilköğretim veya daha üst eğitim seviyesine sahip anne-babalarla sınırlı tutulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM KAYNAK ÖZETLERİ

Bu bölümde Sağlıklı ve Sağlıksız Aile İşlevi, Bilişsel Davranışçı Terapi Kuramı, Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi Modeli ve Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançları ile ilgili ortaya konmuş kuramsal bilgilere yer verilmiştir.

2.1. AİLE İŞLEVİ

Aile; evlilik birliği içinde anne-baba, çocuklar, kardeşler ve aralarında akrabalık bulunan insanların oluşturduğu toplumun en küçük birimidir. Aile sözcüğü geniş anlamda, ortak amaç, beklenti, değer, duygu, düşünce, ilke ve kural gibi öğeleri paylaşan insanlar için de kullanılır (Köknel, 2010: 59).

Kramer'e göre aile, ortak bir geçmişi, şimdiki zamanı ve gelecekte beklenenleri paylaşan bir grup insanın karşılıklı ilişkiler sistemini temsil eder. Kramer ailenin temeli olarak sadece kan bağı, hane paylaşma ya da yasal sözleşmeler yerine, üyeler arasındaki daha kişisel, psikolojik bağlara vurguyu koyar (Akt: Gülerce, 1996: 8). Yörükoğlu (2008: 125) aileye görevleri yönünden üç değişik açıdan bakmaktadır;

- Aile her şeyden önce, eşlerin duygusal ve cinsel gereksinimlerini karşılayan yasal bir birliktir.
- Aile, ortak amacı, çıkarları, inançları, kuralları olan bir insan kümesidir.
- Aile, çocukların beslenip bakıldığı ve eğitildiği bir ortamdır.

Aile, bir kurum olarak, çocuğun alacağı kavramları seçerek vermekte, onları yorumlamakta ve sonucu değerlendirmektedir. Bu seçici ve değerlendirici süreç, çocukta sosyal ve kişisel davranışlarla ilgili değer duygusunun gelişmesiyle sonuçlanmaktadır. Hiç kuşkusuz çocuğun bulunduğu kültür çevresi içinde yer alan ve onu etkileyecek olan gelenek ve kurallar da vardır. Ancak yargıların oluştuğu, tercihlerin yapıldığı ya da en azından etkilendiği yer ailedir. Kişiliğin gelişmesi, bir

dizi tercihin geliştirilmesiyle olanaklıdır. Bu tercihler bireyin değerlerini temsil eder ve geniş ölçüde ailenin koşullandırılmasının bir sonucudur (Yavuzer, 2003:130).

Aile, çocuğun beslenme, bakılma, korunma, sevilme ve eğitime ihtiyacını karşılar. Anne-baba severek, özenli bakım vererek, çocuğa bir güven ortamı yaratır. Onun sağlıklı büyümesini güvence altına alırlar. Yeteneklerinin gelişmesine yardım ederler. Ona özgürce oynayacağı, denemelere girişeceği ve öğreneceği bir çevre sağlarlar. Yol göstererek, kuralları öğreterek davranışlarına yön verirler. Güç durumlarda yanında olur, desteklerler. Gerektiğinde, denetleyerek sınır çekerek, cezalandırarak, kurallara uymasını sağlarlar. Doğru ile yanlış ayırt etmeyi öğretirler. Anne-baba, kız ve erkek çocuklarına, kendi davranışlarıyla örnek olarak, onların hem kişilik geliştirmesine hem de kendi cinsel kimliklerini kazanmalarına yardımcı olurlar (Yörükoğlu, 2008: 126).

Toplumun temel yapı taşı olan çocuk, aile içinde yetişir, bilinçlenir ve topluma hazırlanır. Aile, birçok araştırmacı tarafından “evlilik”, “ebeveyn- çocuk” ve “kardeşler” alt sistemlerinden oluşan bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Bu alt sistemlerin her biri diğerini etkiler ve diğerlerinden etkilenir (Şendil ve Kızıldağ, 2003: 58-66). Çocuğun kişiliğinin oluşumu, karakterinin biçimlenmesi ve benlik saygısının gelişimi, büyük ölçüde özdeşim modelleri olan anne-babaların kişilik yapılarına bağlıdır. Kendine güveni olan anne-baba, bu özgüvenlerini çocuklarına da yansıtıp güvenli olmalarını sağlarlar. Anne ve babanın davranışlarını kendine model olarak alan çocuk, böylelikle istenen ve istenmeyen davranışları onlardan öğrenecek, kendini bu doğrultu da yönlendirecektir (Yavuzer, 2010: 39).

Anne-baba, çocuğa maddi-manevi destek sağlayan, yaşamını sürdürebilmesi için gerekli temel becerileri öğreten ve birtakım değerleri aşıl原因an kişiler olarak bu gelişimi sağlamada başrolü oynamaktadırlar (Kuzgun, 2007: 1). Anne-baba, çocuk ilişkilerinde en büyük döngü, çocukların dünya hakkındaki inançlarının anne-babalardan kaynaklanmasıdır. Çocuklar çevrelerindeki dünyayı anne-babalarından öğrenirler. Yaşamının ilk on yıllı boyunca anne-babalar çocuğun dünyasının en önemli öğeleridir (Bradshaw, 1995: 24).

Bütün bunlardan sonra denilebilir ki, çocuğun kişiliğinin ilk oluştuğu, ilk deneyimlerini yaşadığı ve gelişim dönemlerinin büyük bir bölümünün tamamladığı yer ailedir. Aileyi oluşturan anne-babanın; anne-babalık rollerinin dengeli dağılması, ailenin temel gereksinimlerini karşılamamaları, gereken yakınlığın kurulamaması, aile ilişkilerinin birbirinden kopuk ve ruh sağlıklarının bozuk olması,

aile üyelerinin karşılıklı anlayışı, güveni, dayanışması ve paylaşımın olmadığı işlevsel olmayan bir aileyi oluşturmaktadır. İşlevsel olmayan ailelerde yetişen çocuklar ise gelişim dönemlerinde aksamalara neden olduğu gibi psiko-sosyal olarak yetersiz bir birey haline gelmektedirler. Aileyi oluşturan anne-babanın; kişilerarası ilişkilerin güçlü olması, anne-babalık rollerinin kabullenmeleri ve dengeli dağılımı, psiko-sosyal uyumlarının yeterli olmaları ve ruh sağlıklarının yerinde olması ise aile yapısının işlevsel olmasını sağlayacak. Böylece işlevsel olan ailelerde yetişen çocuklar duygusal, bedensel, zihinsel gelişimini bir bütün olarak eksiksiz tamamlayacaklardır.

2.1.1. İşlevsel Aile Yapısı

Sağlıklı bir aile tüm üyelerin tam anlamıyla işlevsel oldukları ve aile üyeleri arasındaki ilişkilerin de sağlıklı olduğu bir ailedir. İnsan olarak tüm aile üyelerinin ellerinde kullanacakları birtakım güçler vardır. Bu güçlerden işbirliği yapmak, bireyselleşmek ve hem toplu, hem de kişisel gereksinimlerini karşılanmak için yararlanırlar. İşlevsel bir aile, bireylerin olgun insanlar olarak yetiştiği verimli bir topraktır (Bradshaw, 1995: 60).

Ackerman'a göre sağlıklı ailelerde çiftler evlilik rollerinde uyum içindedirler. Ortak amaçlara ve değerlere sahiptir. Çatışma meydana geldiğinde her ne kadar sorun çıkarsa da kişiler uygun çözümler aramada işbirliği yaparlar. Ailede suçluluk duyguları yoktur. Bir üyenin üzerine yüklenme, onu şamar oğlanı haline getirme gibi davranışlar rastlanmaz. Eşler birbirini olduğu gibi kabul eder, saygı duyar ve değişiklikleri anlayışla karşılar; en önemlisi tüm bu davranışları, ilişkiyi geliştirmek için araç olarak kullanır (Akt: Bulut, 1993: 10).

Polak, sağlıklı evliliklerin, etkileşim kalıplarının ve ilişkilerinin karşılıklı olarak doyumlu olması varsayımına dayandığını ifade etmektedir. Yaşa ve evlilik süresine göre çıkan bir takım sorunların sağlıklı ailelerde olumlu iletişim ve işbirliği ile ortadan kaldırılabileceğini savunmaktadır (Akt: Bulut, 1993: 9).

Ayrıca sağlıklı ailede, ailedeki düzen ve etkileşim biçimi, aile bireylerinin her türlü gereksinimleri, doğal yaşantı içinde karşılar ve aile üyeleri ailelerinin bir parçası olmaktan mutludurlar. Üyeler, görev ve sorumluluklarını doğal olarak yerine getirirler, aralarında olumlu duygusal bağlar vardır ve kişiler birbirinden bağımsız olarak ve isteyerek karşılıklı yardım içindedirler. Aile, kendi üyelerini değerli bulur, aralarında karşılıklı destek, uyum ve iletişim vardır (Özgüven, 2009: 71).

Miller, işlevsel bir ailede olması gereken özellikleri şöyle ifade etmektedir (Akt: Bradshaw, 1995: 60-74).

1. İşlevsel ailenin kuralları açık ve belirgindir.
2. Sorunlar kabul edilip çözümlenir.
3. Tüm üyeler kendi algılama, duygu, düşünce, arzu ve hayallerini ifade edebilirler.
4. Tüm ilişkiler bir diyalog bazında ve birbirine eşittir. Herkes kişi olarak eşdeğerdir.
5. Aile üyeleri kendi gereksinimlerini karşılayabilirler.
6. Aile üyeleri farklı olabilirler.
7. Aile rolleri seçilmiş ve esnekler.
8. Atmosfer eğlenceli ve içten geldiği gibidir.
9. Kurallar sorumluluk gerektirir.
10. Başkalarının değerlerini ihlal etmek suçluluk doğurur.
11. Hatalar bağışlanır ve ders alma fırsatı olarak görülür.
12. Aile sistemi bireyler için kurulmuştur.
13. Anne-baba sağlıklı utanma duygularından kopmamışlardır.
14. Aile bir yaşam ve büyüme birimidir.
15. Aile, çeşitli üyelerin duygusal ihtiyaçlarını karşılayan bir toplaktır. Bu gereksinimlerin arasında bağımsızlık ile bağımlılık arasındaki denge, sosyal ve cinsel eğitim de bulunmaktadır.
16. Sağlıklı bir ailede anne-baba dahil her üye büyür ve gelişir.
17. Kendine saygı ailede edinilir.
18. Aile sosyalleşme için çok önemli bir birim olup, bir toplumun kalıcı olabilmesi açısından vazgeçilmezdir.

Bu sayılanların dışında sağlıklı aile yapısında aile bireylerinin karşılıklı anlayışı, güveni, denetimi, desteği, dayanışması ve paylaşımı söz konusudur. Bunlar dışarıya karşı gizli, kapalı olsa bile, aile içinde açık seçik ortaya konur (Köknel, 2010: 61).

Mishler ve Waxler sağlıklı ailelerde kişilerin davranışlarını etkileyen ve kontrol altında tutan bir güç yapısının varlığına işaret etmektedir. Sağlıklı ailelerin iç yapısında güç ve statü açısından belirlenmiş kalıpların bulunduğu, anne-babanın güç isteyen statüsü yüksek rolleri, çocukların ise daha kolay ve göreceli olarak aile içinde statüsü daha düşük görevleri benimsedikleri üzerinde durmaktadır. Ailenin çocuğu

korumak ve eğitmek çabasıyla hem onu hem de çevreyi kontrol altına tuttuğunu belirtmektedir (Akt: Bulut, 1993: 10).

Baldwin ve Watson'ın araştırmalarına göre hoşgörülü ve demokratik evlerde büyüyen çocuklar, arkadaşlarıyla ilişkilerinde daha etkin, daha girişken, yaratıcı fikirler öne sürebilen, fikirlerini serbestçe söyleme eğiliminde görülen çocuklar olmaktadır. Bu tür çocuklarda kendini denetleme becerisine daha erken rastlanmaktadır. Buna karşılık, daha sert bir denetim altında tutulan ya da eğitim yöntemleri değişken olan ailelerde büyüyen çocuklar ise, karşı çıkma ve saldırganlık gibi yollarla kendilerini kabul ettirmek istemekte ve kendi iç dünyalarını açıklamakta zorluk yaşamaktadırlar (Akt: Yavuzer, 2003: 131).

Aile işlevsel bir birim ise, bu bireyselliğin, gücün ve duygusal dayanağın kaynağı olmuştur. Kaynak ailenin işlevsel olması bireye kalıcı bir ait olma inancı verir. Tüm insanlık deneyimlerin en heyecanlı, en güçlülerini yaşadığı yer bireyin içinde yetiştiği, büyüdüğü ailedir (Bradshaw, 1995: 59).

En sağlam, dengeli aileler bile, yaşam boyunca, dengelerini sarsıcı durumlara karşılaşırlar. Üyelerden birinin ya da birkaçının geçici ya da sürekli hastalığı, sakatlığı, tüm üyelerin uyumunu etkiler. Aileyi tümünden sarsan yangın, sel, depremi zorunlu göç gibi olaylar, daha yıkıcı sonuçlar doğurur. Aileden bir veya birkaç kişinin evden ayrılışı, karı-koca ayrılığı ya da boşanma, anne-baba ya da kardeşlerden birinin ölümü, örseleyici durumlardır (Yörükoğlu, 2008: 129). Ailede yaşanabilecek bu durumlar çocuğun sağlıklı aile ilişkilerinden mahrum kalmasına neden olabilir.

Çocuğun sağlıklı aile ilişkilerinden mahrum kalması, onun duygusal gelişimini etkilediği gibi, bedensel ve zihinsel gelişimini de olumsuz etkide bulunabilir (Yavuzer, 2010: 50).

Sonuç olarak işlevlerine tam ve bir bütün içinde yerine getiren aileler işlevsel aileler olduğunu ve böyle ailelerde yetişen çocukların sağlıklı bireyler olduğunu, aynı zamanda sağlıklı bir ailede yetişen bu bireyler sağlıklı aileleri meydana getireceğini söylenebilir.

2.1.2. İşlevsel Olmayan Aile Yapısı

Ailenin temelinde anne-babanın kendileriyle ve birbirleriyle olan ilişkileridir. Karı-koca ailenin mimarlarıdır. İşlev bozukluğu olan aileler, işlev bozukluğu olan evliliklerin eseridir. İşlev bozukluğu olan evlilikler de birbirini arayıp bularak evlenen işlev bozukluğa sahip bireylerden doğar. İşlev bozukluğu olan evliliklerden işlev bozukluğu olan aileler çıkar (Bradshaw, 1995: 80-90).

İşlev bozukluğuna sahip ailelerdeki ilk önemli unsur, kuşaklar boyu süregelen bir sürecin parçası olmalarıdır. Yapısal anlamda kendilerine benzeyen kişilerle evlenen işlev bozukluğu olan bireyler, böyle ailelerden gelmişlerdir. Böylece bu döngü kırılmaz. Sağlıklı ailelerin yarattığı sağlıklı bireyler başka sağlıklı bireylerle evlenip yeni sağlıklı aileler kurarlar (Bradshaw, 1995: 81).

Elderkin'e göre sağlıklı ailenin en önemli özelliği iletişim işlevinin bozuk, kişilerarası ilişkilerin kopuk ve kurallara aşırı bağlı olmasıdır. Belirli roller kişilerin üstüne zorla yüklenmiştir ve bu rolleri değiştirmek çok zordur (Akt: Bulut, 1993: 11).

Özgüven (2009: 71), ailenin işlevsel olmamasında ailenin sosyo-ekonomik özellikleri, toplumda aileye sunulan hizmet, destek ve olanaklar, aile üyelerinin kalıtsal özellikleri, kişilik yapıları, aile içi ilişkilerin niteliği ve dinamik yapısı gibi çeşitli faktörlerin etkili olduğunu belirtmektedir.

Glick ve Kessler'e göre üyeleri birbiri ile en az konuşan ve açık bir iletişimde olmayan, aileyi ilgilendiren konularda birlikte konuşup çözüm aramayan, üyeleri birbirine gerçek bir yakınlık duymayan ve birbirlerine olumsuz duygular besleyen aileler, sağlıklıdır (Akt: Bulut, 1993: 10).

İşlevsel olmayan bir aile ortamında çocuğun özgür ve özerk davranma olanağı yoktur. Bu ortam içinde insanlarla, nesnelere, olaylarla kolay ve sağlıklı ilişki kurup sürdürülemez. Duygularını, düşüncelerini anlatamaz, aktaramaz. Kendi başına karar alamazlar (Köknel, 2010: 63).

İşlevsel olmayan ailelerde; aile üyeleri arasında duygusal bir bağlılığın olmadığı, eşler arasında birtakım uyumsuzluklar yaşandığı, ailenin gereksinimlerinin karşılanmasında aksaklıklar olduğu, ilişkilerin kopuk olduğu, aile üyelerinde birtakım kişilik bozuklukların olabileceği ve sağlıklı olmayan böyle ailelerde aile üyelerinde davranış problemlerinin çıkmasının kaçınılmaz bir sonuç olduğu söylenebilir.

2.1.3. Çocuklarda Davranış Problemleri

Davranış bozuklukları, çocuğun çeşitli ruhsal ve bedensel nedenlere bağlı olarak iç çatışmalarını davranışlarına aktarması sonucu ortaya çıkar. Başka bir deyişle, bu çocukların çevreleriyle ilişkileri sürekli olarak gergin ve sürtüşmesidir (Yörükoğlu, 2008: 288)

Davranış bozukluğunun temel özelliği o yaş için uygun olduğu kabul edilmiş toplumsal kuralların sürekli olarak çiğnenmesidir (Semerci, 2009: 204). Her çocuk gelişim dönemlerinde çeşitli problemlerle karşı karşıya kalır. Kimi tuvalet eğitimi konusunda zorluk yaşarken kimi sürekli bir utangaçlık, içe kapanma ve çeşitli uyum sorunları gösterir. Genellikle çocuklar istenen ve istenmeyen davranışların karışımını birlikte sunarlar. Çocukluk döneminde görülen bazı problemler normal gelişimin bir parçasını oluşturur. Bu problemlerin çoğu kalıcı olmaktan çok geçici türdendir (Kılıçarslan, 2006: 66).

Çocuklarda ruhsal sorunlar dış etkenlerden de kaynaklanabilir. Aileyi tümünden sarsan, aile birliğini ve düzenini bozan baskı ve zorlayıcı nedenler de gelişimi yolundan saptırır. Böylece çocuğun yapısından gelen yatkınlıklar, anne-baba tutumları ve ev yaşantıları dış etkenlerle birlikte, kalıcı ruhsal bozukluklar yaratabilir. Yerine göre bu etkenlerden birisi ağırlık kazanır veya çoğunlukla görüldüğü gibi, hepsi birlikte çocuğun ruhsal dengesini geçici veya kalıcı olarak bozarlar (Yörükoğlu, 2008: 284).

Evlilikteki bozukluklar ve hayal kırıklıkları yetişkinlerde olduğu kadar, çocuklarda da çeşitli sorunlar yaratmaktadır. Genetik ve sosyal etkisi ile çocuklarda zaman içinde bazı konularda ailelerine benzemektedirler. Bowlby, kaygı, endişe ve depresyonun temelini çocuklukta ruhsal baskılara dayandırmaktadır (Akt: Bulut, 1993: 19)

Gelişme basamağında çocukların karşılaştığı sorunlar çok çeşitlidir. Bunların birçoğu o döneme özgü olan, anne-babanın desteğiyle çözümlenecek nitelikte sorunlardır. Ancak, çocuk bu desteği bulamaz ya da anne-baba tutumu yanlış olursa, olağan sorunlar büyür (Yörükoğlu, 2008: 283).

Bazı küçük istisnalar dışında, davranışsal problemi olan çocukların diğer çocuklardan hiçbir farkı yoktur. Gelişim sürecindeki bütün çocuklar önemsiz stresler karşılaşırlar. Bazen pek çok çocuk bu streslere kabus görme, yatağını ıslatma, olumsuz mizaç değişiklikleri ya da büyük korkular gibi kısa süreli davranış bozukluklarıyla tepki gösterirler. Anne-babalar genellikle bu belirtilerin ne anlama

geldiğini anlar ve bunun için çocuğun üzerindeki baskıyı azaltırlar. Ciddi zorluklar, ancak stresin boğucu olduğu ya da anne-babaların çocuğun yardım istediğini gösteren belirtileri göremeyecek kadar meşgul oldukları zaman ortaya çıkar. Bu tür durumlarda her çocukta görülebilecek benzer tepkilerin normal kabul edilmesine karşın, uzman yardımı gereklidir (Wolff, 2009: 15).

Kılıçarslan (2006: 68-69), çocuğun davranış ve uyum bozukluğuna nedenleri olarak kalıtım, fiziksel nedenler, fiziksel, sosyal ve psikolojik gibi temel ihtiyaçlarının doyurulmaması, çevresel ve sosyo-ekonomik nedenler ve okul yaşantısı olduğunu belirtmektedir.

İşlev bozukluğu olan ailelerden gelen çocukların görülebilecek problemler sıralanmıştır (Bradshaw, 1995: 98):

1. Aklına eseni yapmak, nedensiz işler yapmak, kolay kandırılmak.
2. Karar vermekte zorlanmak ve özellikle güven konularında yanlış kararlar vermek.
3. Kontrol edilemeyecek şeyleri kontrol etmeye çalışmak.
4. Hep muhteşem deneyimleri, kusursuz eşin, aşğın, anne-babanın vb. arayışında olmak.
5. Aklına koyduğunu yapmak ve takıntılı olmak.
6. Her şeyi aşırı uçlar halinde; siyah ya da beyaz, iyi ya da kötü, benden yana ya da bana karşı, benimle ilgili her şeyi seviyor ya da beni hiç sevmiyor biçimde görmek.

Kılıçarslan ise (2006: 69-92) çocuklarda sıklıkla görülen uyum ve davranış bozukluklarını şu şekilde sıralar; karşı gelme-karşıt olma, küfürlü konuşma, yalan söyleme, bağımlılık, içe kapanıklık, alt ıslatma, dışkı kaçırmak, parmak emme, tırnak yeme, tikler, kekemelik, saldırgan davranışlar, hırsızlık, evden kaçma, dikkat eksikliği-hiperaktivite bozukluğu ve okul fobisidir.

Bir çocuğun psikolojik değerlendirmeye ve uzman yardımına gereksinim duyduğu iki durum vardır: birincisi, yaşamında kritik bir durumun ortaya çıkması, ikincisi ise davranışlarındaki ağır ya da inatçı bozukluklardır (Wolff, 2009: 15).

Her çocuğun kişilik özellikleri gibi ruhsal sorunları da kendine özgüdür ve çok değişkenlik gösterir. Ruhsal belirtiler, tek başlarına çocuğun uyumsuz ve dengesiz olduğunu kanıtlamazlar. Bir belirtiyi değerlendirirken şu etkenleri göz önünde tutmak gerekir (Yörükoğlu, 2008: 285-406).

- Çocuğun gelişim dönemi: Belirti, belli bir gelişim döneminde, sıklıkla görülen geçici bir durum olabilir. Örneğin 4-5 yaşına kadar çocukların gece altını ıslatmaları olağandır.
- Belirtinin sıklığı ve gücü de bir başka ölçüt olarak kullanılabilir. Vardan yoktan ürken, her şeyden korkan çocuk, yaşı küçük olsa da ruhsal sorunlu bir çocuk sayılabilir. Okul çağında her gece yatağını ıslatma bir sorun olarak ele alınabilir.
- Belirtilerin sürekliliği: Dış baskılara bağlı olarak ortaya çıkıp bir süre sonra yok olan belirtiyle süreklilik gösteren belirti bir tutulmaz.
- Başka hangi belirtilerle eşlik ettiği: Her gece yatağını ıslatan bir çocuğun bu belirtisinin yanında, korkular, kekemelik davranış bozuklukları görülmesi uyumsuzluk tanısını destekler.
- Çocuklar bütün ruhsal sorunlarını dışarı vurmazlar. Bu nedenle dıştan belirti göstermeyen bir çocuk her zaman uyumlu ve dengeli sayılması gerekmez.
- Çocuğun geçmişteki uyumunun ve olumlu niteliklerinin incelenmesi gerekir.

Çocuklarda davranış problemleri doğumunda itibaren çocuğun yaşamını olumsuz etkileyen davranış biçimlerinden oluşmaktadır. Bu olumsuz davranış biçimlerinin oluşmasında birçok etmenin neden olduğunu ve gelişim sürecinde çocukların davranış problemleri gösterebilecekleri söylenebilir.

2.1.4. Aile İşlevinin Çocuklardaki Davranış Problemleri Üzerindeki Etkisi

Birey içinde yaşadığı psikolojik bağlamla karşılıklı bir etkileşim içindedir; aile içindeki tekrarlanan örüntülerle hem kendi psikolojik yaşamı biçimlenir, hem de kendisi ailenin psikolojik bağlamını biçimlendirir. Yani bireyin psikolojik dünyası tamamen içsel ve bireysel bir olay değildir. Dolayısıyla bireyin psikolojik dünyasında arzulanan her türlü değişimin aile yapı/sistemi ile doğrudan ilişkili olduğu ve tersinin de doğruluğu düşünülür (Gülerce, 1996: 20).

Ackerman'a göre çocukların bütün psikolojik sorunları, aile ortamıyla birlikte ele alınmalıdır. Sağlık kavramını ise aile içi ilişkilerdeki duygusal alışveriş doğrultusunda anlamayı çalışmıştır. Aileler, çocuklarının birindeki duygusal rahatsızlıktan söz ederken dolaylı yoldan kendi sorunlarını aktarmış olurlar (Akt:

Wolff, 2009: 189-211). Anne-babanın kişilik özellikleri, anne-babanın ruh sağlıkları, davranış biçimleri ve kendilerinin yetiştirilme tarzları çocuğu etkiler (Kılıçarslan, 2006: 41).

Huzursuz aile ortamı, bazı durumlarda dağılmış aile ortamı gibi çocuğu olumsuz bir şekilde etkiler ve çeşitli uyum, davranış bozuklukların sebebi olabilir. Anne-babasının sürekli tartıştığı veya kavga ettiği gergin bir ortam içinde yetişen çocukta, alt ıslatma, dışkı kaçırmaya, tik, kekemelik, parmak emme, tırnak yeme vb. gibi uyum ve davranış bozukluklarıyla okul başarısızlığına rastlanabilir (Yavuzer, 2010: 39-40).

Anne-babaların zihinlerinde, bir çocuğun sahip olması gereken özelliklerle ilgili düşünceler vardır. Eğer çocuğun var olan özellikleri ile anne-babaların nitelikleri, beklentileri çatırırsa, işte o zaman sorunlar ortaya çıkar (Wolff, 2009: 262).

Anne-baba-çocuk ilişkisi, temelde anne ve babanın tutumlarına bağlıdır. Çocuklar arasında uyum bozukluğuna yol açan birçok vakaya, yeterli ve uygun olmayan ilk anne-baba-çocuk ilişkilerinin neden olduğu saptanmıştır (Yavuzer, 2003: 133).

Ailede istismar olması durumunda, birey egosu sayesinde kendi kendini savunmayı öğrenir. Duyguları bastırır, olup biteni yadsır, öfkesine sahip olduğu şeylere ve çevresine yönelir, sevgi ve bağlılık hayalleri kurar, idealize ve minimize eder, artık hiç bir şey hissetmeye dek kopar ve uyuşur (Bradshaw, 1995: 20).

Bir çocuk, aşırı utangaç, ürkek ve baskılayıcı davranışlar içindeyse, anne-babası, çocuğunun daha farklı bir yapıda olmasını ister. Ancak çocuk bu davranışlarında, anne-babasının kişilik özelliklerini yansıtmaktadır (Wolff, 2009: 325).

Duygusal ve davranışsal problemi olan çocukların, genellikle psikiyatrik bir bozukluğuna olan anne-babaları vardır. Kişilik bozuklukları, anne-babalarda en sık görülen psikolojik rahatsızlık biçimidir ve birisinin rahatsızlığı her iki eşi de etkiler. Her iki eşteki çözümlenmemiş çocukluk çatışmalarının sık sık ortaya çıktığı evlilikler, nevrotik ailelerin temelini oluşturmaktadır. Çocukların bu dramın içine girmeleri kaçınılmazdır. İçinde buldukları durum kişilik gelişmelerini derinden etkiler. Anne-babaların birinde görülen içsel nevrotik çatışmalar sadece eşler arasında gerginliğe yol açmaz, çocuklarda suça eğilimi de artırır (Wolff, 2009: 189-203).

Anne-babanın kendi çocukluk yıllarındaki deneyimleri, şimdiki tutumlarında etkili olabilmektedir. Çocukluk yıllarında kendi anne-babasıyla sağlıklı bir etkileşim kuramayan, yeterli sevgi gösteremeyen bir baba ya da genç kızlık yıllarında aşırı baskı altında büyümüş bir annenin tutumları, bu kötü deneyimler nedeniyle olumsuz olabilirler (Yavuzer, 2003: 134).

Çoğunlukla, köklü ve sabit adetlere sahip olan anne-babalar, çocukları bir problem ile karşı karşıya kaldığında, kendi anne-babalarının takınmış oldukları geleneksel yaklaşımı benimserler. Bundan daha iyi bir yolu öğrenmeye fırsatları olmadıkları içindir ki, kendi anne-babalarının yapmış oldukları hataları tekrarlarlar (Yavuzer, 2010: 116). Kendi anne-babalarından ahlak dersi alanlar, çocuklarına da öğüt ve ahlak dersi verirler. Sürekli konferanslarla büyüyen bir anne, çocuğu bir sorunla karşılaşınca ona yardım etmek için konferans vermeye başlar. Acınmaya, teselli edilmeye alışmış çocuklar, teselli eden ve acıyan anne-babalar olurlar. Sorunları anne-babaları tarafından çözülen çocuklar kendileri anne-baba olduklarında, çocuklarının sorunlarını çözmek için ortaya atılırlar (Gordon, 1996: 23).

Çocuklar anne-babalarından ayrı düşünülemezler. Kuşaklar arasında sürekli etkileşimler vardır. Toplumda uyumlu, yaşamlarında hoşnut olan anne-babalar, çocuklarını iyi yetiştirirler. Çocukluk stresleriyle baş edebilme yeteneğinde olan bu sağlıklı çocuklar, ileri yaşamlarında uyumlu birer insan olabilirler (Wolff, 2009: 277).

Davranışsal problemi olan ve olmayan çocukların anne-babaları karşılaştırıldığında, davranış problemleri olan çocukların anne-babaları arasında kişilik bozuklukların daha fazla olduğu görülür (Wolff, 2009: 161).

Freedman, mutsuz aile ortamından gelen çocukta gelecekteki sağlıklı uyumu engelleyecek nevrotik çatışmaların bulunduğunu, Corney de (1987) mutsuz ailelerde gelen kişilerde intihar, ruhsal ve fiziksel sağlığın bozulması, davranış bozuklukları gibi sorunların daha fazla görüldüğünü belirtmektedir (Akt: Bulut, 1993: 18).

Uyum bozukluğu gösteren çocuklar, genellikle başarısız bir anne-baba-çocuk ilişkisinin ürünüdürler. Anne ve babanın sevgi ve ilgisinden yoksun olarak büyüyen çocuklar, büyük bir sevgi açlığı gösterirler. Bu açlık da bir takım davranış ve uyum bozukluklarına neden olabilir. Kişiliğin oluşumunda gerekli olan özdeşleşme, aile içindeki yakın üyelerle gerçekleştirilebilir. Genellikle anne-baba, amca ya da dayı gibi aile içinden bir yetişkin olan bu üyenin bozuk bir kişilik

yapısına sahip olması halinde, bu kötü davranış örneğinin çocuğa da yansıma olasılığı vardır (Yavuzer, 2003: 129-134).

Her insan anne baba olabilir; fakat her anne baba sorunsuz çocuk yetiştiremez. Duyarlı anne-babalar bile, çocuklarını çok dikkatli yetiştirmelerine rağmen, bazı koşullarda ölçüyü kaçırabilir ve farkına varmadan çocuklarında problem oluşmasına yol açabilirler (Özbey, 2006: 11).

Çocukların bulunmuş olduğu gelişim dönemlerinde kişiliğinin oluşmasında büyük bir faktör olan aile ortamında, gelişim dönemlerine özgü gereksinimleri karşılanmadığında, fiziksel, ruhsal, sosyal ve psikolojik olarak tam bir doyum sağlanmadığı işlevsel ailelerde çocuklarda bazı davranışsal ve ruhsal problemlerin meydana geleceği söylenilebilir.

2.2. BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİLER

Bilişsel davranışçı tedavilerin temel felsefesi, işlevsel olmayan düşüncelerin davranış ve duygusal problemlere yol açtığıdır (Sudak, 2006: 15). İşlevsel olmayan düşüncelerin sağlıklı duygu ve davranışlara neden olduğu görüşü; Beck, Burns, Meichenbaum vb. gibi birçok Bilişsel Davranışçı kuramcı tarafından desteklenmektedir (Walen vd., 1992: 17).

Bilişsel Davranışçı Terapi, büyük ölçüde bir kişinin kendi düşünce biçiminin iç konuşmalarında kullandığı cümlelerinin yeniden düzenlenmesinin o kişinin davranışlarında uygun bir düzenleme yaratacağı varsayımına dayandırılmaktadır (Corey, 2005: 297-311).

Bilişsel Davranışçı Yaklaşımı benimseyen kuramcılar birbirinden farklı görüşler öne sürmelerine rağmen hepsi üç ana varsayım üzerinde uzlaşmışlardır (Dobson ve Dozois, 2001: 4).

1. Bilişsel aktiviteler davranışları etkiler.
2. Bilişsel aktiviteler gözlenebilir ve değişebilir.
3. Bilişsel değişim istenilen davranış değişikliğini gerçekleştirir.

Bilişsel Davranışçı Terapi psikiyatrik bozukluklarda düşünce, inançlar üzerinde odaklanan, bireylerin mevcut bilişsel süreçleri ve akılcı olmayan inançları tanımlayıp, alternatif düşünceler geliştiren bir psikoterapi modelidir (Ramsay ve Rostain, 2008: 41).

Dobson'a göre Bilişsel Davranışçı Terapilerin temelinde bilişsel değişimin ve davranış değişikliğinin mümkün olduğu, amaca yönelik, kısa vadeli, problem odaklı

bir terapi modelidir. Bilişsel Davranışçı Terapi danışanın düşünceleri üzerinde odaklanır ve bu model düşünce, duygu ve davranış arasındaki bağlantıyı açıklar (Akt: Sudak, 2006: 5-18).

İnsanın psikolojik süreçlerinde bilişsel özelliklerinin üzerinde duran, psikolojik sağlığın ve rahatsızlığın temel nedeni olarak gören ADDT, bir Bilişsel Davranışçı Terapi modelidir (Ellis ve Dryden, 1997: 5). ADDT duygusal rahatsızlığın özünde insanların kendileri, diğer insanlar ve dünya hakkında sahip oldukları akılcı olmayan inançlardan kaynaklandığını belirten bir danışma yaklaşımıdır (Dryden ve Branc, 2008:4). Aşağıda Bilişsel Davranış Terapi modellerinden biri olan Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

2.3 AKILCI DUYGUSAL DAVRANIŞ TERAPİ MODELİ

Davranışçı psikoloji düşüncelerin içeriğini değiştirmeden değişen çevre şartlarına göre davranış değişikliğine odaklanmaktaydı. Daha sonraki yıllarda bazı terapistler doğrudan duygular ile çalışmaya başladı. ADDT teorisi bilişsel-duygusal yöne odaklanması açısından bu alanda ilk yaklaşımdır. Böylece insanların duygularının nedenlerini anlamaya yönelik Ellis bilişsel temeli bir teori geliştirmiştir (Walen vd., 1992: 15).

Ellis'in öncü çalışmaları psikoterapi ve danışma kuramlarından olan bilişsel-davranışçı yaklaşımın gelişimi üzerinde büyük bir etkisi bulunmaktadır. Akılcı-Duygusal Davranış Terapisi Bilişsel-Davranış Terapi modelinin ilkidir. Ellis, 1955 yılında yaklaşımı kullanmaya başladığında duygusal sorunların sebebi olarak düşüncelerin rolünü vurgulamak amacıyla Akılcı Terapi (Rational- Therpy-RT) adını vermiştir. Daha sonra insan deneyimlerinin ve diğer tüm yönlerinin üzerinde akıl ve aklın önemini vurgulayan ve duyguları yok sayan diğer terapistlere karşın Ellis, 1961 yılında kuramını Akılcı-Duygusal Terapi (Rational-Emotive Therpy- RET) olarak değiştirmiştir. 1993 yılında da günümüzde kullanılan Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi (ADDT) adını almıştır (Dryden ve Mytton, 1999: 92).

Ellis, ADDT'nin bugünkü bilişsel davranışçı yaklaşımın öncüsü olduğu düşünülse de, aslında bu düşüncelerin tarihsel kökleri çok eskilere dayanmaktadır. Ellis, eski Yunanlara, özellikle de MS 1.yy'da 'insanlar bir şeyden değil ondan edindikleri izlenimlerden rahatsız olurlar' diyen Stoacı filozof Epictetus'a çok şey borçlu olduğunu ileri sürmektedir. Ellis, insanların kendilerinin nasıl rahatsız

ettiklerinin gerçekleştirdiği eylemden daha önemli olduğunu belirtir: ‘insanlar kendi başlarına gelen şeylerle; düşüncelerini, duygularını ve hareketleriyle rahatsız etmektedirler. Horney’in ‘mutlakıyetçi düşüncenin zulmü (tyranny of the shoulds)’ ile ilgili fikirleri de ADDT’nin kavramsal çerçevesinde açıkça yer almaktadır (Corey, 2005: 298).

Ellis ve Dryden’e göre ADDT’nin temel varsayımı insanların olayları ve yaşadıklarını yorumlama biçimlerinin yaşadıkları psikolojik güçlüklerin oluşumunu belirlediğidir. ADDT, düşüncelerin, duyguların ve davranışların önemli ölçüde birbirlerini etkilediğini ve karşılıklı bir neden-sonuç ilişkisine sahip olduğu varsayımına dayanır. ADDT bu üç alanı ve aralarındaki ilişkiyi sürekli vurgulamış, dolayısıyla bütünleştirici bir yaklaşım oluşturmuştur (Corey, 2005: 298).

Akılcı Duygusal Davranış Terapisi, duygusal ve davranışsal problemlerin akılcı olmayan düşüncelerin sonucu olarak ortaya çıktığını vurgular. Duygusal ve davranışsal problemlere neden olan olaylar değil, bireylerin olaylarla ilgili düşünceleridir. Ellis, duygusal rahatsızlıkların özünde akılcı olmayan inançların olduğunu belirtirken, akılcı olan inançların esnek, bireye işlevsel düşünmenin yollarını gösterip, bireyin psikolojik olarak sağlıklı olmasını sağladığını belirtmektedir (Dryden ve Mytton, 1999: 91).

Ellis’e göre bireyin sahip olduğu akılcı olmayan inançların bilinçli veya bilinçsiz olarak onları rahatsız etmektedir. Birey problemlerin sorumluluklarını alıp, düşünme yollarının temellerini oluşturan akılcı olmayan düşünceleri değiştirmek için daha çok çalıştığında duygusal ve davranışsal problemlerin çözme şansını artırmış olacaktır (Dryden ve Mytton, 1999: 91).

Walen ve arkadaşlarına (1992: 15-16) göre ADDT’nin altı temel özelliği vardır. Bu özellikler:

1. ADDT’nin temel özelliği bilişin yani düşüncelerin insanların duygularının en önemli belirleyicisi olmasıdır. Daha açık bir ifade ile insanlar neyi düşünüyorsa onu hisseder. İnsanların kendini sağlıklı ve ya sağlıklı olarak hissetmesi dış dünyada meydana gelen bir olay veya duygularla değil, bu durumlara ilişkin algılamaları ve düşüncelerinden kaynaklanmaktadır.
2. Akılcı olmayan inançlar duygusal problemlerin temel sebebidir. Akılcı olmayan duygular, aşırı genellemeler, mutlakıyetçi fikirler, aşırı

basitleştirmeler, mantıksız ve hatalı çıkarımlar gibi psikopatoloji açısından birçok işlevsiz düşünme süreçlerinin ürünüdür.

3. Duygusal problemlerin başa çıkmak için düşüncelerin analiz edilmesi gerekmektedir. Problemler akılcı olmayan düşüncelerin ürünü ise bu sorunları çözenin en iyi yolu düşünceleri değiştirmektir. Terapide danışanın düşüncelerini değiştirmeye teşvik etmek bu yaklaşımın sadece bir yönünü oluşturmaktadır.
4. Akılcı olmayan düşüncelerin ve psikolojik problemlerin çevresel, kültürel ve genetik boyutu vardır. Ellis, insanların mantıksız düşünmeye ve akılcı olmayan inançları öğrenmeye doğal bir yatkınlığının olduğunu belirtmektedir. İçinde yaşanılan kültür yaygın olarak bu inançların içeriğini belirlemektedir.
5. Pek çok çağdaş psikolojik kuram gibi ADDT de geçmiş yaşantılardan çok şimdiki davranışlar üzerinde odaklanmaktadır. Bu yüzden psikolojik problemlerde çevre ve kalıtım önemli bir etken olsa da ADDT için birincil odak nokta değildir. Akılcı olmayan düşüncelerin nasıl oluştuğundan çok bunların duygusal rahatsızlıkları nasıl etkilediği üzerine yoğunlaşır.
6. Akılcı olmayan düşünceleri değiştirmek zor olsa da bu inançlar değişebilir. Akılcı olmayan inançları tanımak, düşüncelerini gözden geçirmek ve bu düşünceler meydan okuma ve yeniden şekillendirme ile değişebilir. Böylece duygusal rahatsızlıklar azaltılabilir.

Öncelikle Bilişsel-Davranışçı Terapi olarak sınıflandırılmış olsa da ADDT insancıl ve varoluşçu bir yaklaşım olarak da kabul edilir. Çünkü kuram insanlara hayatın anlamını ve amacını vermeye çalışır. ADDT, Roger gibi bireylerin kendilerini gerçekleştirme çabasına yönelik potansiyellerinin olduğunu ileri süren, deneyim ve değerler üzerinde odaklanan bir terapi modelidir (Dryden ve Mytton, 1999: 101).

Akılcı Duygusal Davranışçı Terapinin kuramsal yapısı olan İnsan Doğasına Bakışı, ABC Yöntemi, Akılcı Olan ve Olmayan İnançlar, Sağlıklı ve Sağlıklı Olmayan Duygular ve Duygusal Güçlüklere Bakışını başlıklar halinde aşağıda açıklanmaktadır.

2.3.1 İnsan Doğasına Bakış

Akılcı Duygusal Davranışçı Terapiye göre insanlar hem akılcı ya da mantıklı (rasyonel) hem de mantıkdışı (irrasyonel) ya da hatalı düşünme potansiyeline sahiptir. İnsanların; kendini korumaya, mutluluğa, düşünme ve dille getirmeye, sevmeye, diğerleriyle ilişki kurmaya, büyümeye ve kendini gerçekleştirmeye karşı doğal bir yatkınlığı vardır. Aynı zamanda bunların yanında; intihara, düşüncelerden kaçınmaya, ertelemeye, hataları sürekli tekrarlamaya, hurafelere, hoşgörüsüzlüğe, mükemmeliyetçiliğe ve kendini suçlamaya ve büyüme potansiyellerini gerçeğe dönüştürmekten kaçınma eğilimleri de vardır. ADDT, insanların yanılabilceğini göz önünde bulundurarak onlara kendilerini bir yandan kendileriyle barış içinde yaşarken diğer yandan hata yapmaya devam eden yaratıklar olarak kabul etmelerinde yardımcı olmaya çalışır (Corey, 2005: 299).

İnsanlar biyolojik temelli iki eğilime sahip olarak doğarlar. Ellis, akılcı olmayan düşüncelerle ilgili eğilimin doğuştan gelen çarpık düşüncelerden kaynaklandığını ileri sürmektedir. İnsanlar başkalarının istek ve arzularını kendi talepleri haline getirme eğilimi taşırlar. Mantıksız düşünme eğiliminin küçük çocuklarda bile görülür. İkinci biyolojik eğilimin ise insanların düşüncelerini değiştirmeye yönelik yeteneğe sahip olduğudur. Ancak insanlar doğuştan gelen mantıksız düşünme eğiliminin kölesi değildir. Ellis, insan davranışlarının çeşitliliğinin % 80'nin biyolojik kökenli olduğunu, % 20'sinin çevresel şartlar etkilediğini belirtmektedir. İnsanların doğdukları gibi kısa bir sürede diğer insanların deneyimlerini öğrenmek için biyolojik bir yeteneği vardır. Diğer canlıların aksine insanlar davranışları değerlendirme ve değiştirme için gelişmiş bir yetiye sahiptir (Dryden ve Mytton, 1999: 107).

Ellis, insanların iç konuşmalarının bulunduğunu, süreli olarak kendi kendilerini değerlendirerek kendilerine bir değer atfettiğini ve kendi kendilerini etkilediklerini belirtmektedir. Sevme, onaylanma, başarı isteği gibi temel tercihlerle gereksinimler birbirine karıştırıldığında duygusal ve davranışsal güçlüklerle karşılaşılır. Ellis, büyümeye ve bireyin kendisini gerçekleştirmeye doğuştan eğilimi olduğunu ancak bireyin öğrendikleriyle kendi kendilerini alt etme yöntemleriyle büyüme yolundaki ilerleyişlerini engellediğini görüşünü ileri sürmektedir (Corey, 2005: 297).

2.3.2 ABC Modeli

İnsanların hem mantıklı hem de mantıksız inanç ve düşüncelere sahip olduğunu belirten ve bireylere akılcı olmayan inanç ve düşünceleriyle ilgili farkındalık oluşturmak amacıyla geliştirilen A-B-C Kişilik Kuramı, ADDT'nin ve uygulamalarının merkezi durumundadır (Corey, 2005: 300). Ellis, A-B-C kuramının düşünce, duygu ve davranışların birbiriyle bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir. A-B-C kuramını kısaca şu şekilde açıklamakta (Knaus, 1974: 18-19);

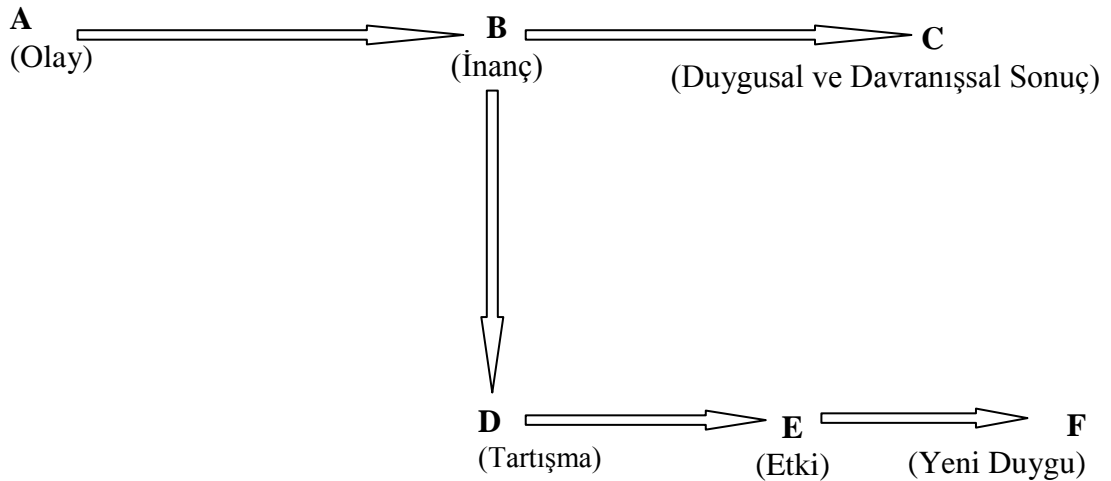
A: Harekete geçiren olaydır.

B: Bireyin A' ya atfettiği anlamdır, inanç ve düşüncelerden oluşur.

C: Bireyin duygusal tepkilerinden oluşan sonuçlardır.

Örneğin; durakta otobüs bekleyen birinin beklediği otobüsün durakta durmaması ve işe geç kalması durumunda hissedeceği duygu düşüncelerine göre şekillenecektir. Burada olumsuz bazı duygular yaşadığında, bireyi rahatsız eden otobüsün durmaması değil, otobüs durmadığında bireyin aklından geçen düşüncelerinden kaynaklanır. Eğer otobüs şoförünün kendisini önemsemediğini ve bu sebepten dolayı çok önemli bir toplantıyı kaçıracağını düşünürse bu düşünceyle birlikte kendini mutsuz hissedecektir, fakat otobüs şoförünün kendisini fark etmediğini veya bir sonraki otobüsle de gidebileceğini düşünürse kendisini mutsuz eden duyguların yerine daha olumlu duygular hissedecektir.

ADDT, insanların yaşadıkları sorunların düşünce ve inanç boyutuna dikkat çekmek için kullandığı A-B-C modeline D-E-F'yi de katarak şekil 2.1'deki gibi bir tedavi süreci geliştirmiştir (Corey, 2005: 300-301).

Şekil-2.1 ABCDEF Yöntemi

ABC modeline göre bireyi rahatsız eden bir durum vardır (A). Birey A noktasında meydana gelen durumla ilgili olarak akılcı, mantıklı gerçekçi olmayan bir inanca (B) sahiptir. Bireyde daha sonra B' den kaynaklanan akılcı olan ya da olmayan inançlardan kaynaklanan duygusal ve davranışsal sonuçlar (C) bulunmaktadır. Daha sonra bireye akılcı olmayan inançları ile tartışması (D) öğretilmektedir. Birey akılcı olmayan inançları ile tartışarak bilişsel ve davranışsal bir etki (E) oluşturmaktadır. Akılcı olmayan düşüncelerin akılcı düşüncelerle yer değiştirmesiyle yeni ve etkili akılcı felsefe olduğu zaman kaygı, depresyon gibi duyguların yerine (F) daha sağlıklı duygular meydana gelecektir.

Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi danışanların duygusal problemlerinin kaynağını fark etmeleri amacıyla A-B-C modelini geliştirmiştir. Danışanlar danışman tarafından akılcı olmayan inançlarını sorgulaması ile daha akılcı bir inanç felsefesi geliştirmişlerdir. Fakat danışan yine de istenmeyen olaylarla karşı karşıya kalabilir. Danışman her zaman stresiz bir ortamda yaşayacaklarının garantisini vermez, ancak danışanı rahatsız eden durumla nasıl baş edeceğiyle ilgili stratejiyi öğretir (Walen vd., 1992: 33).

Ellis'e göre bireyin fonksiyonel olmayan yönlerini değiştirmek için gerekli olan yaşam biçimini değiştirmesi gerekmektedir ve bu değişim şu yapılanma adımları içerir (Corey, 2005: 302):

1. Bireyin kendi duygusal problemlerinin yaratılmasında kendi kendilerinin sorumlu olduğunu kabullenmesi.
2. Bu rahatsızlıkları değiştirebileceği düşüncesini kabullenmesi.

3. Duygusal problemlerin büyük ölçüde akılcı olmayan inançlardan kaynaklandığını anlaması.
4. Bu inançları her yönüyle açıkça anlaması.
5. Bireyin kendini tahrip edici inançlarla mücadele etmenin, tartışmanın önemini anlaması.
6. Birey eğer değişmek istiyorsa, inançlarını ve onları takip eden işlevsel olmayan davranışları önlemek için duygusal ve davranışçı biçiminde çalışması gerektiği gerçeğini kabul etmesi.
7. ADDT'nin sorunları kökünden yok etmeye veya değiştirme yöntemlerini yaşamlarının geri kalan kısmında uygulaması gerekmektedir.

Sonuç olarak tedavinin temel amacı danışanların akılcı olmayan inançlarını tanımlamak, bunların neden olduğu duygusal rahatsızlıkları değiştirmeye karar vermelerini, danışanların kendi terapistleri olmalarını sağlamaktır (Walen vd., 1992: 33).

2.3.3 Akılcı ve Akılcı Olmayan İnançlar

ADDT teorisine göre bütün insanların mutlu, makul ve yaşam kalitelerini artıran hedef ve değerleri vardır. İnsanların sahip olduğu değerler amaçlarının gerçekleştirilmesini olumlu veya olumsuz bir şekilde etkiler. Bireyler kendilerini sağlıklı, mutlu, hayal kırıklığına uğramamış veya endişeli, öfkeli, depresif ve değersiz olarak hissedebilirler. Bu duygular büyük ölçüde bireyin yaşamda karşılaştığı güçlükler karşısındaki inanç sisteminden kaynaklanmaktadır. Bireyler akılcı inançlara sahip olduğunda güçlükler karşısında çok nadiren rahatsızlıklar yaşarlar. Ama bireyleri yenilgiye uğratan akılcı olmayan inançlara sahipse bireyler duygusal ve davranışsal olarak rahatsız hissetme olasılıkları vardır (Ellis, 2002: 48).

Akılcı Olmayan İnançlar; sert ve aşırı olan, gerçeklerle tutarsız, mantığa uygun olmayan, duygusal, davranışsal ve bilişsel sonuçları büyük ölçüde işlevsiz olan, bireyin temel amaç ve hedeflerine gerçekleştirilmesini engelleyen ve duygusal, davranışsal problemlerinin kaynağı olduğu düşünülen inançlardır (Dryden ve Branch, 2008: 14).

Ellis, insanların akılcı olmayan pek çok inancın olduğunu, bunlardan bazılarında insanların biyolojik kökenleri ve temel doğasında mevcut olduğunu ileri sürmektedir. Ellis, biyolojik temelleri olan akılcı olmayan inançların özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır (Ellis, 1976: 159-166):

1. Akılcı olmayan inançların birçoğu eşit düzeyde olmasa da tüm insanlarda görülür. Bazı insanlarda daha fazla akılcı olmayan inançlar bulunurken bazılarında ise çok az akılcı olmayan inanç bulunur.
2. Akılcı olmayan inançların büyük bir kısmı tarihsel ve antropolojik olarak incelenen hemen hemen bütün sosyal ve kültürel grupları etkilediğini günümüzde bilinmektedir. Kanunlar, kurallar, standartlar, örf ve adetler gruptan gruba çok farklı olsa da talepkarlık, dogmatik, dindarlık, mutlakkiyetçilik ve ilgileri konusundaki standartlarda şaşırtıcı benzerlikler görülmektedir.
3. Akılcı olmayan inançların pek çoğu kitle iletişim araçlarının ve anne-babalarının onlara öğrettikleriyle çelişmektedir. Anne-babaların birçoğu deneysel olmayan, genellemeci ve çelişkili önermeleri desteklememesine rağmen çocuklar yine de akılcı olmayan düşüncelerine göre davranma eğilimindedirler.
4. Daha öncede de belirtilen akılcı olmayan inançlar sadece cahil, aptal ve ya ciddi rahatsızlığı olan bireylerde değil aynı zamanda eğitilmiş, akıllı ve nispeten daha az duygusal rahatsızlığı olan tüm bireylerde görülür.
5. İnsanların birçoğu kendisine zarar veren akılcı olmayan inançların ve yanlış davranışlarla ilgili farkındalığı yoktur. Bu yüzden büyük zorluklarla bireylere tepki yollarını öğrendiği hipotezini kabul ettirmek gerçekten çok güçtür. Hemen hemen tüm insanlar çocukluğu boyunca anne-babadan dini, sosyal ve siyasi değerler öğrenirler. Fakat daha sonra üniversiteye gittikten sonra bu değerlerden vazgeçip, bazı farklı kitapları okuyup veya bir oldukça farklı değerler benimseyebilirler. Bundan dolayı inançların bir kısmı sosyal öğrenme sonucu gerçekleştiği söylenebilir. Fakat insanların bu akılcı olmayan inançları özümseme ve vazgeçmek istemeyişinin nedeni biyolojik bir yatkınlıktan kaynaklanmaktadır.
6. Kabiliyetli ve zeki insanlar genellikle akılcı olmayan inançlarından vazgeçtiklerinde onların yerine daha anlamsız ya da aşırı mantıksız başka bir inanca yönelme eğilimi taşırlar. Örneğin; aşırı dindar olan biri aşırı bir şekilde ateist olma eğilimi gösterebilir.
7. Akılcı olmayan inanç ve düşüncelerden nadiren de olsa etkilenen insanlar sahip oldukları bu inanç ve düşüncelerden ciddi bir şekilde etkilenirler.

Örneğin çok nadiren sinirlenen biri bazen kızabilir ve karşındakini öldürebilir.

8. İnsanlar çeşitli özellikteki akılcı olmayan inançlara karşı çıkmasına rağmen bu inançların kurbanı olmaktan kendilerini alamamaktadır.
9. Birey akılcı olmayan inançları konusunda bilgisi ve iç görüşü olmasına rağmen bu akılcı olmayan inançları değiştirmek için yeterli değildir. Örneğin; sigara içmenin sağlık açısından zararları bilinmesine rağmen hala içiliyor olması. Ya da cinsel arzularından uzak durulması gerektiğini anne-baba tarafından öğretilmiş ve birey bunun farkında olmasına rağmen bireyin cinsel isteklerini gerçekleştirmeye devam etmesi gibi.
10. Birey sahip olduğu akılcı olmayan düşünceleri ve davranışların ne kadar zor olduğunu ve üstesinden gelinemeyeceğine, aynı zamanda bunların her zaman bu şekilde kalacağına inanır.
11. Akılcı olmayan inançlar deneyimler sonucu öğrenilmediğini, tamamen bireyin içinden geldiği çok açıktır. İnsanlar zekice ve yaratıcı bir şekilde akılcı olmayan inançları icat edebilirler.
12. Yaygın olan akılcı olmayan inançların birçoğuna bakıldığında insanların onları mantıklı ve gerçekçi bir gözlemlerle anladıkları düşünülür. Fakat bu mantıklı ve gerçekçi gözlemler akılcı olmayan bir sonla biter. Örneğin ; ‘Jane beni severse daha başarılı olurum ve kendimi daha iyi hissederim’ diye başlayan gerçekçi bir bakış açısı ‘Jane beni sevmeli ve sevmezse bu benim için felaket olur’ diye gerçekçi olmayan bir düşünceye dönüşebilir.
13. Akılcı olmayan düşüncelerin birçoğu aşırı genellemelerden oluşmaktadır. Örneğin; ilk başlarda ‘Onlar bazen bana haksız yere muamelede bulunur’ diye başlayan bir düşünce bir süre sonra ‘onlar bana sürekli haksız yere muamelede bulunduğunu ve bu haksız muameleye dayanamayacağım’ şeklindeki akılcı olmayan bir duruma dönüşebilir.
14. İnsanların sadece düşünceleri değil zeka seviyeleri de önemli ölçüde değişir. Sağ ve sol beynin işleyişinin kalıtsal özelliklerinin olduğu, öğrenilmiş deneyimler sonucu gerçekleşmediğini ve bunun önemli ölçüde değişebileceğine inanılır.
15. Düşük engellenme eşiği gibi akılcı olmayan düşünce tarzları bireye geçici ve aldatıcı mutluluklar sağlar fakat uzun vadede bireyde hayal kırıklığına yol açar.

16. İnsanlar genel olarak kendisini yenen, kendisine zarar veren akılcı olmayan düşünceleri akılcı olanlarda daha kolay bir şekilde öğrendiği bazı kanıtlar göstermiştir. Örneğin; insanlar sigara içmeyi genellikle yanlış akranlarından öğrenirler. Fakat onlardan daha büyük olanlar onlara sigara bıraktırmaya çalışırlarsa ya da bu yönde onlara kişisel bir disiplin uygularlarsa sigara içen bireyler onların bu müdahalesini engellerler.

Ellis, 1979'da (60-88) bireyin amaçlarına ulaşmasını engelleyen ve bireye duygusal rahatsızlıklar yaşatan 11 akılcı olmayan inançtan bahsetmektedir. Bu inançlar şunlardır;

1. Bireyin toplumda tüm önemli kişiler tarafından sevilmesi ve onaylanması gerekir. Bunun gerçekleşmemesi korkunç bir durumdur.
2. Bireyin kendini değerli olarak değerlendirebilmesi için bütün yönleriyle başarılı ve yeterli olmalıdır.
3. Bazı insanlar kötü, değersiz ve günahkardır ve bunlardan dolayı bu insanlar suçlanmalı ve cezalandırılmalıdır.
4. Bireyin çok istediği şeylerin gerçekleşmemesi korkunç bir felakettir.
5. İnsanların mutsuzlukları dış nedenlerden kaynaklanır ve insanların acılarını ve rahatsızlıklarını kontrol etmek için çok az veya hiç yeteneği yoktur.
6. Birey tehlikeli, korku verici ya da ürkütücü bir durumun olma ihtimaline karşı endişelenmeli ve bunun gerçekleşme olasılığı üzerinde durmalıdır.
7. Yaşam güçlüklerinden ve kişisel sorumluluklardan kaçmak onlarla yüzleşmekten daha kolaydır.
8. Kişi kendisinden daha güçlü birine güvenme ihtiyacı duyar ve birey başkalarına bağımlı olmalıdır.
9. Geçmiş bugünkü tüm davranışlarımızın önemli bir belirleyicisidir. Geçmişte bireyin hayatında ciddi bir etkisi olan faktörler süresiz olarak benzer bir etkiye sahiptir.
10. Kişi diğer insanların sorunları ve rahatsızlıklarından dolayı oldukça üzgün hale gelmelidir.
11. İnsan sorunlarının kesin, değişmez ve mükemmel çözümleri vardır ve bu çözümler bulunmaması bir felakettir.

Ellis, daha sonra duygusal rahatsızlıklarımızla ilgili olduğunu düşündüğü akılcı olmayan inançları üç grupta toplamıştır (Ellis, 2002: 16-17).

Birinci düşünce: ‘‘Benim hayatımda önemli olan kişilerin takdirini kazanmalıyım. Yeterli, yetenekli ve başarılı olmalıyım. Bunu kesinlikle yapmak zorundayım. Aksi takdirde her zaman başarısız olur, başkaları tarafından reddedilirim ve bu korkunç bir durumdur.’’ Bu akılcı olmayan inanca güçlü bir şekilde sahip olan bireyler etkisiz, değersiz, kaygılı, depresif duygulara hissetme eğilimi taşırlar.

İkinci düşünce: ‘‘Diğer insanlar kesinlikle her zaman bana karşı oldukça nazik, düşünceli ve uygun davranmalıdır. Böyle davranmazsa bu korkunç bir durumdur. Bana böyle davranmalarına katlanamam ve bana böyle davranmayanlar değersiz insanlar olup cezalandırılmalıdır.’’ Bu akılcı olmayan inanca yoğun bir şekilde sahip olan bireyler kırgınlık, öfke, düşmanlık, kin vb. duyguları yaşama eğilimindedirler.

Üçüncü düşünce: ‘‘Hangi koşullarda yaşarsam yaşayayım yaşam şartlarım olumlu ve güzel olmalıdır. Aksi takdirde ben buna tahammül edemem ve içinde yaşadığımız dünya yaşamam için çok değersiz bir yer olur.’’ Bireyler bu akılcı olmayan inanca sahip olduklarında dış koşullar hakkında hayal kırıklığına uğrama, hoşgörüsüzlük, depresyon, kendine acıma duygularını daha yoğun yaşarlar.

Ellis, 1955 yılında ADDT’yi formüle ederken akılcı olmayan inançların insanların duygusal ve davranışsal rahatsızlıklarında önemli bir rol oynadığını ve özellikle nevrotik insanların amaçları, arzuları ve istekleriyle ilgili talepkar ve mükemmeliyetçi inançlara sahip olduğu belirtmiştir (Ellis, 2002: 58).

ADDT, bireyin akılcı olmayan inançlarının nadiren kendi kendilerine var olduğunu varsayar. Bireyin akılcı olan inançları ile ilişkili olduğunu düşünür. Bundan dolayı bireylerin tercihleri veya arzularına ilişkin gerekliliklerini ve mükemmeliyetçiliğine ait inançları da göz önünde bulundurulur (Ellis, 2002: 64).

Ellis’e göre psikolojik rahatsızlığa yol açan akılcı olmayan inançların temelinde talepkarlık inançları bulunmaktadır. Talepkarlık akılcı olmayan üç tutuma yol açmaktadır. Bu tutumlar felaketleştirme, düşük engellenme eşiği ve kendini, başkalarını ve yaşamı suçlamadır (Dryden ve Branch, 2008: 16-18).

Bernard, Ellis vd. bu dört temel akılcı olmayan inançların içeriklerine ve süreçlerini Tablo 2.1’de gösterilmektedir (Walen vd., 1992: 129-130).

Tablo 2.1 Akılcı Olmayan İnançların İçeriği ve Akılcı Olmayan Süreçlerin İşleyişi

Akılcı Olmayan İnançların Süreci					
Akılcı Olmayan İnançların İçeriği		Talepkarlık	Düşük Engellenme Eşiği (DEE)	İnsan Değerinin Derecelendirilmesi	Felaketleştirme
	Bağlılık	Bağlılığa İlişkin Talepkarlık	Bağlılığa İlişkin DEE	Bağlılığa İlişkin Ayıplama	Bağlılığa İlişkin Felaketleştirme
	Başarı	Başarıya İlişkin Talepkarlık	Başarıya İlişkin DEE	Başarıya İlişkin Ayıplama	Başarıya İlişkin Felaketleştirme
	Rahatlık	Rahatlığa İlişkin Talepkarlık	Rahatlığa İlişkin DEE	Rahatlığa İlişkin Ayıplama	Rahatlığa İlişkin Felaketleştirme
	Doğruluk	Doğruluğa İlişkin Talepkarlık	Doğruluğa İlişkin DEE	Doğruluğa İlişkin Ayıplama	Doğruluğa İlişkin Felaketleştirme

A. Talepkarlık (Demandingness): İsteklerini veya tercihlerini yerine getirme eğilimi olarak ifade edilmektedir. ‘Meli, gerekir, zorunda’ gibi sözcükler sıkça kullanılır. Örneğin; ‘Annem beni sevmeli’.

B. Düşük Engellenme Eşiği (Low Frustration Tolerance): Aktive edici bir olay karşısında bireyin olaya ilişkin yetersizlik algısıdır. Örneğin; ‘Annem beni sevmese onusuz yapamam’.

C. İnsan Değerinin Derecelendirilmesi (Human worth ratings): Başka insanlar ve kendisiyle ilgili genellendirilmiş değerlendirmelerini içermektedir. Örneğin; ‘Annem beni sevmese değersiz biriyim’.

D. Felaketleştirme (Awfulizing): Bireyin olayları olumsuz ve abartılı bir şekilde değerlendirmesidir. Örneğin; ‘Annem beni sevmese bu durum benim için korkunç ve felaket olur’.

Tablo 2.1’de bireylerin bağıllık, başarıya ulaşma, rahat yasama ve doğruluk ihtiyacı talepkar, sabırsız, genellemeci ve felaketleştirme bir düşünce biçimi içinde karşılanmaya çalışıldığında bu istekler akılcı olmayan inanç nitelikleri taşır. Bu akılcı olmayan inançlar, yasamın birçok alanında bireyin performansı ve yaşam kalitesini düşürür. Fakat bu akılcı olmayan inançlar; talepkarlık yerine istemeye, felaketleştirme yerine ılımlı bir değerlendirmeye, düşük engellenme eşiği yerine daha geniş bir hoşgörü ve dayanıklılığa, insan değerinin toptan değerlendirilmesi ve kendini aşağılama yerine yanılabilceğini kabullenme ve kişileri değil de performansları değerlendirme şeklinde akılcı bir hale dönüştürülebilirse bireyin yaşam kalitesi artacaktır (David vd., 2005: 3–4).

DiGiuseppe’ye göre Ellis’in diğer tutumların nedeni olarak düşündüğü ve psikolojik rahatsızlıkların merkezi olarak gördüğü talepkarlık (demandingness), dördüncü bir akılcı olmayan tutum olarak da değerlendirilmektedir.

Ellis ve Dryden son zamanlarda bütün duygusal bozuklukların temelinde talepkarlığın olduğunu öne sürmektedirler. Ellis, bütün psikopatolojinin özünde katı ve dogmatik düşüncelerin olduğuna inanmaktadır. Bundan dolayı bu akılcı olmayan inancın (talepkarlık) duygusal problemlerin hepsinde mevcut olduğu ve geriye kalan diğer üç akılcı olmayan inancın (Düşük Engelleme Eşiği, İnsan Değerinin Derecelendirilmesi ve Felaketleştirme) bu inancın bir türevi olduğunu belirtir (Walen vd., 1992: 129-130).

Bu modelin savunucuları akılcı olmayan inançları anlamak ve değerlendirmek için bu modelin kolaylaştırıcı yanının olduğunu ifade etmektedirler (Walen vd., 1992: 130-131).

Akılcı İnançlar: Akılcı Duygusal Davranışsal Terapi esnek ve aşırı olmayan, gerçeklerle tutarlı, mantığa uygun, duygusal, davranışsal ve bilişsel sonuçları büyük ölçüde işlevsel olan, bireyin temel amaç ve hedeflerine gerçekleştirmesine yardımcı olan inançlar olarak tanımlanmaktadır (Dryden ve Branch, 2008: 8).

ADDT, duygusal ve davranışsal problemlerde bireyin sahip olması gereken akılcı inançları dört başlıkta incelemektedir (Dryden ve Branch, 2008: 9-12).

1. Mutlak-değişmez olmayan tercihler (non-dogmatik preferences): Mutlak değişmez olmayan tercihler, bireylerin tercihleri, arzuları, istekleri vb. ilişkin esnek inançlarıdır. ADDT’ ye göre isteklerini, arzularını talepkar olmadan nasıl karşılamasına ilişkin inançları psikolojik sağlığın çekirdeğini oluşturmaktadır. Örneğin; bireyin kendisine ilişkin bir tercihi ‘iyi yapmak isterim ama iyi yapmak

gibi bir zorunluluğum yok' ifadesi örnek olarak verilebilir. ADDT'nin kurucusu Ellis'e göre mutlak-değişmez olmayan tercihler akılcı bir inançtır ve diğer üç inanç bu akılcı inançtan türemiştir.

2. Felaketleştirici olmayan inançlar (non-awfulising beliefs): Mutlak-değişmez olmayan tercihleri karşılamada birey başarısız olduğunda bu tercihlerden türetilen akılcı olan düşüncelerdir. Kötü olaylar genel olarak yüzde sıfır ile yüzde doksan dokuz arasında olumsuz olarak değerlendirilir. Ancak yüzde yüz olumsuz demek mümkün değildir. Örneğin; önümdeki testten iyi yapmasam kötü olur, ama bu korkunç bir durum değildir.

3. Yüksek tahammülü yansıtan inançlar (high frustration tolerance): Yüksek tahammülü yansıtan inançlar, mutlak-değişmez olmayan tercihler olmadığında bu tercihleri yapmaya dayanma ve tahammül etmeye değer olduğuna ilişkin düşüncelerdir. Örneğin; 'önümdeki testten iyi yapmak isterim ama iyi yapmadığımda buna katlanmak zordur ve ben buna dayanabilirim'. ADDT, yüksek tahammülü (high frustration tolerance) yansıtan inançların hedeflerine ulaşmada hayal kırıklığı yaşayan bireyler için akılcı inançlar olduğunu, çünkü bu inançların bireyin hedeflerini gerçekleştirmede bireye yardımcı olduğunu belirtir.

4. Kabul edici inançlar (acceptance beliefs): Kabul edici inançlar aşırı olmayan düşüncelerdir. Birey mutlak-değişmez olmayan tercihlerin gerçekleşmediğinde başarısız olarak kendini görebilir. Davranışlarını olumsuz olarak değerlendirmesi akılcıdır ama kendini sürekli yanlış davranış sergileyen biri olarak algılaması akılcı değildir. Örneğin; 'önümdeki testten iyi yapmak isterim ama iyi yapamamış olmam benim başarısız biri olduğum değil, yanlış yapabilir biri olduğumu gösterir'. Kabul edici inançlar kendi davranışlarını düzelterek yapılması gerekenler odaklanması için teşvik edicidir.

Walen, DiGuseppe ve Dryden akılcı olan ve akılcı olmayan inançların birbirinden farklı olduğunu belirtmektedir. Fark Tablo 2.2'de gösterilmiştir (1992: 114-116).

Tablo 2.2 Akılcı Olan ve Akılcı Olmayan İnançların Karşılaştırılması

Akılcı İnançlar	Akılcı Olmayan İnançlar
Kendi içinde tutarlı ve mantıklıdır.	Mantıklı ve tutarlı değildir.
Deneysel olarak kanıtlanabilir.	Deneysel gerçeklerle tutarsızdır.
Kusursuz değildir.	Katı ve dogmatiktir.
Olumlu ve uyumlu duygularla sonuçlanır.	Sağlıklı olmayan duygularla sonuçlanır.
Bireyin amaçlarına ulaşmasına yardım eder.	Bireyin amaçlarına ulaşmasını engeller.

Sonuç olarak insanın düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını zarar verici olarak tanımlanan akılcı olmayan inançlar bireyin yaşamının sürdürmesinde zorluklar yaşamasına ve kişinin mutluluğuna engel olabilir. Toplumun bütün bireylerin mevcut olan akılcı olmayan inançlar büyük ölçüde insanlarda biyolojik kökenli olduğu, her bireyde az ya da çok bulunduğunu ve bu inançlara eğilimli olduğu düşünülmektedir (Ellis, 1976: 166).

2.3.4 Sağlıklı ve Sağlıksız Duygular

Akılcı Duygusal Davranışçı terapistler sağlıklı veya sağlıklı olmayan duygular arasında ayırım yapmayı reddederler. Tüm duyguların olumsuz veya değişim için hedef konumuna getirilmesinin doğru olmadığını belirten ADDT, duygularının sağlıksız veya istenmeyen değil aslında hayatın bir parçası olduğunu belirtir. Sağlıklı olmayan bir duygu bireyin amacına ulaşma yeteneğini, kendinle barışık olmayı engelleyebilir ve kendisine zarar veren bir davranışa neden olabilir. Ayrıca bazı duygular fizyolojik olarak bireyde kendisini gösterebilir ve psikosomatik bozukluklara yol açabildiği gibi (kolit, diodenal ülseri ve hipertansiyon) bireyde yoğun bir öfkenin oluşmasına da sebep olabilir (Walen, DiGiuseppe ve Dryden, 1992: 90-93).

Walen vd., (1992: 90-93) göre sağlıklı ve sağlıksız duyguları ayırt etmek çok zordur. Fakat bunları ayırt edebilmek için bazı nitel ve nicel öneriler vardır.

Fenomenolojik: Bireyi algılamasına göre rahatsız edici, olumsuz bir duygu başka bir kişide aynı sonucu doğurmayabilir. Örneğin; acı duygusu oldukça yoğun ve rahatsız edici olmasına rağmen bireye zarar vermeyebilir.

Fizyolojik: Bireyi duygusal olarak rahatsız eden bir duygu otonom sinir sisteminde hiperaktiviteye eşlik eden çok güçlü bir belirti olabilir.

Davranışsal: Bireyi rahatsız eden bir duygu kendine zarar verici bir davranışa dönüşebilir. Bu yüzden birey çaresiz bir şekilde davranabilir.

Bilişsel: Bireyin akılcı olmayan düşünceleri ve bunlara eşlik eden duyguları birbirinden ayırt edilebilir.

Sağlıklı ve sağlıksız duygular arasında ayırım yapabilmek ve bu duyguları tanımlamak ADDT'nin en önemli özelliğidir. Sağlıklı ve sağlıksız olan duyguların karşılaştırılması Tablo 2.3'de sunulmuştur (Walen, DiGiuseppe ve Dryden, 1992: 90-93).

Tablo 2.3 Sağlıklı ve Sağlıksız Duyguların Karşılaştırılması

Sağlıklı Duygular	Sağlıksız Duygular
İlgili ve duyarlı olma	Anksiyete, Kaygı
Üzüntü	Depresyon
Kızgınlık	Öfke
Pişmanlık	Suçluluk
Hayal Kırıklığı-Hayflanma	Utanç

ADDT'ye göre duygular olumlu veya olumsuz olabilir. Mutluluk gibi en olumlu duygular olumlu iken üzüntü oldukça sağlıklı olmayan bir duygu olmasına rağmen bazen sağlıklı olarak görülür. Yoğun ve rahatsız edici olmasına rağmen bazı olumsuz duygular aynı zamanda sağlıklı olarak kabul edilir. Örneğin; bireyin anne-babasının birinin kaybında hissedeceği üzüntü duygusu uyumlu ve sağlıklı bir duygudur. Sağlıksız ve olumsuz duygular ise bireyin yaşantılarına olan uyumunu engeller. Sağlıklı duygular ilgili ve duyarlı olma, üzüntü, kızgınlık, pişmanlık, hayal kırıklığı gibi duyguları içerirken, sağlıklı olmayan duygular anksiyete, depresyon, öfke, suçluluk ve utanma gibi duygular yaşatır (Dryden ve Mytton, 1999: 105-106).

2.3.5 Duygusal Rahatsızlıklara Bakış

Ellis, çoğu duygusal rahatsızlığın merkezinde kendini suçlamanın olduğunu ısrarcıdır. Dolayısıyla, bir nevrozdan ya da kişilik bozukluğundan kurtulabilmek için bireyin kendini ve başkalarını suçlamaktan vazgeçmesi

gerekmektedir. Bunun yerine bireyin kusurlarına rağmen kendilerini olduğu gibi kabul etmeleri gerektiği öğrenilmelidir (Corey, 2005: 299-300).

ADDT, duygusal rahatsızlıkların kökeninde Ellis'in öne sürdüğü düşüncelerin yer aldığını ileri sürmektedir. Ellis, antik filozofların inandığı gibi bireyi üzen yaşantılar değil, bireye duygusal rahatsızlıklar veren yaşantılara ait akılcı olmayan düşünceleridir (Dryden ve Mytton, 1999: 109). Dryden (2005: 322). Bireyin duygusal ve davranışsal rahatsızlığının sürmesinin bir takım nedenleri olduğu belirtmektedir. Bu nedenler şunlardır;

1. Bireyin duygusal rahatsızlıklarının akılcı olmayan inançlardan değil, olaylardan kaynaklandığını düşünmesi.
2. Duygusal rahatsızlıklarının akılcı olmayan inançlardan kaynaklandığını iç görüşüne sahip olduktan sonra duygusal rahatsızlıkların bu yolla tek başına değişeceğine inanması.
3. Akılcı olmayan inançlarını değiştirmeye çalışmamaları ve bu akılcı olmayan inançlarına akılcı inançlar ile bütünleştirememeleri.
4. Bireyin akılcı olmayan inançlarının tutarlı olduğunu düşünmesi ve bu şekilde davranmaya devam etmesi.
5. Bireyin iletişim becerileri, problem çözme ve diğer yaşam becerilerindeki eksikliklerin olması.
6. Bireyin duygusal rahatsızlıklarına alternatif sağlıklı duygular geliştirmenin rahatsızlıklardan uzaklaşacağı düşüncesinin olmaması.
7. Kendi duygusal rahatsızlıklarına neden olan akılcı olmayan inançları destekleyici bir ortamda bulunmasıdır.

ADDT, psikolojik olarak sağlıklı olmanın bir takım kriterlerinin olduğunu belirtmektedir. Ellis ve Dryden (1997: 18-19) bu kriterleri şu şekilde ifade etmektedir;

1. Kendine İlgi Gösterme (Self-interest): Duyarlı ve duygusal açıdan sağlıklı insanlar öncelikle kendilerine ilgi gösterme ve kendi çıkarlarını başkalarının çıkarlarından en azından biraz daha üste tutma eğilimindedirler. İnsanlar belli bir dereceye kadar kendini feda edebilir ama ezici bir çoğunlukla veya tamamen değildir.
2. Sosyal İlgi (Social interest): Sosyal ilgi genellikle akla uygun ve bireye yardım edicidir. Çünkü birey başkaları ile yaşama eğilimindedir.

İnsanların çoğu sosyal bir grup veya toplum içinde yaşamak ister ve bundan zevk alırlar.

3. **Öz-Yönelim (Self-direction):** Sağlıklı insanlar aynı anda başkaları ile işbirliği yapmayı tercih ederken, kendi hayatları için sorumluluk alma eğilimindedirler. Başkalarından önemli bir destek almadan isteklerini ve tercihlerini gerçekleştirmeye çalışırlar.
4. **Yüksek Engellenme Eşiği (High Frustration Tolerance):** Psikolojik olarak sağlıklı olan bireyler hem kendilerinin hem de başkalarının hata yapma olasılığının olduğunu varsayarlar. Diğer insanların davranışlarından hoşlanmasalar bile bu davranışlarından dolayı onları dışlamaz veya eleştirmez. Onları olduğu gibi kabul ederler.
5. **Esneklik (Flexibility):** Sağlıklı ve olgun bireyler düşüncelerinde değişime açık, diğer insanların görüşlerine değer veren ve çoğulcu olma eğilimindedir. Kendileri ve başkaları için değişmez, katı kurallar koymazlar.
6. **Belirsizliğin Kabulü (Acceptance of uncertainty):** Sağlıklı bireyler olasılığın olduğu ve şans dolu bir dünyada yaşadığını, mutlak, kesin doğruların olmadığı fikrini kabul ederler. Bu tür olasılıkların olduğu, belirsizliklerin olduğu bu dünyada yaşamının korkunç olmadığını, geleceğin onlara neler getireceğini bilmediklerini anlar ve bunu eğlenceli ve zevkli bulurlar.
7. **Yaratıcı İlgil (Commitment to creative pursuits):** Psikolojik olarak sağlıklı ve mutlu olan insanlar kendileri dışında hayati bir şeyle ve tercihen daha güçlü bir yaratıcı ile ilgilenme eğilimindedirler.
8. **Bilimsel Düşünme (Scientific thinking):** Sağlıklı bireyler psikolojik olarak sağlıklı olmayan diğer bireylere nazaran daha objektif, daha gerçekçi ve daha fazla bilimsel olma eğilimindedir. Derin duygulara sahiptirler ve ortak hareket ederler. Duygularını düzenleme eğilimindedirler. Kısa ve uzun vadeli hedeflerine ulaşması için hangi eylemlerde bulunması gerektiğini bilir ve bu eylemlerin sonuçlarını değerlendirirler.
9. **Kendini Kabul (Self-acceptance):** Sağlıklı bireyler genellikle hayatlarında mutludurlar ve kendilerini oldukları gibi kabul ederler. Çünkü hayattan zevk alma potansiyelleri vardır. Kendi içsel değerlerini, dışsal başarılarına

veya başkalarının onlar hakkındaki düşüncelere göre kendini değerlendirmez. Koşulsuz kendilerini kabul ederler. Kendilerini kanıtlamak için değil zevk almak için girişimlerde bulunurlar.

- 10. Risk Alma (Risk-taking):** Duygusal olarak sağlıklı olan insanlar bir miktar risk alma eğilimindedirler ve isteklerini gerçekleştirmeye çalışırlar. Amaçlarını gerçekleştirirken çok iyi bir şans olmasına rağmen başarısız olma ihtimalini bilirler. Maceracı olma eğilimindedirler ama gözü kara değillerdir.
- 11. Uzun Süreli Zevk Alma (Long-range hedonism):** Psikolojik olarak dengeli olan bireyler anlık zevklerin yanında uzun vadeli zevkler de arar ve iki zevki bir arada yaşar. Mevcut kazançları için uzun vadeli zevkler için kısa vadeli zevklerde vazgeçer.
- 12. Ütopyaçı Olmama (Nonutopianism):** Sağlıklı bireyler ütopyaların muhtemelen ulaşılmaz olduğunu, istedikleri her şeyi elde edemeyeceklerini ve acının olmadığı gerçeğini kabul etme eğilimindedirler. Sevinç veya mutluluk için mükemmellik, kaygı, depresyon, kendini değersiz bulma gibi gerçekçi olmayan bir arayışa girmezler.
- 13. Kendi Duygusal Rahatsızlıklarının Sorumluluğunu Üstlenme (Self-responsibility for own emotional disturbance):** Psikolojik olarak sağlıklı olan bireyler kendi rahatsızlıkları için sorumluluk alma eğilimindedirler. Savunmacı değildirler ve sosyal koşulların duygu ve davranışlarını etkilediğini kabul eder fakat sosyal koşulları ve başka bireyleri suçlamazlar.

2.3.6 Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançları

Akılcı Duygusal Davranış Terapi akılcı olmayan inançların duygusal ve davranışsal olarak bireyde rahatsızlıklar neden olduğunu belirtmektedir. Akılcı olmayan inançlar üzerinde çalışan ADDT, çeşitli durumlara göre akılcı olmayan inançları incelemiştir. Bu bilimsel çalışmalar birisi de anne-babaların akılcı olmayan inançlarıdır.

Anne-babaların özellikle çocuklarının davranışlarını yorumlamaları, anne-babalığa ilişkin algılamaları akılcı olmayan inançlar için genel bir bilgi sağlar. Bu inançlar anne-babaların çocuklarının nasıl davranması gerektiği ile ilgili

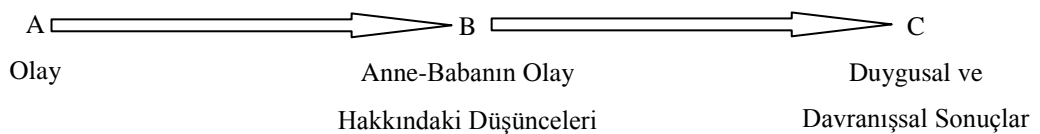
genelleştirilmiş inançlarıdır. Akılcı olmayan bu inançlar anne-babaların çocukların davranışlarını değerlendirmede ve algılamada önemli bir işlev görür (Johnston, 1996: 198).

Joyce (2006: 181), kültürel değerlerin, aile kuralların ve kişilik özelliklerin anne-babaların mükemmeliyetçi standartlar geliştirmesine neden olduğunu ileri sürmektedir. Çocuklarının mükemmel olmadığına ilişkin katı ve akılcı olmayan inançları ve anne-babalığa ilişkin başarı algısı anne-babalarda suçluluk duyguna neden olmaktadır. Çocukları profesyonel yardım gerektiren ciddi bir problem yaşadığında anne-babaların bu suçluluk duyguları ortaya çıkmaktadır.

Robin ve Foster (1989: 14-15) anne-baba çocuk ilişkilerinde olumlu düşünceler, olumlu duygulara oluştururken; olumsuz düşüncelerin olumsuz duygulara neden olduğunu ileri sürmektedir. Anne-baba ve çocuklar arasındaki ilişkilerini sürekli olarak olumsuz algıarlarsa birbirlerine karşı sürekli olumsuz duygular hissedeceklerdir. Bu olumsuz duygu ifade edildiğinde aile üyelerinde rahatsızlığa neden olabilir.

ADDT'ye göre anne-babaların çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarını en aza indirebilecekleri gibi çocuklardaki mevcut problemleri alevlendirebilirler. Fakat bu çocuklardaki psikolojik uyumsuzluğun tek sebebi demek değildir. Anne-babaların çocuklarını, yaptıkları yanlışlardan dolayı suçlamalarının uygun olmayan bir durum olduğunu ve bu durumun sonucunda çocuklarında kendilerini suçlayacaklarını belirtir. Böylece çocukta suçluluk, düşük benlik saygısı ve anksiyete gibi problemlerin ortaya çıkabileceğini belirtir (Bernard vd., 2006: 10-11).

Anne-babaların akılcı olmayan inançlarının anne-babada nasıl ortaya çıktığını, duygusal, davranışsal problemlere nasıl yol açtığı ABC kuramıyla tespit edilebilir. Şekil 2.2'de anne-babaların akılcı olmayan inançlarını ABC Kuramına göre gösterimi verilmiştir (Hauck, 1967: 22).

Şekil 2.2’de gösterildiği gibi anne-babaların duygusal ve davranışsal rahatsızlıkların neden olan A (olay) değildir. Anne-babaların duygusal ve davranışsal rahatsızlıkları, A (olay) hakkındaki akılcı olmayan inançlardan ve düşüncelerinden kaynaklanmaktadır.

Örneğin; çocuğun yatma zamanı ile ilgili bir problem yaşayan bir anne-babanın A-B-C Kuramına göre incelediğimizde;

A: Olay: çocuğun etrafta koşuşturup durması ve yatma zamanının gecikmesi.

B: İnançlar

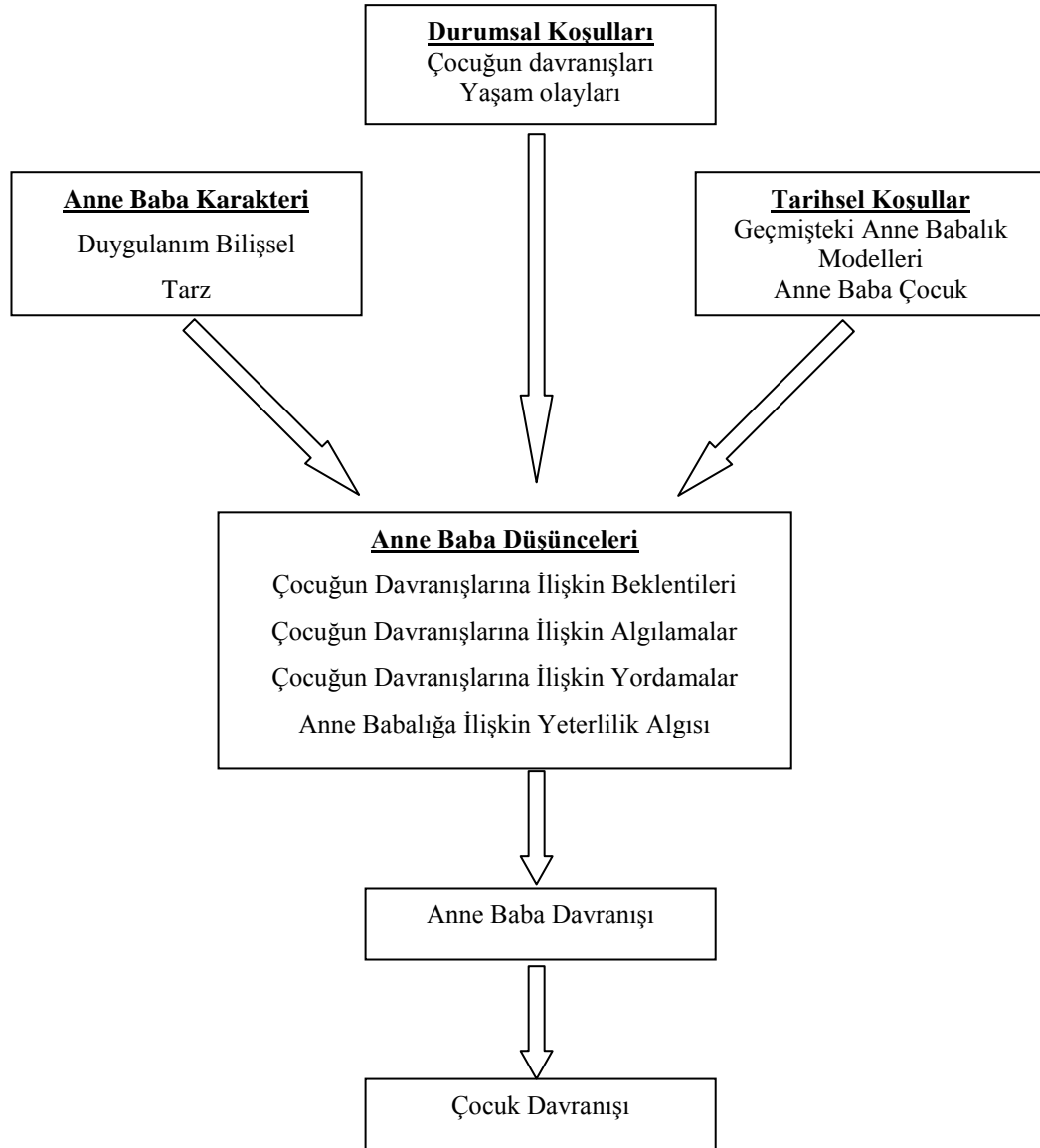
- Onu uyutmam gerekir.
- Ya bu durum düzelmezse.
- Başka anne-babalarda bu problem yok, benim anne-babalığımla ilgili bazı yanlışlıklar olabilir.
- İyi bir anne-baba değilim.

C: Duygular ve Davranışlar:

- Öfke, Anksiyete, Suçluluk (Joyce, 2006: 181).

Burada anne-babanın hissedeceği duygular düşüncelerine ve inançlarına göre şekillenmiştir. Anne-babayı rahatsız eden duygular çocuğun uyku zamanının düzensiz olması ve uyumaması değil, bu duruma ilişkin düşünceleri ve inançlarıdır. Anne-baba çocuğunun uyuma zamanının düzensiz oluşunu anne-babalık yetersizliği olarak düşünürse bu düşünceleriyle birlikte kendilerini değersiz ve yetersiz hissedip mutsuz olacaktır. Çocuğunun uyku düzeninin olmayışını olabilecek normal bir durum olarak düşünse mutsuzluk duygusunun yerine daha olumlu duygular yaşayacaktır. Bu örnekte de görüldüğü gibi bu anne-babaya değersiz, yetersiz, öfke ve suçluluk hissettiren, çocuğun uyku zamanının düzensiz oluşu değil, anne-babanın anne-babalığa ilişkin düşünceleri ve inançlarıdır.

Johnston (1996: 196-198), anne-babaların düşüncelerini üzerinde durup ve anne-babaların kişilik özellikleri, durumsal faktörlerin ve tarihsel faktörlerin bu düşünceleri etkilediğini ileri sürmektedir. Bu düşüncelerin anne-babaların ve çocukların davranışlarını etkilediğini belirten ve bu faktörler arasındaki ilişkiyi belirten bir model geliştirmiştir. Model Şekil 2,3’deki gibi gösterilmiştir.

Şekil 2.3. Anne-Baların Düşüncelerini Etkileyen Koşullar ve Bu Düşüncelerin Anne-Baba ve Çocuk Davranışlarına Etkisi

Şekil 2.3'de görüldüğü gibi Johnston'ın geliştirdiği model, anne-babalarının bilişsel süreçlerini ve bu bilişsel süreçlerin anne-baba, çocuk davranışlarına etkileri gösterilmektedir. Model, anne-babaların düşünceleri üzerinde durumsal faktörler, anne-babaların kişilik stillerinin, geçmişteki anne-babalık modellerin ve anne-baba-çocuk etkileşiminin etkili olduğunu belirtmektedir. Model anne-baların düşünceleri üzerinde durumsal faktörlerin, anne-baba kişilik stillerinin ve tarihsel koşulların dışında farklı etmenlerinde etkili olduğu gerçeğini kabul etmektedir.

Anne-babaların bilişsel süreçlerinin anne-babaları motive etmede ve davranışlarını yönlendirme rol oynadığını belirten Johnston, modelin anne-babaların bilişsel süreçlerini değiştirmek için kullanabileceği ifade etmektedir. Örneğin; anne-babaların kendi davranışlarını değerlendirme, çocuk yetiştirirken karşılaştığı problemleri çözme becerisine ilişkin bilişsel süreçlere müdahale edilebilir. Araştırmalara göre davranış problemi olan çocukların ile olmayan çocukların anne-babaları karşılaştırıldığında davranış problemi olan çocukların anne-babaların problem çözmede yetersiz oldukları, olası çözümlerde uzlaşamadıkları ve genellikle çözüm konusunda başarısız olmaktadır. Bu nedenle anne-babalara problem çözme becerileri öğretmek bilişsel süreçleri değiştirip daha etkili bir anne-baba olmaları sağlanabilir.

Geliştirilen metod anne-babaların bilişsel süreçleri üzerinde etkisi olan dışsal uyarıların etkisini azaltmak için de kullanılabilir. Anne-babaların davranışların öncüleri olan bilişsel süreç ailedeki durumsal stres gibi değişkenlerin yıkıcı etkilerini şiddetlendirebilir veya hafifletebilir. Anne-babaların dış stresle mücadele etme yeteneğini artırarak anne-babaların çocuğun davranışlarına ilişkin beklentilerin, algılamaların, yordamaların ve anne-babalığa ilişkin yeterlilik algısına ilişkin bilişleri değişebilir (Johnston, 1996: 196-198).

Anne-babaların akılcı olmayan inançlarının oluşturduğu duygusal sonuçlar ve alternatif akılcı inançlar ilgili Bernard'ın yapmış olduğu sınıflandırma sıralanmaktadır (Joyce, 2006: 207-209).

1.a. Anne-Babaların Genel Olarak Duygusal Rahatsızlıkların Altında Yatan İnançlar

1. Çocuğum beni üzebilir.
2. Duygularımı ve mutsuzluğumu kontrol etmek için çok az bir yeterliğim vardır.
3. Mutlu olmam için bütün işlerim yolunda olmalı.
4. Çocuklar mutsuzluğumun nedenidir. Kendimi daha iyi hissetmem için onların değişmesi lazım.

1.b. Alternatif Akılcı İnançlar

1. Duygusal problemlerimi kendim oluştururum.
2. Çocuklarımla ilgili mutsuzluğumun nasıl olacağına ben karar veririm.
3. Çok üzgün olmam durumu daha da kötü yapabilir.

4. Çocuğumun değişmeden önce benim kendimle ilgili bazı değişiklikler yapmam gerekir.

2.a. Anne-Babaların Kaygılarının Altında Yatan İnançlar

1. Mükemmel bir anne-baba olmalıyım. Çocuklarımı her zaman sakin, kontrolüm altında ve hatasız bir şekilde yönetmesem, onlar kötü yetişmiş olur.
2. Çocuğumu hiçbir zaman incinmiş, rahatsız ve tehlikede görmemeliyim
3. Çocuğum sürekli beni sevmese bu benim için korkunç olur.
4. Eğer diğer insanlar anne-babalık tarzımı onaylamazlarsa bu benim için korkunçtur.
5. Çocuklarımın refahı için sürekli endişe ve kaygı duymasam, bu benim kötü bir anne-baba olduğumu gösterir.

2.b. Alternatif Akılcı İnançlar

1. Mükemmel olamayacağını bildiğim halde çocuğumu yetiştirmede elimden gelenin en iyisini yapacağım.
2. Çocuğumun bana kızması dünyanın sonu değil.
3. Bir anne-baba olarak elimden gelenin en iyisini yapmak tercih edilir, ama bunun nasıl olmam gerektiğiyle ilgili evrensel bir yasa yoktur.
4. Mükemmel anne-baba olmak diye bir şey yok.
5. Çocuğuma kötü bir şey olduğunda bu nadiren berbat ve korkunç bir durumdur.

3.a. Anne-Babaların Öfkelerinin Altında Yatan İnançlar

1. Çocuklar başarı motivasyon gibi konularda her zaman kesin bir şekilde iyi olmalı ve düşünceli, insani ve gibi konularda da doğru davranışta bulunmalı.
2. Çocuklar yaramazlık yapmaları, söz dinlememeleri ve anne-babaya itaat etmemeleri berbat, ve korkunçtur.
3. Çocuğum daima isteklerim doğrultusunda hareket etmeli.
4. Çocuğum söylediklerimi yapmalı.
5. Bir çocuğun davranışı ve kendisi aynıdır. Böylece bir çocuk hata yaptığında bunun onun kötü bir çocuk olduğunu gösterir.
6. Çocuğum her zaman bana karşı doğru olmalı.
7. Çocuğuma yardım etmek zor olmamalı.

3.b. Alternatif Akılcı İnançlar

1. Öfke, çocuğun sinir nöbeti ile karıştırılabilir.
2. Anne-babalar öfkelendiğinde bu durum onların çocuksu bazı davranışlar yapmalarına neden olabilir.
3. Çocuğunuzu öfke ile disiplin altında tutmanız çocuğu aşağılar ve size karşı bir kinci bir reaksiyon geliştirir.
4. Öfkelenmeniz size ve çocuğa faydası olmayacaktır. Öfkenin en iyi ihtimali geçici olmasıdır.
5. Anne-babaların nasıl olması gerektiğini belirten evrensel bir kanun yoktur. Çocuk, çocuktur, yaramaz ve bilgisizdir.
6. Öfke sık sık daha fazla öfke üretir ve diğerlerini de öfkelenendirir.
7. Çocuğun sadece eylemlerini onaylamayın asla nefret etmeyin.

4.a. Anne-Babaların Öfkelerinin Altında Yatan İnançlar

1. Anne-babalık o kadar da zor olmamalı.
2. Hayatım eğlenceli olmalı ve hayal kırıklığına uğramamalıyım.
3. Çocuğumun taleplerini yerine getirmek ve sızlanmasını engellemek daha kolaydır.
4. Çocuğum için yapacaklarımı söylediğim her şeyi yapma zorunluluğunun oluşturduğu strese katlanamam.
5. Her şey her zaman benim istediğim gibi olmalı ve insanlar benim teklif ettiklerimi yapmalı.
6. Ben hayal kırıklığı ile yaşamamalıyım.

4.b. Alternatif Akılcı İnançlar

1. Görevle karşı karşıya kalmak ondan önlemekten daha kolaydır.
2. Kısa vadeli engellemelere dayanma uzun vadeli kazançlar sağlayabilir.
3. Anne-babalık genellikle çok zordur.
4. Başarılı bir anne-baba olmak için bazen sevmediğin şeyleri yapmak zorunda kalabilirim.
5. Çocuğum ve onun davranışları ile ilgili hayal kırıklığına ona çok fazla yardım ederek tolere edebilirim.

5.a. Anne-Babaların Depresyonlarının Altında Yatan İnançlar

1. Ben her zaman iyi bir anne-baba olmalıyım. Örneğin; çocuğum her zaman bütün endişelerini gidermeli ve bütün problemlerini çözmeliyim. Bunları yapmadığım zaman başarısız bir anne-baba olurum.

2. Çocuğum sık sık uygun olmayan davranışlarda bulunursa bu korkunç bir durumdur ve anne-baba olarak başarısız olduğumu gösterir.
3. Çocuğum yetersiz biri olduğumu düşünürse bu değersiz olduğumu gösterir.
4. Çocuğun üzerindeki performansım bir insan olarak değerimi gösterir.
5. İnsan olarak değerim nasıl anne-babalık yaptığım ile ilgilidir. Bundan dolayı daha iyi bir anne-baba olmak için hata yapmamalıyım.
6. Değersizim çünkü çocuğumun birçok problemi var.
7. Tüm problemlerini çözemeyen çocuğuma kızdığım için kötü bir anne-babayım.

5.b. Alternatif Akılcı İnançlar

1. Hiç bir şey için başkalarını ve kendinizi asla suçlamayın.
2. Anne-babalar kendilerini berbat etmektedirler, çocuklar değil.
3. Çocukların problemleri anne-babaların belirttiği oranda değildir. Anne-babalar problemleri olabildiğinden daha büyük problemlere dönüştürmektedir.
4. Bir kişinin anne-baba olarak performansı o kişinin insan olarak değerinin belirlemez.
5. Bir çocuğun performansı bir anne-babanın değerini belirlemez.

6.a. Anne-Babaların Suçluluklarının Altında Yatan İnançlar

1. Geçmişte veya halen yaşanan sıkıntılar o kadar rahatsız edici ve korkunç ki çocuğumun normal bir hayat yaşaması için sürekli takip edilmesi lazım.
2. Acı çocuğum için korkunçtur ve ben bunu önlemeliyim.
3. Çocuğumun problemlerinin tek sebebi benim.
4. Yapacağım her hata çocuğumu etkileyecektir.
5. Çocuğumun karşılaşacağı engelleri önlemeliyim ve bunu yapabilmeliyim.
6. Çocuğumun mutluluğu için hemen hemen her şeyden ben sorumluyum.
7. Benim kişisel yetersizliğimden dolayı çocuğum cezalandırılıyor.
8. Ben her zaman çocuğuma doğru olanı yapmalıyım.

6.b. Alternatif Akılcı İnançlar

1. Çocuğumun problemlerinin tek sebebi anne-babalar değildir.
2. Anne-babalar çocuklarını tüm kötü şeylerden korumaya gücü yeten kişiler değildir.
3. Çocuklar birçok olumsuzlukların üstesinden gelebilirler.
4. Çocuklar engellenmelerini tolere edebilir.

5. Anne-babalar daha iyisini bilselerdi, daha iyisini yaparlardı.
6. Mükemmel bir anne-babanın böyle olması gerekir diyen evrensel bir yasa yoktur. Anne-babalar çocuk yetiştirirken hata ve yanlışlıklar yapabilir ve bunlardan dolayı cezalandırılmazlar.

Aile çatışmasına sebep olan mantıksal hataları ve örneklerini Robin ve Foster (1989: 15-18) şöyle sıralamaktadır:

1. Keyfi Çıkarsama: Destekleyici kanıt yokluğuna veya kanıt sonuca uygun olmamasına rağmen bir sonuca varmaktır.

Örneğin;

Saçları uzun olan ve rock müzik dinleyen bir gencin babası oğlunun saçlarının uzun olması ve rock müzik dinlediği için uyuşturucuya bulaştığı sonucuna varması.

2. Seçici Soyutlama: Bir bütünün göze çarpan özelliklerini görmezden gelip bütünün sadece bütünü oluşturan bir parçasının ayrıntılarına yoğunlaşmasıdır.

Örneğin;

16 yaşındaki bir kızın yedi hafta boyunca eve gelme saati olan 12:00'den önce evde olması fakat sadece bir hafta sonu telefon açmadan bir saat geç kalmasından dolayı anne-babasının onun sorumsuz olduğunu düşünmesi.

3. Aşırı Genellemeler: Bir veya birkaç ilişkisiz olaydan yolla çıkıp genel bir sonuca varmak, sonra ilgili sonucu ilgisi olmayan durumlara genellemektir.

Örneğin;

14 yaşındaki bir gencin anne-babasından alışveriş merkezinde arkadaşları ile buluşmak için izin ister. Anne-baba bu gibi yerlere gidenlerin hoş karşılamadığı için gencin bu isteğini reddeder. 14 yaşındaki gencin annem-babam her istediğime hayır diyen bir ebeveyn olduğunu sonucuna varması ve ayrıcalıklar elde etmek için yalan söylemek gerektiğine inanmaya başlaması.

4. Büyütme ve Küçültme: Olayların önemini değerlendiren toplam hatalara bakılmasıdır.

Büyütmeye Örnek;

Çok nadiren tartışan bir çiftin ergenlik dönemindeki kızın anne-babasının boşanacağına ilişkin abartılı bir düşünce geliştirmesi ve üzülmesi. Anne-babasının dikkatini kendi üzerine çekmek için okuldan kaçması.

Küçültmeye Örnek;

Okulda çok sayıda kötü notlar almış bir gencin karnesinde iki sınavda 75, üç sınavda 65 ve bir sınavda da 50 alması ve aşırı eleştirici babasının oğlunun notlarının çok düşük olduğu sonucuna varması ve bu durumun düzeleceğini düşünmemesi.

5.Kutuplaşmış Düşünce (İkili düşünme): Bütün olaylar olumlu veya olumsuz değerlendirme eğilimidir. Genellikle başkalarının eylemlerinin olumsuz olarak değerlendirirler.

Örneğin;

Bir anne 16 yaşındaki bir kızının evlilik öncesi cinsel deneyimi yaşamış olabileceğinin ve bunu günah olarak düşünmesi ve iyi kızların bunları yapmaması gerektiğine inanması.

6.Mükemmeliyetçilik: Bütün anne-babalar çocuklarının kusursuz bir şekilde olmasını bekler.

Örneğin;

Gençler her zaman anne-babalarına karşı saygılı olmalıdırlar.

Gençler her zaman sorumluluk bilinciyle davranması gerekir.

Benim zeki oğlum okulda her zaman başarılı olmalı.

7.Yıkma: Anne-babalar ergenler bazı yasaklanmış davranışlarla meşgul ise felaket sonuçlar olacak. Gençler hayatlarının mahvetmesine sebep olabilir veya ailelerine büyük ölçüde zarar verebilirler. Gençlerde anne-babalarının kısıtlamalarının hayatlarını berbat ettiklerini düşünmeleridir.

Örneğin;

Biz ona esrar içmesine izin verirsek, bir uyuşturucu bağımlısı haline gelecek.

Çocuğum 16 yaşından önce sevgili edinirse, hamile kalabilir ve ismi kötüye çıkabilir.

Eğer babam bütün gece arkadaşlarımda kalmama izin vermese, arkadaşlarım beni çok sıradan görürler, beni reddederler ve beni çok yalnız bırakırlar.

Eve geç gelmesine izin verirsek, sorumsuz biri olur.

8.Adil Olma: Ergenler anne-babaların her zaman adil bir şekilde muamele etmesi gerektiğini ve eğer anne-babalar haksız kural ve düzenlemeler öneriyorsa bunun adaletsiz ve korkunç bir durum olduğunu düşünürler.

Örneğin;

Annem ve babam bana ve kardeşime her zaman eşit muamele etmeli.

Benim annem ve babam en azından arkadaşlarımdan anne-babası kadar hoşgörülü olmalı.

Babam 14 yaşında iken sevgilisi olmuş benim 16 yaşına kadar beklememi istemesi adil değil.

9.Sevgi/Onay: Aile üyeleri birbirlerinin sırların gizli kalmasına ve her zaman birbirlerinin davranışlarının onaylanması gerektiğine inanırlar. Reddedilme ve başarısızlık sevgi eksikliği olarak yorumlanır.

Örneğin;

Oğlum onu rahatsız eden konuyu bana bildirmesi gerekmektedir. Eğer bunu yapmazsa o beni gerçekten sevmiyor anlamına gelir.

Annem beni gerçekten sevmiş olsaydı, ne yaptığımı sormazdı.

Ben ailemin umurunda değilim. Onları mahcup edeceğim diye korkuyorlar.

10.İtaat: Anne-babalar gençlerden beklentilerinin her zaman onlar tarafından istekli ve sorgusuz bir şekilde yerine getirmesi gerektiğine inanırlar.

Örneğin;

Bir şeyin ne olduğunu deneyimlerimden bildiğimden dolayı kızım daima söylediklerimi yapmalı.

Gençlerin anne-babalarına meydan okumaya hakları yoktur.

11.Kendini Suçlama: Anne-babalar ergenlerin hatalarını kendi yetersizliklerin sonucu olduğuna inanırlar.

Örneğin;

Okulda başarısız olursa kötü bir anneyim.

Kızım uyuşturucu kullanmaya başlarsa bu beni yeterince sevmiyor demektir.

12.Kötü Niyet: Anne-babalar ergenlerin kendilerine zarar vermek için yaramazlık yaptığını ve karşı geldiğini düşünürler. Ergenler ise bu durumun anne-babaların eleştirisi ve kurallarından kaynaklandığını düşünürler.

Örneğin;

Kızım beni deli etmek için çabalıyor.

Oğlum istediğini yapmadığım için bana karşı gelerek beni cezalandırmaya çalışıyor.

Annem erken gelmemi istiyor. Çünkü hiç arkadaş edinmemi istemiyor.

13.Özerklik: Gençler anne-babalarının kısıtlamaları kadar özgürlüğünde olmasını da beklerler. Özgürlükleri kısıtlandığı zaman öfkelenirler.

Örneğin;

16 yaşındayım ve istediğim kişi ile dışarı çıkabilmeliyim.

Benim dışarı çıkma saatini düzenlemeye hakları yoktur. Çünkü çocuk değilim artık.

Sonuç olarak ADDT, uygulamalarında anne-babaların akılcı olmayan inançlarının çocuk- anne-baba ilişkilerini, anne-babalık tarzlarını, çocukların duygu ve davranışlarını nasıl etkilediğini, akılcı olmayan inançlarının nasıl değiştirileceğini ve akılcı olan inançların ise nasıl geliştirileceği üzerinde durulmaktadır (Bernard, Ellis ve Terjesen, 2006: 178).

2.3.7 İlgili Araştırmalar

Bu bölümde anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkiyi gösteren yurtiçinde ve yurtdışında yapılan araştırmalar sunulmuştur.

2.3.7.1 Aile İşlevi ve Çocuklardaki Davranış Problemleri ile İlgili Araştırmalar

Aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri ile ilgili araştırmalar aşağıda sunulmuştur.

Büküşoğlu ve arkadaşlarının (2001: 99-104) okul fobisi görülen çocukların davranışsal özellikleri, annelerinin ruhsal belirti düzeyleri ve aile fonksiyonlarının incelenmesine yönelik yaptıkları çalışmada; ruhsal sorunu olan üyesi bulunan ailelerin, bulunmayan ailelere göre aile işlevleri daha sağlıklı olduğu bulunmuştur.

Özcan, (2002: 39-40) dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocukların anne-babaların empati düzeyi ile aile işlevleri ilişkisine ilişkin yaptığı çalışmada; dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocukların anne-babaların aile işlevlerinde gereken ilgiyi gösterme, roller, duygusal tepki verebilme ve genel fonksiyonlar alt boyutlarını sağlıklı ifade etme oranlarının yüksek olarak saptamıştır.

Saydam ve Gençöz (2005: 70-71) tarafından aile ilişkileri ile gençler tarafından belirtilen davranış problemleri arasındaki ilişkiye yönelik çalışmada; aile işlevlerinden iletişim, duygusal tepki verebilme ve genel işlevlerde problem yaşanması, içe yönelim problemi ve bu kategori altında yer alan

anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük, somatik sorunlar üzerinde açıklayıcı olduğunu belirlemişlerdir.

Savi (2008: 187-189), 12-15 yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişkisine ilişkin yaptığı çalışmada; anne-babaların ergenlerde algıladıkları davranış sorunları puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiştir.

Akboy ve Savi (2008: 1-16) ön-ergenlik davranış sorunları ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik çalışmalarında; ön-ergenlik döneminde bulunan ergenlerin davranış sorunları ile aile işlevleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda, ailenin problem çözme işlevi bozuldukça ergenlerin yaşadıkları davranış soruları artarken; ailenin iletişim, duygusal tepki verebilme, ailedeki roller, davranış kontrolü, gereken ilgiyi gösterebilme ve genel aile işlevlerinde sağlıklı düzeyi arttıkça davranış sorunlarının azaldığı belirlenmiştir.

Bulut (2010: 47-77), ergenlerde görülen kuraldışı davranışların aile işlevselliği, aile risk faktörleri ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi yönelik yaptığı çalışmada; problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler açısından sağlıklı işlev gösteren aileye sahip ergenler, sağlıklı işlev gösteren aileye sahip ergenlere kıyasla kuraldışı davranışları daha yüksek oranda gösterdiğini saptamıştır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde; çocuklarda görülen davranış problemlerinin aile işlevi ile ilişkili olduğu gözlemlenmiştir.

2.3.7.2 Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançları İle İlgili Araştırmalar

Ülkemizde anne-babaların akılcı olmayan inançları ile ilgili yapılmış bir araştırma bulunmaktadır. Yurt dışında ise sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalara aşağıda yer verilmiştir.

Ackerman (1991: 78-83), anne-babaların akılcı olmayan inançlarının demografik değişkenlere (yaş, eğitim ve ekonomik düzey gibi) göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yaptığı çalışmada; 16-25 yaş aralığındaki anne-babaların akılcı olmayan inançlarının 31-45 yaş aralığındaki anne-babaların akılcı olmayan inançlarından anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Düşük ekonomik düzeydeki annelerin akılcı olmayan inançlarının üst ekonomik düzeyde olan annelerin akılcı olmayan inançlarına göre anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ailenin yıllık gelirine göre akılcı olmayan

inançlarının farklılaştığı söylenilebilir. Yapılan bu araştırmanın sonucunda ortaya çıkan bir başka bulgu ise annelerin akılcı olmayan inançlarının eğitim düzeylerine göre farklılaşmadığıdır.

Starko (1991: 70-76), anne-babalık stresi ve anne-babaların akılcı olmayan inançlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, anne-babaların akılcı olmayan inançları ile anne-babaların stres düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annelerin akılcı olmayan inançları ile stres düzeyleri arasındaki ilişki, babaların akılcı olmayan inançları ve stres düzeyleri arasındaki ilişkiden daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Anne-babaların akılcı olmayan inançlarının ise cinsiyete göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Barkley (1992: 263-288), tarafından dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan ergenlerin anneleri üzerinde yapılan araştırmada, bu annelerin çocukları ile olan ilişkileriyle ilgili akılcı olmayan inançlarının normal çocuğu olan annelerin akılcı olmayan inançlarına göre daha yüksek bulunduğu tespit edilmiştir.

McDonalt (1993: 43-44), ise anne-babaların stresleri ile anne-babaların akılcı olmayan inançları ve evlilik uyumu arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik yaptığı çalışmada anne-babaların akılcı olmayan inançlarının cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunamadığını gözlemiştir.

Hamamcı, Duy ve Kaya'nın (2011: 117) yaptıkları bir araştırmada ise yüksek ve düşük akılcı olmayan beklentilere sahip anne-babaların çaresizlik, kendine güven ve stresle başa çıkma tarzları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Yukarıdaki yapılan araştırmalar incelendiğinde anne-babaların akılcı olmayan inançlarının daha çok anne-babaların demografik değişkenlerine, stresine ve evlilik uyumuna yönelik olduğu görülmektedir. Anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemi arasındaki ilişkiyi bir arada inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma Türkiye'nin farklı illerinde bulunan ilköğretim okullarına devam eden 7-12 yaş grubu çocukların anne-babalarının sahip oldukları akılcı olmayan inançlarının, aile işlevi ve çocuklarındaki davranış problemleri ile arasında bir ilişkinin incelenmesine yönelik betimsel bir çalışmadır. Ayrıca çalışmada çocuklardaki davranış problemlerinin anne-babaya ve çocuklara özgü bazı demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

3.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubu Türkiye'nin farklı bölgelerinde bulunan ilköğretim birinci kademeye devam eden 7-12 yaş grubundaki öğrencilerin anne ve babalarından oluşmaktadır.

Araştırma grubu, araştırmacının Türkiye'nin altı farklı bölgesinden ulaşabildiği sekiz ilde (Samsun, Gaziantep, Batman, Kayseri, İzmir, Antalya, Bursa, İstanbul) çocukları ilköğretim okullarına devam eden çoğu orta sosyoekonomik düzeyde bulunan 359 anne, 161 babadan oluşmaktadır.

Demografik Bilgi formundan edinilen bilgiler doğrultusunda araştırma grubunu oluşturan annelerin yaş ortalaması 34.53 (SS=5.47) iken, babaların yaş ortalaması 39.07 (SS=5.52)'dir. Anne-babaların sahip olduğu çocuk sayısı ortalaması 2.41 (SS=.12) olup, örneklem grubunu oluşturan birinci kademede bulunan çocukların yaş ortalaması 8.98 (SS=1.52)'dir.

Araştırmamıza katılan anne-babaların illere göre dağılımı Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1 Araştırmaya Katılan Anne-Babaların İllere Göre Dağılımı

Uygulanan İller	Anne		Baba		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Samsun	51	66.3	26	33.7	77	14.8
Gaziantep	56	72.7	21	27.3	77	14.8
Batman	12	37.5	20	62.5	32	6.2
Kayseri	38	96.4	6	13.6	44	8.5
İzmir	42	63.3	24	36.7	66	12.7
Antalya	45	58.5	32	41.5	77	14.8
Bursa	46	79.3	12	20.7	58	11.2
İstanbul	69	77.5	20	22.5	89	17.1
TOPLAM	359	69.0	161	31.0	520	100

Tablo 3.1 incelendiğinde sekiz ilde 161 baba, 359'u anne olmak üzere 520 kişiye ölçekler uygulanmıştır. İncelenen formlardan 46'sı eksik doldurma, ölçeği yanlış bir şekilde doldurulması veya demografik değişkenleri boş bırakmaları gibi nedenlerden dolayı değerlendirmeye alınmamıştır. Araştırma katılan anne-babaların illere göre dağılımı incelendiğinde Batman ili hariç diğer illerde anne sayısının baba sayısından fazla olduğu görülmektedir. Araştırma 359'u anne, 161'i baba olmak üzere toplam 520 anne-babadan elde edilen veriler doğrultusunda yapılmıştır.

Araştırmamıza katılan anne-babaların demografik özellikleri Tablo 3.2'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2 Araştırmaya Katılan Anne-Babaların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

	Anne		Baba		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Çalışma Durumu						
Evet	71	19.8	144	89.4	215	41.3
Hayır	288	80.2	17	10.6	305	58.7
Meslek Dağılımı						
Ev hanımı	271	75.5	---	---	271	51.8
Öğretmen	29	8.1	50	31.1	79	15.2
Serbest Meslek	31	8.6	77	47.9	108	21.1
Kamu Çalışanı	28	7.8	34	21.1	62	11.9
Ekonomik durum						
Düşük	52	14.5	25	15.5	77	14.8
Orta	294	81.9	129	80.1	423	81.3
Yüksek	13	3.6	7	4.3	20	3.8
Evlilik Durumu						
Birlikte	341	95.3	161	99.4	502	96.5
Ayrı (Vefat, Boşanma)	17	4.7	1	.6	18	3.5
Eğitim Durumu						
İlköğretim	198	55.2	51	31.7	249	47.9
Ortaöğretim	96	26.7	37	23.0	133	25.6
Üniversite	61	17	72	44.7	133	25.6
Yüksek Lisans-Doktora	4	1.1	1	.6	5	.9
Anne-Baba Hayatta Olma Durumu						
Sağ	358	99.3	160	99.4	518	99.2
Ölü	1	0.7	1	0.6	2	0.8
Anne-Baba Öz-Üvey Olma Durumu						
Öz	359	100	161	100	520	100
Üvey	0	0	0	0	0	0
Anne-Babanın Psikiyatrik Yardım Alma Durumu						
Evet	32	8.9	5	3.1	37	7.1
Hayır	327	91.1	156	96.9	483	92.9
Ailede Psikiyatrik Yardım Alma Durumu						
Evet	45	12.5	11	6.8	56	10.8
Hayır	314	87.5	150	93.2	464	89.2

Tablo 3.2’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan annelerin % 19.8 çalışırken, % 80.2’si çalışmamaktadır. Babaların ise % 89.4’ü çalışırken, % 10.6’sı çalışmamaktadır. Bu dağılıma göre annelerin çok azı çalışmakta, babaların ise büyük bir çoğunluğu çalışmaktadır.

Araştırmaya katılan anne-babaların meslek dağılımlarını incelendiğinde; annelerin % 75.5’inin ev hanımı, % 8.1’inin öğretmen, % 8.6’nın serbest meslek, %

7.8'inin kamu çalışanı olduğu; babaların ise % 31.1'inin öğretmen, % 47.9'unun serbest meslek ve geri kalan % 21.1'inin kamu çalışanı olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan anne-babaların meslek dağılımları incelendiğinde annelerin çoğunluğunun ev hanımı olduğu, babaların ise daha farklı mesleklerde çalıştıkları görülmektedir.

Bu araştırmaya katılan anne-babaların ekonomik durumlarını algılayışları incelendiğinde; annelerin % 14.5'inin düşük, % 81.9'unun orta, % 3.6'sının yüksek düzeyde; babaların ise % 15.5'inin düşük, % 80.1'inin orta, % 4.3'ünün yüksek düzeyde algıladıkları belirlenmiştir. Araştırma grubundan elde edilen bilgiler sonucunda anne-babaların büyük çoğunluğunun ekonomik düzeylerini orta düzeyde algıladıkları söylenebilir.

Araştırma grubunun evlilik durumları incelendiğinde; annelerin % 95.3'ünün evli olduğu, % 4.7'inin boşanmış, eşi vefat etmiş veya evli olduğu halde ayrı yaşadığı; babaların ise % 99.4'ünün evli ve eşi ile beraber yaşadığı, % 0.6'sının ise boşanmış veya ayrı olduğu tespit edilmiştir. Araştırma grubuna katılan anne-babaların büyük çoğunluğunu evli ve eşleri ile beraber yaşadıkları ifade edilebilir.

Anne-babaların eğitim durumları incelendiğinde; annelerin % 55.2'sinin ilköğretim, % 26.7'sinin ortaöğretim ve % 18.1'inin üniversite, yüksek lisans veya doktora mezunu olduğu; babaların ise % 31.7'sinin ilköğretim, % 23'ünün ortaöğretim ve % 45.3'ünün yükseköğretim mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmamıza katılan anne-babalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda anne-babaların çoğunluğunun ilköğretim mezunu olduğu, ortaöğretim ve lisans mezunlarının birbirine eşit olduğu, yüksek lisans, doktora mezunu anne-babaların çok az sayıda olduğu söylenebilir. Buna ek olarak babaların eğitim düzeylerinin annelerin eğitim düzeyinden daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

Anne-babaların hayatta olma durumları incelendiğinde; annelerin % 99.3'ü; babaların ise % 99.4'ünün hayatta olduğu söylenebilir.

Tablo 3.2 incelendiğinde; hem annelerin hem de babaların % 100'ünün öz olduğu görülmektedir.

Tablo 3.2'de anne-babaların daha önce psikiyatrik yardım alma durumları incelendiğinde ise annelerin % 8.9'unun, babaların ise % 3.1'inin yardım aldığı görülmektedir. Bu bilgiler ışığında örneklem grubunu oluşturan anne-babaların çok az bir kısmının psikiyatrik yardım aldığı söylenilebilir.

Ailede psikiyatrik yardım alma durumu incelendiğinde; annelerin ifadelerine göre % 12.5'inin ailede daha önce herhangi bir kişinin yardım aldığı, babaların ifadelerine göre ise % 6.8'inin ailede daha önce herhangi bir kişinin yardım aldığı belirlenmiştir.

Demografik bilgi formundan edinilen bilgiler doğrultusunda araştırmaya katılan babaların büyük çoğunluğu çalışırken, annelerin çok azı çalışmaktadır. Araştırma grubunun yarısı ev hanım oluştururken, diğer yarısını öğretmen, serbest meslek ve kamu çalışanlarını oluşturmaktadır. Araştırma grubunun büyük çoğunluğunun ekonomik durumu orta düzeyde algıladıkları saptanmış olup, evli ve eşleri ile beraber yaşadıkları görülmektedir. Yine araştırma grubunun eğitim durumlarının çoğunluğunu ilköğretim mezunlarından oluşmaktadır. Ayrıca araştırmada anne ve babaların hayata olduğu ve öz oldukları belirlenmiştir. 520 anne-babadan 37'nin psikiyatrik yardım aldığı, aile üyelerinden herhangi birinin psikiyatrik yardım alan kişi sayısının ise 56 olduğu saptanmıştır.

Tablo 3.3 Araştırmaya Katılan Anne-Babaların Çocuklarının Demografik Özellikleri

	n	%
Çocuğun Davranışsal-Duygusal Problemleri İçin Bir Uzman Danışmandan Yardım Alma Durumu		
Evet	39	7.5
Hayır	481	92.5
Çocuğun Daha Önce Psikolojik Tedavi Görme Durumu		
Evet	8	1.5
Hayır	512	98.5
Çocuğunu Halihazırda Psikolojik Tedavi Görme Durumu		
Evet	4	0.8
Hayır	516	99.2
Çocukların Sınıflara Göre Dağılım		
1.Sınıf	97	18.7
2.Sınıf	114	21.9
3.Sınıf	104	20
4.Sınıf	103	19.8
5.Sınıf	102	19.6

Tablo 3.3'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan anne-babaların çocuklarının davranışsal-duygusal problemleri için bir uzmandan yardım alma durumları incelendiğinde; % 7.5'inin bir uzmandan yardım aldığı, bir uzmandan yardım

almayan anne-babaların örneklem grubunun büyük bir kısmını oluşturduğu söylenebilir.

Araştırmamıza katılan anne-babaların çocuklarının daha önce psikolojik tedavi görme durumları incelendiğinde ise % 1.5'inin daha önce tedavi gördüğü saptanmıştır. Bu veriler ışığında çocuğu daha önce psikolojik tedavi gören anne-babaların örneklem grubunun çok az bir kısmını oluşturduğu söylenilebilir.

Anne-babaların çocuklarının halihazırda psikolojik tedavi görme durumlarına bakıldığında, sadece % 0.8'inin halihazırda tedavi gördüğü tespit edilmiştir.

Bu araştırmaya katılan anne-babaların çocuklarının okumuş oldukları sınıf düzeyleri incelendiğinde; % 18.7'sinin 1.sınıf, % 21.9'u 2.sınıf, % 20'sinin 3.sınıf, % 19.8'inin 4.sınıf ve % 19.6'sının 5. sınıf olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmamıza katılan anne-babaların genel psikolojik durumlarına bakıldığında davranışsal-duygusal problemler için bir uzmandan yardım alan anne-babaların oranı % 7.5 olup çocuklarından daha önce psikolojik tedavi görenlerin oranı ise % 1.5'dir. Halen psikolojik tedavi gören çocuk oranı ise sadece % 0.8'dir. Veriler doğrultusunda araştırmaya katılan anne-babaların algılarına göre çocuklarının geçmişte veya halihazırda davranışsal ve duygusal sorunlarının görülme oranının düşük olduğu ve çocuklarının okumuş oldukları sınıf düzeylerinin heterojen özellikte olduğu söylenebilir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada anne-babaların aile yapısı ve sosyoekonomik özellikleri hakkında bilgi toplama amacıyla demografik bilgi formu geliştirilmiştir. Araştırmada anne-babaların akılcı olmayan inançlarını belirlemek amacıyla Anne-Baba Düşünceler Ölçeği kullanılmıştır. Aile işlevi Aile Değerlendirme Ölçeği ile değerlendirilmiştir. Başka bir değişken olan çocuklardaki davranış problemlerini ölçmek amacıyla 4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği (Child Behavior Check List For Ages, 4-18) kullanılmıştır.

3.3.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formu araştırma grubunu oluşturan anne-babaların kendileri ve çocuklarına ait bilgi edinmek üzere araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Demografik formda anne-babaların yaş, eğitim, meslek, evlilik,

çalışma ve ekonomik durum gibi genel bilgilerin yanında, anne-babaların hayata olup olmama, öz-üvey olma durumu ve kendilerinin veya aile üyelerinin psikiyatrik yardım alma durumuna ilişkin sorular bulunmaktadır. Bunun yanında demografik bilgi formunda çocukların yaşı, sınıfı, kaçınıcı çocuk oldukları ve psikiyatrik yardım alma durumu ile ilgili bilgiler de elde edilmiştir.

3.3.2. Anne-baba Düşünceler Ölçeği

Anne-baba Düşünceler Ölçeği (ADÖ), Kaya ve Hamamcı (2010) tarafından anne-babaların akılcı olmayan inançlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir.

Ölçekte toplamda 29 madde yer almaktadır. Ölçek anne-babaların çocuklarıyla olan ilişkilerinde onlardan gerçekçi olmayan beklentilerini içeren beklentiler alt boyutu, anne-babaların çocuk yetiştirmeye ilgili mükemmeliyetçi düşünceleri içeren mükemmeliyetçilik alt boyutundan oluşmaktadır. Ölçekte yer alan her madde anne-babaların çocuk yetiştirmeye ve anne-baba olmaya ilişkin akılcı olmayan inançların belirlenmesine yönelik ifadeler yer almaktadır. Ölçek maddelerinin 17'si (1, 2, 27, 4, 9, 6, 23, 8, 20, 29, 14, 12, 26, 18, 15, 16, 17) beklentiler alt boyutunda yer alırken, 12'si de (11, 19, 5, 21, 22, 7, 24, 25, 13, 3, 28, 10) mükemmeliyetçilik alt boyutunda yer almaktadır.

Anne-baba Düşünceler Ölçeği ‘‘Tamamen Katılıyorum (5), Katılıyorum (4), Kararsızım (3), Katılmıyorum (2) ve Hiç Katılmıyorum (1) şeklinde puanlanan 5’li likert tipi bir ölçme aracıdır. Beklentiler alt boyutundan alınacak en düşük puan 19, en yüksek puan 74’tür. Mükemmeliyetçilik alt boyutundan alınabilecek en düşük puan 25, en yüksek puan 60’tır. Ölçek alt puanlar bazında değerlendirilebilen bir ölçek olup, her bir alt boyuttan alınabilecek yüksek puan o alt boyutta ilişkin yüksek akılcı olmayan inanca işaret etmektedir.

Anne-baba Düşünceler Ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması çocukları ilköğretim birinci kademeye devam eden 520 anne-baba üzerinden yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği, ölçeğinin beklentiler ve mükemmeliyetçilik alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının hesaplanması ve test tekrar test yöntemleri ile incelenmiştir. Ölçeğin güvenilirlik çalışması kapsamında, Beklentiler alt boyutunun test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .84 ve Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .89 bulunurken, Mükemmeliyetçilik alt boyutunun test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .80, Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ise .86 bulunmuştur.

Anne-baba Düşünceler Ölçeği'nin geçerlilik çalışması ölçüt geçerliği ve ayırt edicilik geçerliği ile incelenmiştir. Anne-baba Düşünceler Ölçeği'nin ölçüt geçerliğini belirlemek için Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği (FOTÖ), Beck Depresyon Envanteri (BDE) ve Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği (AOİÖ) ile olan korelasyonları incelenmiştir. Ölçeğin mükemmeliyetçilik alt boyutunun Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği ile korelasyonu .27 bulunurken beklentiler alt boyutuyla .14 bulunmuştur. Mükemmeliyetçilik alt boyutunun Beck Depresyon Envanteri ile olan korelasyonu .19 iken beklentiler alt boyutuyla .30 olarak bulunmuştur. Mükemmeliyetçilik alt boyutunun Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeğiyle korelasyonu .52 iken beklentiler alt boyutu .54 olarak saptanmıştır.

Yapılan bu çalışmada anne-babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin düşünceleri ve anne-baba olmaya ilişkin akılcı olmayan inançlarını belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenilebilir.

3.3.3. Aile Değerlendirme Ölçeği

Ölçek Amerika Birleşik Devletlerinde Brown Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri ve İnsan Davranışları ile Butler Hastanesinin 'Aile Araştırma Programı' çerçevesinde sağlıklı ve sağlıksız aile işlevlerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, aile işlevlerinin hangi konularda yerine getirebildiğinin veya getirilemediğini belirleyen bir ölçme aracıdır (Bulut, 1993: 41).

Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ), McMaster Aile İşlevleri Modelinin (McMaster Model of Family Functioning-MMFF) klinik olarak aileler üzerinde uygulanmasıyla elde edilmiş olup 7 alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar McMaster Aile İşlevleri Modelinin alt boyutlarından 6' sını aile işlevlerindeki her bir sorun alanını tek tek ele almakta, bir alt boyut ise genel işlevler üzerinde odaklanmaktadır. Ölçekteki her soru yedi alt ölçekten bir tanesine aittir. Soruların bazıları sağlıklı, bazıları sağlıksız aile işlevlerini tanımlamaktadır. McMaster modeline göre 53 olan soru sayısı üç alt boyuttan (iletişim, problem çözme ve roller) geçerliğini artırmak amacıyla boyutlar arası korelasyonu etkilemeyecek şekilde 60 soruya çıkartılmıştır. Yedi alt ölçeğin içerikleri aşağıda açıklanmaktadır (Bulut, 1993: 41-44).

1.Problem Çözme: Bu boyut ailenin etkili bir şekilde işlevini yerine getirebileceği düzeyde maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisi olarak açıklanmaktadır. Sorunun ortaya çıkışından, çözümlenmesine kadar olan dönemi

kapsamaktadır. Etkili problem çözme davranışı altı basamakta ele alınmaktadır. Problem çözme boyutu 2, 12, 24, 38, 50 ve 60. maddelerle ölçülmektedir.

2.İletişim: Aile üyeleri arasında bilgi alışverişi biçiminde tanımlanmaktadır. Burada ailenin etkili bir iletişim içinde olup olmadığı ölçülmek istenmektedir. Bu nedenle üyeler arası sözlü iletişimin içeriğinin açık olup olmadığı, kişinin söylemek istediklerini direkt olarak ifade edip edemedikleri üzerinde durulmaktadır. İletişim boyutu 3, 14, 18, 22, 29, 35, 43, 52 ve 59. maddelerle ölçülmektedir.

3.Roller: Roller ailenin maddi ve manevi gereksinimlerini karşılayan davranış kalıplarıdır. Roller, görevlerin eşit ve belirgin olarak üyelere dağılım ile görevlerin aile üyeleri tarafından sorumlu bir şekilde yerine getirilip getirilmemesini içermektedir. Başka bir deyişle para, konut, giyim, yeme gibi maddi gereksinimlerin karşılanması rollere bağlı olarak ele alınmaktadır. Bu konuda işlevsel bir aile, çocukların ve ebeveynin bakımı, beslenme ve gelişmesini sağlayacak şekilde rollerini belirlemiş ailedir. Fonksiyonlar, para-sağlık gibi konularda kural koymayı ve karar vermeyi gerektirir. Roller boyutu 4, 8, 10, 15, 23, 30, 34, 40, 45, 53 ve 58. maddelerle ölçülmektedir.

4.Duygusal Tepki Verebilme: Aile üyelerinin her türlü uyaranlar karşısında en uygun tepkiyi gösterebilmesi anlamına gelmektedir. Burada sevgi, mutluluk, neşe gibi refah ifade eden duyguların yanında; kızgınlık, üzüntü, korku gibi acil durumlarda içermektedir. Bir başka deyişle bu işlevini yerine getirebilen bir ailede aile üyeleri her türlü duygularını ağırlıklı bir şekilde sözle ya da hareketlerle ifade edebilirler. Duygusal tepki verebilme 9, 19, 28, 39, 49 ve 59. maddelerle ölçülmektedir.

5.Gereken İlgiyi Gösterme: Aile üyelerinin birbirine gösterdiği ilgi, bakım ve sevgiyi içerir. En sağlıklı aileler, birbirleriyle orta derecede ilgilenirler. Az ya da çok ilgilenen aileler, bu konudaki işlevlerini yeterince yerine getiremiyorlar demektir. Çok ilgilenme, aile üyelerinin birbirine fazla bağımlı olduğunun, az ilgilenme ise birbirlerine az sevgi ve ilgi gösterdiklerinin belirleyicisidir. Bu modelde gereken ilgiyi gösterme boyutu 5, 13, 25, 33, 37, 42 ve 54. maddelerle ölçülmektedir.

6.Davranış Kontrolü: Ailenin; üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimidir. Bu modelde psikolojik ve sosyal tehlike karşısındaki davranışlar değerlendirilir. Ayrıca kontrolün esnek, katı, serbest ve düzensiz oluşu da bu alt ölçekte ele alınmaktadır. Davranış kontrolü 7, 17, 20, 27, 32, 44, 47, 48 ve 55. maddelerle ölçülmektedir.

7.Genel Fonksiyonlar: Ölçeğin altı boyutunu da kapsayacak şekilde bilgi toplamayı amaçlayan genel fonksiyonlar 1, 6, 11, 16, 21, 26, 31, 36, 41, 46, 51 ve 56. maddelerle ölçülmektedir.

Aile Değerlendirme Ölçeği'nde seçeneklere, 1'den 4'e kadar puan verilmektedir. Ölçekte 'aynen katılıyorum' seçeneğini işaretleyenler 1 puan, 'büyük ölçüde katılıyorum' seçeneğini seçenler 2 puan, 'biraz katılıyorum' diyenler 3 puan, 'hiç katılmıyorum' şeklinde cevap verenlerde 4 puan almaktadır. Ölçekte bazı maddelere tersten puanlanmaktadır. Ölçeğin değerlendirilmesinde, hesaplamada kolaylık sağlamak amacıyla sağlıksız gösteren sorulara verilen puanlar 5'ten çıkarılarak, değerlendirmede 1 puanın en sağlıklı cevabı, 4 puanın ise en sağlıksız cevabı göstermesi sağlanmaktadır (Bulut, 1993: 44).

Aile Değerlendirme Ölçeği'nin güvenilirliğini test etmek amacıyla ölçek 45 kişilik gruba 15 gün ara ile iki kez uygulanmıştır. İki uygulama sonucu elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayısı .66 ile .76 değerleri arasında hesaplanmıştır. Test-tekrar test uygulaması sonucu ölçeğin güvenilir olduğu saptanmıştır. Ölçeğin altı boyutunun Cronbach Alfa katsayıları .72 ile .92 arasında değişmektedir. Ölçeğin sosyal beğenirlik eğiliminden etkilenme durumunu saptamak amacıyla 72 aile içindeki 164 üyesine Aile Değerlendirme Ölçeği, Marlow-Crowne Sosyal Beğenirlik Yönelimlerinden Etkilenme Ölçeği ile birlikte verilmiş olup, ölçeğin her alt boyut ile yapılan korelasyonlar düşük çıkmıştır. Elde edile düşük korelasyon ölçeğin sosyal beğenirlikten etkilenmediğini göstermiştir.

Ölçeğin yapı geçerliğini saptamak amacıyla ölçek 218 normal, 98 psikiyatrik hastaların ailelerine uygulanmıştır. Ölçeğin her alt boyutunda normal ailelerin aldıkları puan ortalamaları, psikiyatrik tanı almış hastaların ailelerinin aldığı puan ortalamalarında daha düşük çıkmıştır ($p<0.001$). Bu bulgu ölçeğin yapı geçerliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin uyum geçerliğini saptamak amacıyla 60 yaşlarında 178 çifte Aile Değerlendirme Ölçeği ile birlikte Philadelphia Geriatrik Moral Skalası ve Locke Wallace Evlilik Doyum Skalasını aynı anda uygulayarak regresyon analizi yapmışlardır. Locke Wallace Evlilik Doyum Skalası ile aralarında önemli bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır ($r=.53$). Aynı şekilde Aile Değerlendirme Ölçeğinden alınan puanlarla gerek erkekler, gerekse kadınların Philadelphia Geriatrik Moral Skalasından aldıkları puanlar arasındaki ilişki .47 olarak bulunmuştur. Araştırmacılar

bu sonuçların, Aile Değerlendirme Ölçeği'nin güçlü bir araç olduğunu gösterdiğini ifade etmektedir (Bulut, 1993: 44-45).

Ölçeğin yapı geçerliği bilinen grupların karşılaştırılması tekniği ile sınıanmıştır. Boşanma, kadın ve erkeğin artık birlikte yaşayamayacaklarına karar verdikleri zaman söz konusu olduğundan bu grupta aile işlevlerinin gerçekten sağlıklı olduğu düşünülmüş, bu nedenle ADÖ 25 boşanma sürecinde olan kadın ve erkeğe, 25 de normal evlilik sürecinde olan çiftlere uygulanmıştır. Her iki grupta elde edilen puan ortalamaları arasındaki fark tüm alt boyutlar için ayrı ayrı t testi ile test edilmiştir. Ölçeğin alt ölçeklerinden her iki gruptan elde ettikleri puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olması ölçeğin iki grubu anlamlı bir şekilde ayırt ettiği, bir başka ifade ile ayırt edici geçerliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Aracın güvenilirliği, iç tutarlık ve test-tekrar test yöntemi ile incelenmiştir. Ölçeğin iç tutarlığı ile ilgili analiz, 67 deneğin ADÖ'ye verdikleri cevaplar üzerinden her bir alt grup için ayrı ayrı Cronbach Alfa katsayıları hesaplanarak yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayıları .72 ile .92 arasında değişmiştir.

Aile Değerlendirme Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin bulgular, hemen tüm konularda ölçeğin orijinalinde yapılan çalışmalardan elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Sonuç olarak, geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında elde edilen bulgulara dayanarak ADÖ'nün Türkçe Formunun uygulamaya elverişli olduğu kanısına varılmıştır.

3.3.4. 4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği

Ölçek, Achenbach ve Edelbrock tarafından 4-18 yaş grubu çocuk ve gençlerin yeterlik alanlarını ve sorun davranışlarını anne babalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 20 yeterlik ve 118 problem maddesinden oluşmaktadır. Yeterlik ile ilgili maddeler, çocuk ve gencin ilgilendiği ve aktif olarak katıldığı spor ve spor dışı etkinlikleri, ev veya ev dışında yaptığı işleri kapsamaktadır. Ölçeğin derecelendirmesi katılımın miktarı ve niteliğine göre yapılmaktadır. Ayrıca herhangi bir kulüp, takım ya da gruba üyeliği, anne-baba, arkadaş ilişkileri, kendi başına iş yapma gibi sosyal alanlardaki işlevleri belirlemektedir. Okul başarı durumunu, sorunlarını ve okul etkinliklerine katılımını niteliksel ve niceliksel olarak da yansıtmaktadır. Yeterlik bölümündeki etkinlik, sosyallik ve okul alt ölçeklerinin toplamından toplam yeterlik puanı elde edilmektedir (Akt: Erol ve Şimşek, 1998: 27-28).

Ölçekte yeterlik ile ilgili maddelerin yanı sıra bazı açık uçlu sorular ve ifadeler de yer almaktadır. Bunlar çocuk ve gencin herhangi bir hastalığı, fiziksel ya da zihinsel özrünün olup olmadığı, çocuğun anne babayı en çok kaygılandıran özellikleri ile çocuğun en beğenilen özelliklerine ilişkin bilgilerdir (Akt: Erol ve Şimşek, 1998: 27-28).

Ölçeğin ikinci bölümünde çocuk ve gençlerde davranış ve duygusal sorunları tanımlayan 118 madde bulunmaktadır. Sorun davranışlar son altı ayda görülme sıklık derecesine göre 0, 1 ve 2 olarak derecelendirilir ve bu maddeler çeşitli alt ölçekler içinde gruplandırılır. Ölçekten “İçe Yönelim” ve “Dışa Yönelim” olmak üzere iki ayrı davranış belirti puanı ve “Toplam Problem” puanı elde edilmektedir. İçe Yönelim Grubunu “Sosyal İçe Dönüklük, Somatik Sorunlar, Anksiyete/Depresyon”, Dışa Yönelim Grubunu “Suça Yönelik Davranışlar ve Saldırgan Davranışlar”, Toplam Problem Grubunu her iki gruba da girmeyen “Sosyal Sorunlar, Düşünce Sorunları ve Dikkat Sorunları” alt testlerinin toplamı oluşturmaktadır (Akt: Erol ve Şimşek, 1998: 27-28).

Erol ve Şimşek ölçeğin çocuğun problem davranış ve yeterliliklerinin aile ya da çocuğu tanıyan bir yakını tarafında değerlendirildiği ve tanı koyucu bir özelliğe sahip olmadığını belirtmektedir. Davranışların standart biçimde tanımlanmasını sağlamaktadır. Ölçek bir tedaviden sonra çocuğun davranışlarındaki değişimi ölçmek için de kullanılabilir. Genellikle ölçek 15- 20 dakikada tamamlanmaktadır. Sorun davranışlardan oluşan 2. bölümde 8 maddenin üstünde boş bırakılan formlar değerlendirilmeye alınmamaktadır. Maddeler oldukça açık ve anlaşılır olmakla birlikte, testi alanın ilkokulu bitirmiş olması tercih edilmektedir. Eğitim düzeyi düşük olan anne baba ya da yakınlarla ise form bir görüşmeci tarafından uygulanabilmektedir. Ölçekte ortalamanın bir standart sapma üstü sınır, 1.5 standart sapma üstü klinik düzey olarak kabul edilmiştir (Akt: Savi, 2008: 75-76).

Ölçeğin 1981 formu Türkçe’ye ülkemizde ilk kez Akçakın ve Savaşır tarafından 1983 yılında çevrilmiş, güvenilirlik çalışması yapılmış ve 6-11 yaşında toplam 80 çocuğa uygulanmıştır. Çalışmada farklı yaş grupları ve cinsiyet değişkenlerine göre normlar toplanmadığı için ölçek ülkemizde araştırmalarda yaygın olarak kullanılmamıştır (Akt: Erol ve Şimşek, 1998: 27-28).

Ölçeğin 1991 formu, Türkçe’ye Erol ve Kılıç tarafından çevrilmiş ve ülkemizdeki 1983 çeviri formuyla sürekliliğini sağlayabilmek amacıyla her iki çeviri karşılaştırılmış, farklılık ve benzerlikler gözden geçirilmiştir. Ölçek incelenerek,

Türkçe ifadelerde bazı düzeltmeler yapılmıştır. Bu şekli ile ölçek başka bir psikolog ve psikiyatir tarafından tekrar İngilizce'ye çevrilerek karşılaştırma yapılmıştır. Daha sonra ölçek, eğitim düzeyi düşük olan 10 anneye uygulanarak alanda uygulama yapılmıştır. Bunlara ek olarak iki dilde tekrarlama tekniği kullanılmış, bu amaçla İngilizce ve Türkçe'yi iyi bilen 24 anneye bir hafta ara ile bir kez Türkçe bir kez İngilizce olarak iki kez uygulanmış ve korelasyonlar Toplam Yeterlikte .89, Toplam Problemdede .93 olarak bulunmuştur (Akt: Erol ve Şimşek, 1998: 27-28).

Erol ve arkadaşları ölçeğin Türkçe versiyonun test-tekrar-test güvenilirliği için, ölçeği 50 anneye bir hafta ara ile iki kez uygulamış ve korelasyon değerleri Toplam Yeterlilik için .78, Toplam Problemdede ise .84 olarak saptanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı, bu çalışmanın örneklemini oluşturan 4488 çocuk ve gencin puanları üzerinden Cronbach Alpha Katsayısı ile hesaplanmış ve bu katsayılar; Toplam Yeterlilik alt boyut için .70, İç Yönelim alt boyut .82, Dışa Yönelimi .81 ve Toplam Problemi .88 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar iç tutarlılığının yüksek olduğunu ve ele alınan cinsiyet ve yaş grupları ile il, ilçe ve köylerde ölçeğin güvenilir olarak kullanıldığını göstermektedir (Akt: Erol ve Şimşek, 1998: 27-28).

3.4. Veri Analizi

Anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesinde yapılan analizlerde SPSS 17 paket programı kullanılmıştır.

Anne-babalara ve çocuklara ait demografik değişkenlere göre anne babaların çocuklardaki davranış problemlerini algılamalarında bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla t testi, tek-yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için çoklu karşılaştırmalar testi (tukey testi) yapılmıştır.

Anne-babaların akılcı olmayan inançların, aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ile incelenmiştir. Aile işlevi ile çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkide anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aracı rolünün incelenmesi için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde, anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik yapılan istatistiksel analizlerden elde edilen bulgulara, bu bulgulara ilişkin tartışmalara ve son olarak sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

4.1. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın yanıtlamaya çalıştığı sorulara ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.1.1. Anne-Babaya Ait Demografik Değişkenlere Göre Anne-Babaların Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamaları

Anne-babalara ait demografik değişkenlere göre anne babaların çocuklardaki davranış problemlerini algılamalarında bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem grupları için uygulanan t testi, tek-yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için çoklu karşılaştırma (Tukey testi) yapılmıştır. Aşağıda Tablo 4.1’de anne-babaların çocuklarındaki davranış problemlerini algılamalarına ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 4.1. Anne-Babaların Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin t Testi Sonuçları

	n	\bar{X}	SS	t	p
Anne	359	57.93	18.33	1.87	.062
Baba	161	54.80	16.00		

Tablo 4.1 incelendiğinde, anne ya da babaların çocuklarındaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t=1.87$, $p>.062$).

Anne-babaların çalışma durumlarına göre çocuklarındaki davranış problemlerini algılamalarına ilişkin t testi sonuçları Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2. Anne-Babaların Çalışma Durumlarına Göre Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin t Testi Sonuçları

Çalışma Durumu	n	\bar{X}	SS	t	p
Evet	215	54.52	15.80	2.66	.008
Hayır	305	58.68	18.74		

Tablo 4.2 değerlendirildiğinde, çalışma durumlarına göre anne-babaların çocuklarda davranış problemlerini algılama durumları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t=2.66$, $p<.008$). Başka ifade ile çalışmayan anne-babalar ($\bar{X}=58.68$, $SS=18.74$), çalışan anne-babalara göre ($\bar{X}=54.52$, $SS=15.80$) çocuklarının davranışlarını daha problemliler olarak algılamaktadır.

Anne-babaların gelir durumuna göre çocuklarındaki davranış problemlerini algılamaları düşük, orta ve yüksek düzeyde sınıflandırılmıştır. Araştırmamıza katılan anne-babalardan yüksek gelir durumuna sahip olanların çok az olmasından dolayı yüksek gelir durumuna sahip anne-babalar orta gelir durumuna sahip olanlarla birlikte sınıflandırılmıştır. Aşağıdaki Tablo 4.3’de anne-babaların gelir durumuna göre çocuklarındaki davranış problemlerini algılamalarına ilişkin t testi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 4.3. Anne-Babaların Gelir Durumuna Göre Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin t Testi Sonuçları

Gelir Durumu	n	\bar{X}	SS	t	p
Düşük	77	61.47	17.00	2.43	.015
Orta ve Yüksek	443	56.18	17.71		

Tablo 4.3'den elde edilen değerlere göre anne-babaların gelir durumuna göre çocuklarda davranış problemlerini algılamalarında anlamlı bir fark belirlenmiştir ($t=2.43$, $p<.015$). Bir başka ifade ile gelir durumunun düşük olan anne-babalar ($\bar{X}=61.47$, $SS=17.00$), gelir durumu orta ve yüksek olan anne babalara göre ($\bar{X}=56.18$, $SS=17.71$) çocuklarındaki davranış probleminin daha fazla olduğunu düşünmektedir.

Tablo 4.4'de anne-babaların psikiyatrik yardım alma durumlarına göre çocuklarındaki davranış problemlerini algılamalarına ilişkin t testi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 4.4 Anne-Babaların Psikiyatrik Yardım Alma Durumuna Göre Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin t Testi Sonuçları

Anne-Babaların Psikiyatrik Yardım Alma Durumu	n	\bar{X}	SS	t	p
Evet	37	66.67	24.60	3.50	.001
Hayır	483	56.22	16.85		

Tablo 4.4 incelendiğinde, anne-babaların psikiyatrik yardım almalarına göre çocuklarında davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t=3.50$, $p<.001$). Bir başka ifade ile psikiyatrik yardım alan anne-babalar ($\bar{X}=66.67$, $SS=24.60$), yardım almayan anne-babalara göre ($\bar{X}=56.22$, $SS=16.85$) çocuklarındaki davranış probleminin daha fazla olduğunu düşünmektedir.

Ailede psikiyatrik yardım alma durumuna göre anne-babaların çocuklarındaki davranış problemlerini algılamalarına ilişkin t testi sonuçları Tablo 4.5'de sunulmuştur.

Tablo 4.5 Ailede Psikiyatrik Yardım Alma Durumuna Göre Çocuklardaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin t Testi Sonuçları

Ailede Psikiyatrik Yardım Alma Durumu	n	\bar{X}	SS	t	p
Evet	56	64.60	22.26	3.45	.001
Hayır	464	56.04	16.85		

Tablo 4.5 değerlendirildiğinde, ailede bir üyenin psikiyatrik yardım almasına göre anne-babaların çocuklarında davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark belirlenmiştir ($t=3.45$, $p<.001$). Bir başka ifade ile psikiyatrik yardım alan herhangi bir üyenin bulunduğu ailelerdeki anne-babalar ($\bar{X}=64.60$, $SS=22.26$), aile üyelerinden herhangi birisinin psikiyatrik yardım almadığı ailelerdeki anne-babalardan ($\bar{X}=56.04$, $SS=16.85$) çocuklarında davranış probleminin daha fazla olduğunu düşünmektedir.

Aşağıda anne-babaların meslek dağılımlarına, eğitim durumlarına ve yaş dağılımına göre çocuklarındaki davranış problemlerini algılamalarına ilişkin yapılan tek-yönlü varyans analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo 4.6 Anne-Babaların Mesleki Gruplarına, Eğitim Durumlarına ve Yaş Dağılımlarına Göre Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin Tek-Yönlü Varyans Analiz Sonuçları

	Varyans Kaynağı	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Meslek Gruplarına Göre	Genel	519	162389.377	1297.992		
	Gruplar	3	3893.975	307.162	4.226	.006
	Arası Gruplar İçi	516	158495.402			
Eğitim Durumlarına Göre	Genel	519	162389.377	1680.822		
	Gruplar	2	3361.645	307.597	5.464	.004
	Arası Gruplar İçi	517	159027.732			
Yaş Dağılımına Göre	Genel	519	162389.377	312.594		
	Gruplar	2	625.188	312.890	.999	.369
	Arası Gruplar İçi	517	161764.189			

Tablo 4.6 incelendiğinde, farklı meslek gruplarında çalışan anne-babaların çocuklarında davranış problemlerini algılamalarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Başka bir deyişle farklı meslek gruplarında bulunan anne-babaların çocukların davranış problemlerini algılamaları anlamlı bir fark göstermektedir ($F_{(1, 69)}=4.226$, $p<.006$).

Tablo 4.7 Farklı Meslek Gruplarında Yer Alan Anne-Babaların Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamaları

Meslek Grupları	n	\bar{X}	SS
Ev Hanımı	274	58.90	18.90
Öğretmen	79	54.47	15.99
Serbest Meslek	105	57.42	15.65
Kamu Kuruluşu	62	50.80	15.98

Tablo 4.7’de görüldüğü gibi ev hanımı ($\bar{X}=58.90$, $SS=18.90$) olan anneler ve serbest meslek ($\bar{X}=57.42$, $SS=15.65$) ile uğraşan anne-babalar, diğer meslek gruplarında çalışan anne-babalara göre çocuklarında davranış probleminin daha fazla olduğunu düşünmektedir. Çocuklarında en fazla davranış problemi algılayanlar ev hanımlarıdır. Çocuklarında en az davranış problemleri olduğunu düşünen meslek grubu ise kamu kuruluşunda çalışan anne-babalarıdır.

Tablo 4.7’de sunulan ortalamalarının üzerinden farklılıkların hangi ikili gruptan kaynaklandığını saptamak için yapılan çoklu karşılaştırma testi (Tukey testi) sonuçlarına göre ev hanımı, öğretmen ve serbest meslekte çalışan anne-babalarının çocuklarının davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı ($p>.05$), buna karşılık ev hanımı ve kamu kuruluşu grupları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($p<.05$).

Tablo 4.6 değerlendirildiğinde, farklı eğitim düzeyine sahip anne-babaların çocuklarındaki davranış problemlerini algılamalarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Başka bir ifade ile anne-babaların çocuklardaki davranış problemlerine ilişkin algıları, anne-babaların eğitim düzeylerine göre anlamlı bir fark göstermektedir ($F_{(1, 69)}=5.464$, $p<.004$).

Tablo 4.8. Farklı Eğitim Düzeyinde Yer Alan Anne-Babaların Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamaları

Eğitim Durumu	n	\bar{X}	SS
İlköğretim	249	59.61	19.11
Ortaöğretim	133	54.72	14.83
Üniversite-Y.Lisans-Doktora	138	54.35	16.96

Bu veriler doğrultusunda çocuklarında davranış problemi en fazla olduğunu düşünen grup ilköğretim düzeyinde eğitime sahip anne-babalardır ($\bar{X}=59.61$, $SS=19.11$). Çocuklarında davranış probleminin en az olduğunu algılayanlar ise üniversite, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitime sahip anne-babalardır ($\bar{X}=54.35$, $SS=14.83$). Yani anne-babaların eğitim düzeyi artıkça anne-babalar çocuklarındaki davranış problemlerinin azaldığını düşünmektedir.

Tablo 4.8’de sunulan ortalamalarının üzerinden farklılıkların hangi ikili gruptan kaynaklandığını inceleyen çoklu karşılaştırma (Tukey) testi sonuçlarına göre, eğitim düzeyi ortaöğretim ile yükseköğretim olan anne-babaların çocuklarında davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı ($p>.05$), buna karşılık ilköğretim ile ortaöğretim ve üniversite, yüksek lisans, doktora grupları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($p<.05$).

Tablo 4.6 incelendiğinde, anne-babaların yaş dağılımına göre çocuklarındaki davranış problemlerini algılamalarında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($F_{(1,69)}=.999$, $p>.369$).

4.1.2. Çocuklara Ait Demografik Değişkenlere Göre Anne-Babaların Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamaları

Çocuklara ait demografik değişkenlere göre anne babaların çocuklardaki davranış problemlerini algılamalarında bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem grupları için uygulanan tek-yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için çoklu karşılaştırma (Tukey testi) yapılmıştır.

Çocukların sınıf düzeyine ve doğum sırasına göre anne-babaların çocuklarındaki davranış problemlerini algılamalarına ilişkin tek-yönlü varyans analiz sonuçları Tablo 4.9’da sunulmuştur.

Tablo 4.9 Çocukların Sınıf Düzeyine ve Doğum Sırasına Göre Anne-Babaların Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin Tek-Yönlü Varyans Analiz Sonuçları

	Varyans Kaynağı	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Sınıf Düzeylerine Göre	Genel	519	162389.377			
	Gruplar	4	3490.695	872.674	2.828	.024
	Arası Gruplar İçi	515	158898.682	308.541		
Doğum Sırasına Göre	Genel	519	162389.377			
	Gruplar	3	371.535	123.845	.394	.757
	Arası Gruplar İçi	516	162017.842	313.988		

Tablo 4.9 incelendiğinde, anne-babaların farklı sınıf düzeyinde bulunan çocuklarının davranış problemlerini algılamalarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Başka bir ifade ile anne-babaların çocuklarındaki davranış problemlerine ilişkin algılamaları, çocuklarının bulunmuş olduğu sınıf düzeylerine göre anlamlı bir fark göstermektedir ($F_{(1, 69)}=2.828$, $p<.024$).

Tablo 4.10. Çocukların Sınıf Düzeyine Göre Anne-Babaların Çocuklarındaki Davranış Problemlerini Algılamaları

Sınıf düzeyleri	n	\bar{X}	SS
1.sınıf	97	58,35	16,42
2.sınıf	114	55,24	17,68
3.sınıf	104	53,85	18,38
4.sınıf	103	19,00	19,00
5.sınıf	102	16,07	16,07

Tablo 4.10 incelendiğinde anne-babalar, 1.sınıfta olan çocuklarında davranış probleminin daha fazla olduğunu düşünmektedir ($\bar{X}=58.35$, $SS=16.42$). Anne-babaların davranış probleminin en az olduğunu düşündüğü sınıf düzeyi ise 5. Sınıftır ($\bar{X}=16.07$, $SS=16.07$). Sınıf düzeyi artıkça anne-babaların algısına göre çocuklarının davranış problemleri azalmaktadır.

Farklılıkların hangi ikili gruptan kaynaklandığını gösteren çoklu karşılaştırma testi (Tukey testi) sonuçlarına göre, anne-babaların 1.sınıf, 2.sınıf ve 4.sınıf düzeyinde bulunan çocuklarındaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı ($p>.05$), buna karşılık 3.sınıf ve 5.sınıf grupları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$).

Tablo 4.9 değerlendirildiğinde, çocukların doğum sırasına göre anne-babaların çocuklarının davranış problemlerini algılamalarında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir ($F_{(1, 69)}=.394, p>.757$).

4.1.3. Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlarının Aile İşlevi ve çocuklardaki Davranışsal Problemleri Arasındaki İlişki

Anne-babaların anne-baba olmaya ilişkin akılcı olmayan inançların, aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Momentler arpımı Korelasyon Katsayısı ile analiz yapılmıştır. Tablo 11’de bu analizlere ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 4.11. Anne-Baba Düşünceler Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği ile 4-14 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği Arasındaki Korelasyon Değerleri

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Anne-Baba Düşünceler Ölçeği										
1. Beklentiler	-									
2. Mükemmeliyet	.438	-								
Aile Değerlendirme Ölçeği										
3. Genel İşlevler	.227	-.037	-							
4. Problem Çözme	.085	-.117	.587	-						
5. İletişim	.285	.050	.634	.473	-					
6. Roller	.268	-.002	.564	.357	.523	-				
7. Duygusal Tepki Verebilme	.343	.134	.672	.434	.637	.492	-			
8. Gereken İlgiyi Gösterme	.312	.140	.432	.068	.321	.431	.410	-		
9. Davranış Kontrolü	.311	.062	.451	.343	.408	.410	.417	.246	-	
4-14 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği										
10. Davranış Değerlendirme Ölçeği	.208	.118	.201	.104	.243	.273	.205	.311	.207	-

Tablo 4.11’de görüldüğü gibi, anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aile işlevi ile çocuklardaki davranış sorunları arasındaki ilişki incelendiğinde;

Aile Değerlendirme Ölçeği’nin genel işlevler alt boyutu ile Anne-Baba Düşünceler Ölçeği’nin beklentiler alt boyutu puan ortalamaları arasında anlamlı, olumlu yönde ancak düşük düzeyde bir ilişki bulunurken ($r=.23$, $p<.01$), Aile Değerlendirme Ölçeği’nin genel işlevler ile Anne-Babaların Düşünceler Ölçeği’nin mükemmeliyetçilik alt boyutu arasında anlamlı, olumsuz yönde ve düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur ($r=-.04$, $p<.01$).

Aile Değerlendirme Ölçeği’nin problem çözme alt boyutu ile Anne-Baba Düşünceler Ölçeği’nin mükemmeliyetçilik alt boyutu arasında anlamlı, olumsuz yönde ve düşük düzeyde bir ilişki saptanırken ($r=-.12$, $p<.01$), Anne-Baba Düşünceler Ölçeği’nin beklentiler alt boyutu arasında anlamlı, olumlu yönde ancak düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur ($r=.09$, $p<.01$).

Aile Değerlendirme Ölçeği’nin iletişim alt boyutunun, Anne-Baba Düşünceler Ölçeği’nin beklentiler alt boyutu arasında anlamlı, olumlu yönde ancak düşük düzeyde bir ilişki saptanmıştır ($r=.29$, $p<.01$). Aile Değerlendirme Ölçeği’nin iletişim alt boyutu ile Anne-Baba Düşünceler Ölçeği’nin mükemmeliyetçilik alt boyutu arasında anlamlı, olumlu yönde ancak düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur ($r=.05$, $p<.01$).

Aile Değerlendirme Ölçeği’nin roller alt boyutu ile Anne-Baba Düşünceler Ölçeği’nin beklentiler alt boyutu arasında anlamlı, olumlu yönde ancak düşük düzeyde bir ilişki saptanmıştır ($r=.27$, $p<.01$). Aile Değerlendirme Ölçeği’nin roller alt boyutu ile Anne-Baba Düşünceler Ölçeği’nin mükemmeliyetçilik alt boyutu arasında anlamlı, olumsuz yönde ve düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur ($r=-.01$, $p<.01$).

Aile Değerlendirme Ölçeği’nin alt boyutları ile Anne-Baba Düşünceler Ölçeği’nin beklentiler alt boyutu arasında anlamlı, olumlu yönde ve orta düzeyde, ($r=.34$, $p<.01$), mükemmeliyetçilik alt boyutu arasında ise anlamlı, olumlu yönde ancak düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur ($r=.13$, $p<.01$).

Aile Değerlendirme Ölçeği’nin gereken ilgiyi gösterme alt boyutu ile Anne-Baba Düşünceler Ölçeği’nin beklentiler alt boyutu arasında anlamlı, olumlu yönde ve orta düzeyde ($r=.31$, $p<.01$), mükemmeliyetçilik alt boyutları arasında anlamlı, olumlu yönde ancak düşük düzeyde bir ilişki saptanmıştır ($r=.14$, $p<.01$). Aile Değerlendirme Ölçeği’nin gereken ilgiyi gösterme alt boyutu ile problem çözme alt

boyutları arasında ise anlamlı, olumlu yönde ancak düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur ($r=.07$, $p<.01$).

Aile Değerlendirme Ölçeği'nin davranış kontrolü ile Anne-Baba Düşünceler Ölçeği'nin beklentiler alt boyutu arasında ise anlamlı, olumlu yönde ve orta düzeyde bir ilişki saptanmıştır ($r=.31$, $p<.01$). Fakat Aile Değerlendirme Ölçeği'nin davranış kontrolü alt boyutu ile Anne-Baba Düşünceler Ölçeği'nin mükemmeliyetçilik alt boyutu arasında anlamlı, olumlu yönde ve düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur ($r=.06$, $p<.01$).

4-14 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği'nin toplam puan ortalamaları ile Anne-Baba Düşünceler Ölçeği'nin beklentiler ($r=.21$, $p<.01$) ve mükemmeliyetçilik ($r=.12$, $p<.01$) alt boyutları, Aile Değerlendirme Ölçeği'nin genel işlevler ($r=.20$, $p<.01$), problem çözme ($r=.10$, $p<.01$), iletişim ($r=.24$, $p<.01$), roller ($r=.27$, $p<.01$), duygusal tepki verebilme ($r=.21$, $p<.01$) ve davranış kontrolü ($r=.21$, $p<.01$) puan ortalamaları arasında anlamlı ancak düşük düzeyde, gereken ilgiyi gösterme ($r=.31$, $p<.01$) alt boyutu puanları arasında ise anlamlı, olumlu yönde ve orta düzeyde bir ilişki saptanmıştır.

4.1.4. Aile İşlevi ile Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesinde Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlarının Aracı Rolü

Bu çalışmada, aile işlevi ile çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkide anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aracı rolü incelenirken, Baron ve Kenny (1986) tarafından geliştirilen ve daha sonra Kenny (1998: 233-265) tarafından gözden geçirilen ölçütlerden yararlanılmıştır. Bu ölçütler; a) Bağımsız değişken bağımlı değişkeni yordamalıdır, b) Bağımsız değişken aracı değişkeni yordamalıdır, c) Bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisi kontrol edildiğinde, aracı değişken bağımlı değişkeni yordamalıdır, d) Aracı değişkenin etkisi kontrol edildiğinde bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni yordamamalıdır.

Bu çalışmanın bağımsız değişkeni aile işlevi, bağımlı değişkeni çocuklardaki davranış problemleri ve aracı değişken ise anne-babaların akılcı olmayan inançlarıdır. Kenny'nin ölçütleri çalışmanın değişkenlerine uyarlandığında aile işlevi ile çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkide anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aracı değişken olabilmesi için regresyon analizi sonucunda a) Aile işlevinin çocuklardaki davranış problemlerini anlamlı şekilde yordaması, b) Aile işlevinin anne-babaların akılcı olmayan inançlarını anlamlı

şekilde yordaması, c) Aile işlevi kontrol edildiğinde anne-babaların akılcı olmayan inançlarının çocuklardaki davranış problemleri anlamlı şekilde yordaması ve d) anne-babaların akılcı olmayan inançları kontrol edildiğinde ise aile işlevinin artık çocuklardaki davranış problemlerini anlamlı düzeyde yordamaması gerekmektedir.

Regresyon analizi öncesinde araştırmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Analizler Aile Değerlendirme Ölçeği'nin gereken ilgiyi gösterme, iletişim ve roller alt boyutları ile Anne-Baba Düşünceler Ölçeği'nin beklentiler alt boyutu ve 4-14 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanları arasındaki korelasyonların anlamlı ve olumlu yönde olduğu bulunmuştur.

Çoklu regresyon analizleri, ADÖ'nün üç alt boyutu için ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. ADÖ'nün diğer dört alt boyutu (genel işlevler, problem çözme, davranış kontrolü ve duygusal tepki verebilme), Anne-Baba Düşünceler Ölçeği alt boyutları ve 4-14 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği ile anlamlı olmayan ve düşük korelasyon gösterdiği gözlemlendiğinden regresyon analizine dahil edilmemiştir. Regresyon analizinde, beta değerindeki azalma miktarının anlamlılık düzeyi Sobel Testi ile değerlendirilmiştir.

Elde edilen değerler Tablo 4.13'de sunulmuştur.

Tablo 4.12. Aile İşlevi ile Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesinde Anne-Babaların Akılcı Olmayan Beklentilerinin Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	Kontrol Değişken	Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişkenler	R	R ²	F	B	SH _B	β	t	p
1. Aşama		İlgi	Dav.Prob.	.31	.10	55.43	1.836	.247	.311	7.445	.001
2. Aşama		İlgi	Beklentiler	.31	.10	56.00	1.185	.158	.312	7.484	.001
3. Aşama	İlgi	Beklentiler	Dav.Prob.	.33	.11	55.43	.192	.068	.123	2.825	.005
4. Aşama	Beklentiler	İlgi	Dav.Prob.	.33	.11	23.53	1.609	.258	.272	6.237	.001
1. Aşama		Roller	Dav.Prob.	.35	.12	55.43	.619	.166	.170	3.721	.001
2. Aşama		Roller	Beklentiler	.27	.08	40.04	.626	.099	.268	6.328	.001
3. Aşama	Roller	Beklentiler	Dav.Prob.	.31	.09	41.58	.227	.068	.146	3.358	.001
4. Aşama	Beklentiler	Roller	Dav.Prob.	.31	.09	23.53	.850	.158	.234	5.374	.001
1. Aşama		İletişim	Dav.Prob.	.36	.13	25.41	.461	.205	.109	2.246	.025
2. Aşama		İletişim	Beklentiler	.37	.14	27.99	.461	.131	.170	3.515	.001
3. Aşama	İletişim	Beklentiler	Dav.Prob.	.36	.13	25.41	.137	.069	.088	1.985	.048
4. Aşama	Beklentiler	İletişim	Dav.Prob.	.37	.14	23.53	.399	.207	.094	1.922	.055

İlgi= Aile Değerlendirme Ölçeği Gereken İlgili Gösterme Alt Boyutu,

Roller = Aile Değerlendirme Ölçeği Roller Alt Boyutu,

İletişim= Aile Değerlendirme Ölçeği İletişim Alt Boyutu

Beklentiler= Anne-Baba Düşünceler Ölçeği Beklentiler Alt Boyutu

Dav.Prob= 4-14 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği Toplam Puan

Tablo 4.12’de elde edilen bulgulara göre Aile Değerlendirme Ölçeği’nin gereken ilgiyi gösterme alt boyutu, Çocuklardaki Davranış Problemlerini ($F_{(1, 69)}=55.43$, $p<.001$) ve Anne-Baba Düşünceler Ölçeği beklentiler alt boyutunu ($F_{(1, 69)}=56.00$, $p<.001$) anlamlı düzeyde yordamaktadır. Aile Değerlendirme Ölçeği’nin gereken ilgiyi gösterme alt boyutu kontrol edildiğinde, Anne-Baba Düşünceler Ölçeği’nin beklentiler alt boyutu Çocuklardaki Davranış Problemlerini ($F_{(1, 69)}=55.43$, $p<.001$), Anne-Baba Düşünceler Ölçeği’nin beklentiler alt boyutu kontrol edildiğinde, Aile Değerlendirme Ölçeği’nin gereken ilgiyi gösterme alt boyutu

Çocuklardaki Davranış Problemlerini ($F_{(1, 69)} = 23.53$, $p < .001$) anlamlı düzeyde yordamaktadır.

Aile Değerlendirme Ölçeği'nin roller alt boyutu incelendiğinde, roller alt boyutu Çocuklardaki Davranış Problemlerini ($F_{(1, 69)} = 55.43$, $p < .001$) ve Anne-Baba Düşünceler Ölçeği'nin beklentiler alt boyutunu ($F_{(1, 69)} = 40.04$, $p < .001$) anlamlı düzeyde yordamaktadır. Aile Değerlendirme Ölçeği'nin roller alt boyutu kontrol edildiğinde, Anne-Baba Düşünceler Ölçeği'nin beklentiler alt boyutu Çocuklardaki Davranış Problemlerini ($F_{(1, 69)} = 25.41$, $p < .001$), Anne-Baba Düşünceler Ölçeği'nin beklentiler alt boyutu kontrol edildiğinde, Aile Değerlendirme Ölçeği'nin roller alt boyutu Çocuklardaki Davranış Problemlerini ($F_{(1, 69)} = 23.53$, $p < .001$) anlamlı düzeyde yordamaktadır.

Aile Değerlendirme Ölçeği'nin iletişim alt boyutu değerlendirildiğinde, iletişim alt boyutu Çocuklardaki Davranış Problemlerini ($F_{(1, 69)} = 25.41$, $p < .001$) ve Anne-Baba Düşünceler Ölçeği'nin beklentiler alt boyutunu ($F_{(1, 69)} = 27.99$, $p < .001$) anlamlı düzeyde yordamaktadır. Aile Değerlendirme Ölçeği'nin iletişim alt boyutu kontrol edildiğinde, Anne-Baba Düşünceler Ölçeği'nin beklentiler alt boyutu Çocuklardaki Davranış Problemlerini ($F_{(1, 69)} = 25.41$, $p < .001$) anlamlı düzeyde yordamakta, Anne-Baba Düşünceler Ölçeği'nin beklentiler alt boyutu kontrol edildiğinde ise Aile Değerlendirme Ölçeği'nin roller alt boyutu Çocuklardaki Davranış Problemlerini ($F_{(1, 69)} = 23.53$, $p > .05$) anlamlı düzeyde yordamamaktadır.

4.2. TARTIŞMA

Bu bölümde, anne babaların akılcı olmayan inançlarının aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkiye ilişkin ulaşılan bulgular tartışarak yorumlanmıştır.

4.2.1. Anne-Babaların Demografik Özelliklerine Göre Çocuklardaki Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Araştırmada demografik bilgi formundan elde edilen bilgiler doğrultusunda anne-babaların çocuklarının davranış problemlerinin algılama durumları incelenmiş ve bu bulgulara ilişkin tartışma ve yorumlara yer verilmiştir.

Çocukların davranış problemlerini anne-baba olmaları açısından incelendiğinde; anne-babaların çocukların davranış problemlerini algılama durumları açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırmanın bu bulgusu ülkemizde ve yurtdışında yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlarla çelişmektedir.

Yurt dışında yapılan bir çalışmada Kurdek, (2003: 457-473) çocukların davranış problemlerini anne-babaların algılamalarına yönelik yapmış olduğu çalışmada; anne ve babaların çocukların davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark olduğunu belirtmektedir. Anne-babaların çocuklarının davranış problemlerini algılamalarını etkileyen faktörleri de anne-baba kişilik özellikleri, evlilik kalitesi, sosyal destek, anne-baba çocuk ilişkisinin niteliği ve anne-baba çocuk ilişki modelleri olarak ifade etmektedir.

Savi, (2008: 187-189) 12-15 yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişkiye ilişkin yaptığı çalışmada; anne-babaların ergenlerde algıladıkları davranış sorunları puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark tespit etmiştir.

Anne-babaların çalışma durumuna göre çocuklardaki davranış problemlerini algılamaları incelendiğinde; çalışmayan anneler (ev hanımı) çocuklarında davranış probleminin daha fazla olduğunu düşünmektedir. Bu bulgu çalışan anne-babaların eğitim seviyelerinin yüksek olması ve bunun neticesinde olumlu çocuk yetiştirme davranışları sergilemeleri, çocuklarına daha sağlıklı ve nitelikli zaman ayırmaları ve çocukların psikolojik, duygusal ve sosyal gelişim dönemlerinde sergilediği davranışları daha olumlu değerlendirmelerinden kaynaklanabilir.

Demiriz ve Öğretirin (2007: 105-122) yapmış olduğu çalışmada; çalışmayan annelerin çalışan ve emekli olan annelere göre daha fazla aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutum boyutuna sahip oldukları belirlemiştir. Çocuğa yönelik aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumlarının çocukta davranış problemlerine sebep olduğu söylenebilir. Yavuzer ise (2010: 60-62) çocukla geçirilen zamanın uzunluğundan çok, çocukla birlikte geçirilen zamanın nasıl kullanıldığı, ne kadar doyurucu olduğunun daha önemli olduğunu ve önemli olan annenin evde bulunduğu süreyi iyi değerlendirmesi, bu zaman içinde çocuğuyla bütünleşmesi, ilgilenmesi, oyun oynayabilmesidir. Bununla birlikte çalışan anne-babaların çocuklarına daha az zaman ayırmaları, çocukların davranışlarını yeterince gözlemleyememeleri de çocuklarını daha az davranış problemleri olduğunu algılamalarını etkilemiş olabilir.

Yılmaz, (2000: 80) çalışan annelerin çocuklarının risk alma davranış puanlarının, çalışmayan annelerin çocukların risk alma davranış puanlarından istatistiksel olarak farklılaştığını bulmuştur. Gürsoy ve arkadaşları (2004: 62-71) çalışmalarında annesi çalışan çocukların bağımlılık eğiliminin annesi çalışmayan çocuklara göre daha düşük olduğu tespit etmişlerdir. Seven, (2007: 477-499) ailesel faktörlerin altı yaş çocuklarının sosyal davranış problemlerine etkisine yönelik yapmış olduğu çalışmada; çalışan annelerin çocuklarının çalışmayan annelerin çocuklarına göre daha az davranış problemleri sergiledikleri saptamıştır.

Literatürde anne-babaların çalışma durumuna göre çocukların davranış problemleri ile ilgi yapılan araştırmalarla araştırmamızın sonuçları tutarlılık gösterdiği söylenebilir.

Çocukların davranış problemlerinin anne-babaların gelir düzeylerine göre incelendiğinde; gelir durumlarının düşük olan anne-babalar gelir durumu yüksek olan anne-babalara göre çocuklarında davranış problemlerinin daha fazla olduğunu algılamaktadır. Kılıçarslan'a göre (2006: 40) yoksulluk çocuğun gelişim sürecinde görülen en yaygın risk faktörüdür. Buna göre sosyo-ekonomik düzey çocukların davranış problemlerini ve anne-babaların bu duruma ilişkin algılamalarını etkilemektedir. Gelir seviyesinin yüksek olması ebeveynlerinin çocukların temel gereksinimlerinin karşılayabilmesi, daha nitelikli ve risk faktörlerinin az olduğu bir sosyal çevrenin oluşturması, çocuklarda ortaya çıkabilecek davranış problemlerinin erken teşhis ve tedavi imkanlarına sahip olmasından kaynaklanmış olabilir.

Araştırmamızın bu sonucu literatürde anne-babaların sosyo-ekonomik düzeyleri ile çocukların davranış sorunları arasındaki ilişkiyi inceleyen mevcut

araştırmalarla tutarlılık göstermektedir. Aktepe ve arkadaşlarının (2006: 444-454) yapmış olduğu çalışmada sosyo-ekonomik durumu kötü ve orta olan ergenlerin daha fazla intihar girişiminde bulunduğunu saptamışlardır. Balat ve Akman, (2006: 3-12) orta ve alt sosyo-ekonomik düzeyde bulunan lise öğrencilerinin sosyal içe dönük puan ortalamasının üst sosyo-ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin puan ortalamasına göre daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Kocadaş ise (2007: 157-186) düşük sosyo-ekonomik yapı ve suç ilişkisine yönelik çalışmasında işlemiş olduğu suçtan dolayı yargılanan çocukların % 48,3' ü düşük gelir grubunda yer aldığı ve suç işleme oranı düşük gelir grubundan yüksek gelir grubuna doğru azaldığını belirtmiştir. 9-14 yaş grubu öğrenme güçlüğü görülen öğrencilerin kaygı ve depresyon düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi yönelik bir çalışmada alt sosyoekonomik düzeyde bulunan çocukların sürekli kaygı ve depresyon puan ortalamaları, üst sosyoekonomik düzeyde bulunan çocukların puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıktığı gözlemlenmiştir (Deniz ve Ark, 2009: 694-708).

Anne-babaların psikiyatrik yardım alma durumlarına göre çocuklarda davranış problemlerini algılamaları değerlendirildiğinde; psikiyatrik yardım alan anne-babalar çocuklarında davranış problemlerinin daha fazla olduğunu algılamaktadır. Bu bulguya ek olarak anne-babaların ailede bulunan herhangi bir üyenin psikiyatrik yardım alma durumları ile çocuklardaki davranış problemlerini algılama durumları incelendiğinde; psikiyatrik yardım alan herhangi bir aile üyesinin bulunduğu ailelerdeki anne-babalar çocuklarındaki davranış probleminin daha fazla olduğunu düşünmektedir.

Bireyin içinde yaşadığı aile içindeki tekrarlanan sağlıksız örüntülerle hem kendi psikolojik yaşamı biçimlenir, hem de kendisi ailenin psikolojik sağlığını etkiler (Gülerce, 1996: 20). Wolff, (2009: 189-203) davranış problemi olan çocukların, genellikle psikiyatrik bir bozukluğu olan anne-babaları olduğunu ileri sürmektedir. Wolff'a göre kişilik bozuklukları, anne-babalarda en sık görülen rahatsızlık biçimidir ve birisinin rahatsızlığı her iki eşi de etkilemektedir. Her iki eşteki çözümlenmemiş çocukluk çatışmalarının sık sık ortaya çıktığı evlilikler, nevrotik ailelerin temelini oluşturmaktadır. Çocukların bu dramın içine girmeleri kaçınılmazdır. İçinde buldukları durum kişilik gelişmelerini de derinden etkiler.

Ülkemizde intihar girişiminde bulunan ergenlerde sosyodemografik, psikiyatrik ve ailesel özelliklerinin araştırılmasına yönelik bir çalışmada; intihar

girişiminde bulunan ergenlerin ailelerinde yüksek oranda psikiyatrik hastalık tanısı alındığını belirlemiştir (Ercan, 1998: 46-68).

Bir başka çalışmada bipolar I bozukluklu anne-babaların çocuklarının yıkıcı davranış bozukluklarının ve duygudurum bozuklukları yönünden değerlendirilmesine yönelik bir çalışmada; bipolar I duygudurum bozukluklu anne-babaların çocuklarında psikiyatrik tanı alma oranı sağlıklı anne-babaların çocuklarına göre oldukça yüksek olduğu bulunmuştur (Emiroğlu, 2001: 38-60).

Akdemir ise (2004: 28-39) bipolar duygudurum bozukluğu olan anne-babaların çocuklarındaki psikopatolojiye yönelik araştırmasında; bipolar duygudurum bozukluğu olan anne-babaların çocuklarında daha fazla psikopatolojik ve çoklu psikiyatri tanı bulunduğunu saptamıştır.

Bu çalışmada anne-babaların psikiyatrik yardım alma ve anne-babaların aile üyelerinden herhangi birisinin psikiyatrik yardım alma durumuna göre çocuklardaki davranış problemlerini algılamaları etkilemiş olması, literatürdeki mevcut araştırma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir.

Farklı meslek gruplarında çalışan anne-babaların çocuklarında davranış problemlerini algılama durumları açısından anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre çocuklarında davranış problemini en fazla algılayanlar ev hanımı annelerdir. Çocuklarında davranış problemini en az olduğunu düşünen meslek gurubu ise bir kamu kuruluşunda çalışan anne-babalardır.

Anne-babalarının mesleklerinin sosyoekonomik ve eğitim düzeyleri ile doğrudan ilişkili olduğu söylenilebilir. Bu çalışmada gelir durumları ve eğitim düzeyleri düşük olan anne-babaların çocuklarında davranış problemlerinin daha fazla olarak algılamaları, literatürde yer alan diğer çalışmalarla paralellik göstermektedir (Gürsoy ve ark, 2004; Aktepe, 2006; Balat ve Akman, 2006; Kocadaş, 2007; Deniz ve Ark, 2009).

Örneğin Özcan, (2002: 39-40) dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocukların anne-babaların empati düzeyi ile aile işlevleri ilişkisine ilişkin yaptığı çalışmada, öğretmen, hemşire, memur ve diğer meslek grubunda bulunan annelerin çocuklarında, ev hanımı olan annelerin çocuklarına oranla dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu puanları daha yüksek bulunmuştur.

Şehirli ise (2007: 148-149) Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'nin geliştirilmesi ve bazı değişkenlere göre incelenmesine ilişkin yaptığı çalışmanın sonucunda çocukların uyum davranışları arasında babaların meslek gruplarına göre

anlamli bir fark vardir. Babasi iŒi olan çocukların uyumsuz davranıŒlarının babasi ğretmen ve doktor olan çocuklara göre daha fazla olduğunu saptamıŒtır.

Bu araŒtırmanın bulgularından farklı olarak Kkkendirici, (2000: 39-41) ortaokul ğrencilerinde Kovaks leği ile depresyon taraması sonuçlarının sosyodemografik özelliklerine iliŒkin yaptığı alıŒmada; annelerin ev hanımı olması ya da bir iŒte alıŒması ile çocukluk depresyonu arasında bir iliŒkinin olmadığını saptamıŒtır. Çocukların babaların mesleğine göre depresyon durumları karŒılaŒtırıldıđında babasi serbest meslek ve tüccar olanlarda depresyon oranının daha dŒk olduğu belirlenmiŒtir.

Çocukların davranıŒ problemlerine iliŒkin anne-babaların eğitim durumuna göre algısı değerlendirildiğinde; çocuklarında davranıŒ probleminin en fazla olduğunu dŒnen anne-babalar ilköğretim mezunudur. Eğitim düzeyi niversite, yüksek lisans, doktora ve üstü olan anne-babalar ise çocuklarında daha az davranıŒ problemi olduğunu algılamaktadır. Buna göre eğitim düzeyi artıkça anne-babalar çocuklarında daha az davranıŒ problemi olduğunu dŒnmektedir. Bu bulgu eğitim seviyesi yüksek olan anne-babaların çocukları ile kurduğu iletiŒim düzeyinin daha kaliteli olması, çocukların geliŒimsel dönemlerini ve bu dönemde ortaya çıkabilecek duygusal, davranıŒsal problemleri daha iyi anlayabilmeleri, çocuğun yetiŒtirilmesinde ve eğitiminde yeterince bilgiye sahip olmaları, eğitim seviyesi dŒk anne-babalara göre geleneksel tutum ve davranıŒların yerine çocuklarıyla daha sıcak bir iliŒkinin kurulduğu ve eğitimi anne-babaların çocuklarına daha eğitsel bir sosyal çevrenin oluŒturma çabasından kaynaklandığı dŒnlebilir. Eroğlu, (2001: 82-83) ailenin çocuklarda problem çözme yeteneğinin geliŒmesi üzerindeki etkisi iliŒkin yaptığı alıŒmada; yüksek ğretim mezunu olan anneler ilkokul mezunu olan annelere göre çocuklarına daha fazla olumlu tutum sergilediklerini saptamıŒlardır. Œanlı ve ztrk ise (2012: 31-44) annelerin ocuk yetiŒtirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesine yönelik yaptıkları alıŒmada; eğitim düzeyi dŒk olan annelerin aŒırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumlarının arttığını, annenin ocuk yetiŒtirme konusunda bilgi alması ve kendini yeterli hissetmesi durumunda demokratik tutumun arttığı, diğer tutumların azaldığı saptamıŒlardır.

İntihar giriŒiminde bulunan ergenlerin sosyodemografik, psikiyatrik ve ailesel özelliklerin araŒtırılmasına yönelik bir alıŒmada; intihar giriŒiminde bulunan ergenlerin anne-babalarının eğitim seviyelerinin intihar giriŒiminde bulunmayan

ergenlerin anne-babalarına göre daha düşük olduğu tespit etmişlerdir (Ercan, 1998: 34-49).

Gürsoy ve arkadaşlarının (2004: 62-71) annesi ve babası çalışan çocuklarının bağımlılık eğilimlerinin incelenmesine yönelik çalışmalarında; anne-baba öğrenim düzeyi düşük olan çocukların bağımlılık eğilimlerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Çakıcı, (2006: 126-128) alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki 6 yaş grubunda çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerini, anne – çocuk ilişkilerini ve aile işlevlerinin anne – çocuk ilişkilerine etkilerini incelemesine yönelik araştırmasında; alt ve üst sosyoekonomik düzeyde de öğrenim düzeyi düşük olan annelerin çocuklarıyla daha sağlıklı ilişkiler kurduğunu saptamıştır.

Kadan ise (2010: 117-120) okulöncesi dönem çocuklarda (4-6 yaş) saldırganlık davranışını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesinde; anne-babanın eğitim seviyeleri düştükçe çocuklarının gerek fiziksel, gerekse sözel saldırganlığın arttığını bulmuştur.

Araştırmamızın bu bulgusu çocukların davranış problemlerinin anne-babaların eğitim durumuna göre algısı ile ilgili yapılan çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Araştırmada anne-babaların bulunmuş olduğu yaş dönemlerine göre çocuklardaki davranış problemlerini algılamalarında anlamlı bir fark bulunmaması, literatürde yer alan Dursun' un çalışması ile tutarlılık görülmektedir.

Bu araştırmanın bulgularından farklı olarak Dursun, (2010: 103-104) okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik yaptığı çalışmada; anne-babanın yaşı okul öncesi dönemdeki çocukların saldırgan davranışlarında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Annelerden ‘‘41-50’’ arasında olanların çocuklarının daha saldırgan davranışlar gösterdiği, ‘‘20-30’’ arası annelerin çocuklarında daha az saldırgan davranışlar gözlenmiştir. Babalardan ‘‘51 ve üstü’’ yaşa aralığındaki babaların çocuklarında daha saldırgan davranışlar gözlemlenirken en düşük düzeyde saldırgan davranışlar gözlenen çocukların babalarının ‘‘41-50’’ yaş arasındaki babalar olduğu görülmüştür.

4.2.2. Anne-Babaların Çocuklarının Demografik Özelliklerine Göre Davranış Problemlerini Algılamalarına İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Bu başlık altında anne-babaların çocuklarının demografik özelliklerine göre davranış problemlerini algılama durumlarına ilişkin tartışma ve yorumlara yer verilmiştir.

Çocukların bulunmuş olduğu sınıf düzeyine göre anne-babaların davranış problemlerine ilişkin algıları incelendiğinde; davranış problemlerini en fazla 1. sınıfta, en az ise 5. sınıfta olan çocuklarda olduğunu algılamaktadır. Buna göre anne-babalar çocukların sınıf düzeyi arttıkça çocuklarda görülen davranış problemlerinin azaldığını düşünmektedir. Bu bulgular doğrultusunda anne-babaların davranış problemini en fazla 1. sınıfta olan çocuklarında olduğunu düşünmesi, çocuğun eğitim hayatına yeni başlamış olması ve bu süreçte karşılaştığı güçlükler, başarılı olma çabası, aile dışında yaşantılar geçirmeye başlaması, dış çevreye uyum sürecinden kaynaklandığı söylenebilir. Sınıf düzeyinin artmasıyla anne-babanın çocuğunun davranışsal problemlerinin azaldığını düşünmesi, çocukların problem çözme becerilerinin artması, çocuğun okula ve toplumsal düzene uyum çabasının güçlenmesi, akademik ve sosyal becerilerinin gelişmesi ile ifade edilebilir.

İlgili literatüre bakıldığında ilköğretimde bulunan öğrencilerin davranış problemlerini anne-babaların algılarına göre değerlendiren bir araştırma bulunamamıştır. Fakat Savi, (2008: 178-179) 12-15 yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişkiye ilişkin yaptığı çalışmada; annelerin ergenlerin davranışlarına yönelik algılamalarında 8.sınıf öğrencileri 6 ve 7. sınıflara göre daha fazla anksiyete-depresyon ve agresyon sorunları yaşadığını, 7. sınıf öğrencilerinin de 6. ve 8. sınıf öğrencilerine göre daha fazla sosyal problemler, dikkat problemleri, cinsel problemler ve dışsallaştırılmış davranış sorunları yaşadıklarını belirlemişlerdir. Bir başka çalışmada Yiğit, (2008: 79) ortaokul öğrencilerinin depresyon ve sosyal beceri düzeylerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından karşılaştırılmasına ilişkin yaptığı çalışmada; ilköğretim öğrencilerinden 8. sınıfların depresyon puanları 6. ve 7. sınıflardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ören ve Gençdoğan ise (2007: 85-92) lise öğrencilerinin cinsiyet ve sınıf değişkenleri açısından depresyon düzeylerine yönelik çalışmalarında; üçüncü sınıftaki öğrencilerin depresyon düzeyi lise birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinden daha yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Çocukların davranış problemlerini çocukların doğum sırasına göre anne-babaların algıları incelendiğinde; anne-babaların çocukların doğum sırasına göre davranış problemlerini algılama durumları açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu bulgu Adler'in aile birliği içinde kardeşler aynı yönleri paylaşırsa da, doğum sırasından dolayı her çocuğun psikolojik durumu diğerlerinden farklıdır görüşü ile çelişmektedir (Corey, 2005: 113).

Araştırmamızın bu bulgusu literatürde yer alan diğer çalışmalarla tutarlılık göstermektedir. Örneğin Yiğit, (2008: 82-83) ortaokul öğrencilerinin depresyon ve sosyal beceri düzeylerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından karşılaştırılmasına ilişkin yaptığı çalışmanın sonucunda çocukların ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu değişkenine göre depresyon puan ortalamalarında anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunamamıştır. Küçükkendirici de (2000: 43-44) ortaokul öğrencilerinde Kovaks Ölçeği ile depresyon taraması sonuçlarının sosyodemografik özelliklerine ilişkin yaptığı çalışmada; çocukların doğum sırası ve buna göre depresif olup olmama durumuna bakıldığında, doğum sırasıyla çocukluk depresyonu puanları arasında bir ilişkinin olmadığını saptamıştır.

Sonuç olarak anne-babaların çocuklardaki davranış problemlerini algılama durumları incelendiğinde çocukların davranış problemlerinin anne-babaların çalışma durumuna, gelir düzeylerine, psikiyatrik yardım alma, ailede bulunan herhangi bir üyenin psikiyatrik yardım alma, meslek grubuna, eğitim durumuna, çocukların bulunmuş olduğu sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark görülürken, anne-baba olmaları açısından ve yaş gruplarına göre çocuklardaki davranış problemlerini algılama durumları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Elde edilen bulgular literatürdeki araştırmalarla tutarlılık göstermektedir.

4.2.3. Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlarının Aile İşlevi ve Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkiyle İlgili Tartışma ve Yorumlar

Bu başlık altında anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin tartışma ve yorumlara yer verilmiştir.

Anne-Baba Düşünceler Ölçeği'nin beklentiler alt boyutu ile Aile Değerlendirme Ölçeği'nin duygusal tepki verebilme ve gereken ilgiyi gösterme alt boyutu arasında anlamlı ve orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Bir başka ifade ile anne-babalar çocuklarına ilişkin akılcı olmayan beklentilere sahip olduğunda aile

işlevlerinde duygusal tepki verebilme ve gereken ilgiyi gösterme olumsuz olarak etkilenmektedir.

Kültürümüzde geleneksel olarak anne-babalar çocuklarına karşı sevgi ve ilgilerini doğrudan gösterememekte ve anne-babaların çocukları ile kuracağı sıcak iletişim ve etkileşimin sosyal çevre tarafından hoş karşılanmamaktadır. Bununla birlikte birde anne-babalar “Çocuklar her zaman anne-babasının kendisinden beklediği gibi davranmalıdır”, “Çocuğumun ona söz hakkı vermeden konuşmasına katlanamam” gibi inançlara sahip olduğunda aile ortamı da olumsuz şekilde etkilenmektedir. Anne-babalar anne-baba olmaya ilişkin akılcı olmayan beklentilere sahip olduklarında aile ortamında ait olma, sevgi, şefkat gösterme, duygu ve düşüncelerin ifade edilmesi ve iletişim boyutlarında sorunların artacağı düşünülmektedir. Bunun sonucunda aile işlevlerinin duygusal tepki verebilme ve gereken ilgiyi gösterme olumsuz olarak aksamalar meydana gelebilir.

Araştırmamızın bir diğer bulgusu anne-babaların akılcı olmayan beklentileri yüksek olduğunda aile işlevlerinde davranış kontrolü boyutunu olumsuz olarak etkilenmektedir. Anne-babaların çocukların davranışlarına yönelik akılcı olmayan beklentileri çocuklara katı disiplin yöntemlerinin uygulanmasına sebep olabilmektedir. Yavuzer’e (2010: 28) göre aşırı baskılı, otoriter anne-baba tutumunda katı bir disiplin uygulanır. Çocuk her kuralla uymak zorunda bırakılır. Anne ve babasından biri ya da her ikisinin baskısı altında olan çocuk, sessiz, uslu, nazik, dürüst ve dikkatli olmasına karşılık, küskün, silik, çekingen başkasının etkisinde kolay kalabilen, aşırı hassas bir yapıya sahip olurlar. Böyle bir ailede çocuklar spontan davranışlar sergileme yerine anne-babanın beklentilerine uygun davranışlar sergileyebilir. Bu durum anne-babaların çocukların göstermiş olduğu davranışlarının sonuçlarının sorumlusu olarak kendileri görmeleri, ipotekli veya aşırı ilgili anne-baba tutumlarından kaynaklanmış olabilir.

Araştırmada ayrıca Aile Değerlendirme Ölçeği’nin duygusal tepki verebilme alt boyutu ile 4-14 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği arasında anlamlı ve orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Bir başka ifade ile aile üyeleri arasında duyguların sözlü ya da sözsüz olarak ifade edilmediği durumlarda çocuklarda davranışsal problemler yaşanabilir. Literatürde de bu araştırmanın bulgusunu destekleyen çalışmalar yer almaktadır.

Örneğin Özcan (2002: 39-40), dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocukların anne-babaların empati düzeyi ile aile işlevleri ilişkisine ilişkin yaptığı

çalışmada; dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocukların anne-babalarının aile işlevlerinde duygusal tepki verebilme alt boyutunu sağlıklı ifade etme oranlarının yüksek olarak saptamıştır.

Ayrıca Saydam ve Gençöz (2005: 70-71) tarafından aile ilişkileri ile gençler tarafından belirtilen davranış problemleri arasındaki ilişkiye yönelik çalışmada; aile işlevlerinden duygusal tepki verebilme boyutunda problem yaşanmasının gençlerin içe yönelim problemi ve bu kategori altında yer alan anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük, somatik sorunlar üzerinde açıklayıcı olduğunu belirlemişlerdir.

Araştırmamızın bu bulgusunu destekleyecek anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin literatürde benzer bir çalışma bulunmamaktadır.

4.2.4. Aile İşlevi ile Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesinde Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlarının Aracı Rolüne İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Bu başlık altında aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesinde anne-babaların akılcı olmayan beklentilerinin aracı rolüne ilişkin tartışma ve yorumlara yer verilmiştir.

Bu araştırmada anne-babaların akılcı olmayan beklentilerinin, aile işlevinin iletişim alt boyutu ile çocuklardaki davranış problemlerini algılamaları arasındaki ilişkide aracı bir değişken olduğu belirlenmiştir. Bir başka ifade ile ailede etkili olmayan ve sağlıklı etkileşim ortamının çocuklardaki davranış problemlerine sebep olması, anne-babaların akılcı olmayan beklentilerinden kaynaklanmaktadır. Anne-babalar aile ortamında çocuklara söz hakkı verilmemesi ve onların duygu ve düşüncelerini ifade etmemesi gerektiğine inandıklarında, çocuklarının da koydukları kurallara sorgulamadan uyması ve itaat etmeleri gerektiğini düşündüklerinde ve çocukların tek başlarına aldığı kararlara güvenilmemesi gerektiğine inandıklarında, aile ortamında iletişim olumsuz yönde etkilenebilir. Bu tür düşüncelere sahip anne babaların olduğu aile ortamında aile üyeleri arasında iletişim açık olmayabilir ve kişiler söylemek istedikleri mesajları direk ifade edemeyebilir. Bu aile ortamında yetişen çocuklar da duygusal olarak kendilerini olumsuz hissedebilir, bir takım duygusal ve davranışsal problemler yaşayabilir. Anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkide aracı

bir değişken olarak kullanan bir çalışmaya rastlanmaması araştırma bulgumuzu karşılaştırmamızı sınırlandırmıştır.

4.3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

4.3.1. Sonuç

Araştırmanın sonunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Anne-Baba Düşünceler Ölçeği'nin beklentiler alt boyutu ile Aile Değerlendirme Ölçeği'nin duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü alt boyutları arasında orta düzeyde bir ilişki saptanmıştır.
2. Anne-babaların akılcı olmayan inançları ile 7-12 yaş arası çocukların davranış problemleri arasında düşük düzeyde bir ilişki saptanmıştır.
3. Aile işlevinin çocuklardaki davranış problemlerini yordamasında anne-babaların akılcı olmayan inançları aracı role sahiptir.
4. Demografik değişkenlere ilişkin bulgularda anne-babaların çalışma durumu, gelir durumu, mesleki dağılımları, eğitim durumları, çocuklarının bulunmuş olduğu sınıf düzeyleri, psikiyatrik yardım alıp almamaları ve ailede herhangi bir üyenin psikiyatrik yardım alıp almamalarına göre çocuklarındaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Fakat anne-babaların yaş dağılımlarına, anne-baba olma durumlarına ve çocukların doğum sırasına göre çocuklarındaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

4.3.2. Öneriler

1. Bu araştırma ilköğretim birinci kademeye devam eden 7-12 yaş arası çocuğu olan anne-baba üzerinde gerçekleştirilmiştir. Farklı yaş gruplarında çocuğu olan anne-babalar üzerinde de benzer araştırmalar yapılabilir.
2. Anne-babaların akılcı olmayan inançlarının demografik değişkenlere göre ve bu inançların anne-babaların tutumları, ruh sağlığı, evlilik uyumu ve doyumu gibi değişkenlerle ilişkisi araştırılabilir.
3. Araştırmanın uygulandığı illerdeki okullar genellikle orta-alt sosyoekonomik bir çevrede bulunmaktadır. Yüksek sosyoekonomik düzeyde ve statüde yer alan okullarda da benzer bir araştırma yapılabilir.

4. Bu araştırmada anne-babaların akılcı olmayan inançlarının çocukların davranış problemleri üzerindeki etkisine 4-14 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeğinden çocukların almış oldukları toplam puanı üzerinden bakılmıştır. Yeni araştırmalarda anne-babaların akılcı olmayan inançlarının çocukların depresyonu, kaygısı, fobileri vb gibi özgül sorun alanları üzerindeki etkisi incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Ackerman, K. A. (1991). *Irrational Beliefs and Parenting Stress*. Unpublished Doctoral Dissertation. University of Alberta, Canada, pp. 78-83.
- Akdemir, D. (2004). *Bipolar Duygudurum Bozukluğu Olan Ana-Babaların Çocuklarında Psikopatoloji*. Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Ankara, ss.1-53.
- Akdemir, D. ve Çetin, F. Ç. (2008) Çocuk ve Ergen Psikiyatri Kliniğine Başvuran Ergenlerin Klinik Özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15 (1): 8-10.
- Aktepe, E., Kandil, S., Göker, Z., Sarp, K., Topbaş, M. Ve Özkorumak, E. (2006) İntihar Girişiminde Bulunan Çocuk ve Ergenlerde Sosyodemografik ve Psikiyatrik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. *15. Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kongresi*, ss.444-454.
- Alçalar, N. ve Bahadır, G. (2007). Bilişsel Hatalar Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikologlar Derneği*, 10 (19): 77-89.
- Alisinanoğlu, F. ve Ulutaş, İ. (2003) Çocukların Kaygı Düzeyleri İle Annelerin Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 28 (128): 67-70.
- Balat, G. U. Ve Akman, B. (2006). Lise Öğrencilerinin Psikolojik Durumlarının Sosyo-demografik Özelliklerine Göre İncelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 13 (1): 3-12.
- Barkley, R. A. Anastopoulos, A. D., Guevremont D. C. And Fletcher, K. E. (1992). Adolescents with Attention Deficit Hyperactivity Disorder: Mother Adolescent Interactions, Family Beliefs and Conflicts, and Maternal Psychopathology. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 20 (3): 263–288.
- Beck, A. T. (2008). Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar. *Depresyonun Bilişsel Terapisi*. 2. Baskı. Litera Yayıncılık, İstanbul, ss.253-283.
- Bernard, M. E., Ellis A. and Terjesen, M. (2006). Rational-Emotive Behavioral Approach to Childhood Disorders Theory, Practice and Research. *In Rational-Emotive Behavioral Approach to Childhood Disorders Theory, Practice and Research*. Ellis, A. and Bernard, M. E. (Eds): Springer Science Business Media, New York, pp.10-178.

- Bradshaw, J. (1995). *Ailenizi Keşfedin*. 1. Baskı. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, ss.20-98.
- Bulut, F. (2010). *Ergenlerde Görülen Kuraldışı Davranışların Aile İşlevselliği, Aile Risk Faktörleri ve Yaşam Kalitesi Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, ss.47-77.
- Bulut, I. (1993). *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, ss.9-45.
- Bükküşoğlu, N., Aysan, F. ve Eremiş, S. (2001). Okul Fobisi Olan Çocukların Davranışsal Özellikleri, Annelerinin Ruhsal Belirti Düzeyleri ve Aile Fonksiyonlarının İncelenmesine. *Ege Tıp Dergisi*, 40(2): 99-104.
- Corey, G. (2005). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. Mentis Yayıncılık, Ankara, ss. 113-313.
- Çakıcı, S. (2006). *Alt ve Üst Sosyo-ekonomik Düzeydeki 6 Yas Grubunda Çocuğa Sahip Ailelerin Aile İşlevlerini, Anne-Çocuk İlişkilerini ve Aile İşlevlerinin Anne-Çocuk İlişkilerine Etkilerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, ss.126-128.
- David, A., Ghinea C., Macavei B. and Kallay, E. (2005). A Search for “Hot” Cognitions in a Clinical and a Non-Clinical Context: Appraisal, Attributions, Core Relational Themes, Irrational Beliefs, and Their Relations to Emotion: *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies*, 5(1):1-42.
- Demiriz, S. ve Öğretir, A. D. (2007). Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1):105-122.
- Deniz, M. E., Yorgancı, Z. ve Özyeşil, Z. (2009). 9-14 Yaş Grubu Öğrenme Güçlüğü Görülen Öğrencilerin Kaygı ve Depresyon Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. *İlköğretim Online*, 8(3):694-708, <http://ilkogretim-online.org.tr>.
- Dobson, K. S. and Dazois, D. J. A. (2001). Historical and Phlosophical Bases of the Cognitive Behavioral Therapies. *In Handbook of Cognitive- Behavioral Therapies*. Dobson, K. S. (Ed.), New York/London Guildford Pres, pp.3-4.
- Doğan, S., Kelleci, M., Sabancıoğulları, S. ve Aydın, D. (2008). Bir İlköğretim Okulunda Öğrenim Gören Çocuklarda Ruhsal Uyum Sorunları. *Tsk Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 7(1):48-52.

- Dryden, W. and Mytton, J. (1999). *Four Approaches to Counselling and Psychotherapy*. Routledge Publisher, USA and Canada, pp.91-109.
- Dryden, W. and Neenan, M. (2004). *Rational Emotive Behavioural Approach to Therapeutic Change*. SAGE Publications, London/Thousand Oaks New Delhi, pp.68.
- Dryden, W. (2005). Rational Emotive Behavior Therapy. In *Encyclopedia of Cognitive Behavior Therapy*. Arthur Freeman, Stephanie H. Felgoise. (Eds.) Springerlink Publishing Company. New York, pp.321–324.
- Dryden, W. and Branch, R. (2008) *The Fundamentals of Rational Emotive Behaviour Therapy*. John Wiley & Sons Ltd, England, pp.4-18.
- Dursun, A. (2010). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, ss.103-104.
- Ellis, A. (1976). The Biological Basis of Human Irrationality. *Journal of Individual Psychology*, pp.32-166.
- Ellis, A. (1979). *Reason and Emotion in Psychotherapy*. Citadel Pres, Toronto, pp: 1–89.
- Ellis, A. and Dryden, W. (1997). *The Practice of Rational Emotive Behavior Therapy*. Springer Publishing Company, New York, pp.5-19.
- Ellis, A. (2002). *Overcoming Resistance : A Rational Emotive Behavior Therapy Integrated Approach*. Springer Publishing Company, New York, pp.16-64.
- Emiroğlu, N. İ. (2001). *Bipolar I Bozukluklu Anne-Babaların Çocuklarının Yıkıcı Davranış Bozukluklarının ve Duygudurum Bozuklukları Yönünden Değerlendirilmesi*, Uzmanlık Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı, İzmir, ss.38-60.
- Ercan, E. S. (1998). *İntihar Girişiminde Bulunan Ergenlerde Sosyodemografik, Psikiyatrik ve Ailesel Özelliklerin Araştırılması*, Uzmanlık Tezi, Ege Üniversitesi Çocuk Psikiyatrisi Ana Bilim Dalı, İzmir, ss.34-68.
- Eroğlu, E. (2001). *Ailenin Çocuklarda Problem Çözme Yeteneğinin Gelişmesi Üzerindeki Etkisi, Adapazarı Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, ss.82-83.
- Erol, N. ve Şimşek, Z. (1998). *Türkiye Ruh Sağlığı Profili Raporu: Çocuk ve Gençlerde Ruh Sağlığı: Yeterlik Alanları, Davranış Ve Duygusal Sorunların*

- Dağılımı. T. C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, ss.27-28.
- Eryüksel, G. N. ve Akün, E. (2003). Depresyonu Olan Ergenler ile Ana-Babaların Aile İlişkilerinin ve Bilişsel Çarpıtmalarının İncelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51):59-73.
- Gavita, O. and Joyce, M. (2008). A Review of the Effectiveness of Group Cognitively Enhanced Behavioral Based Parent Programs Designed for Reducing Disruptive Behavior in Children. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies*, 8(2):185–199.
- Gordon, T. (1996). *E. A. E. Etkili Ana-Baba Eğitiminde Uygulamalar. Sorunlu Çocuklara Yardımcı Olacak Yeni Anlayışlar*. 1. Baskı. Sistem Yayıncılık, İstanbul, ss.23.
- Gülerce, A. (1996). *Türkiye’ de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri*. 1. Baskı. Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, İstanbul, ss.8-20.
- Gürsoy, F., Aral, N., Bütün, A. ve Aydoğan, Y. (2004). Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Bağımlılık Eğilimlerinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26):62-71.
- Hamamcı, Z. (2009). *Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları ve Bu İnançları Azaltmaya Yönelik Eğitim Programları. Okullarda Akılcı Duygusal Davranış Terapisine Dayalı Uygulamalar*, Çivitçi A., vd. (Ed.), Pegem Akademi Yayınevi, Ankara, ss.79–91.
- Hamamcı, Z., Duy, B., ve Kaya, İ. (2011). Investigation of Irrational Parenting Beliefs, Perceived Stress and Coping With Stress. *7.International Congress of Cognitive Psychotherapy ‘Clinical Science’*, 02-05 June, Istanbul, pp.117.
- Hauck, P. A. (1967). *Rational Management of Children*. Libra Publisher. New York, pp.22.
- Johnston, C. (1996). Addressing Parent Cognitions in Interventions with Families of Disruptive Children. *In Advances in Cognitive Behavioural Therapy*. Dobson K., and Craig K. (Eds.), London, Sage Pub, pp.196-198.
- Joyce, M. R. (2006). A Developmental, Rational Emotive Behavioral Approach for Working with Parent. *In Rational –Emotive Behavioral Approach to Childhood Disorders Theory, Practice and Research*. Ellis, A. and. Bernard M.E. (Eds.), Springer Science Business Media, New York, pp.168-209.

- Kadan, G. (2010). *Okulöncesi Dönem Çocuklarda (4-6 yaş) Saldırganlık Davranışını Etkileyen Faktörlerin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, ss.117-120.
- Kaya, İ. (2010). *Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançları Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, ss.1-80.
- Kenny, D. A, Kashy, D. A, Bolger, N. (1998). Data analysis in social psychology. *The Handbook of Social Psychology*. D, Gilbert. S, Fiske. G, Lindzey. (eds.), Boston, McGraw-Hill, pp.233-265.
- Kılıç, İ. ve Ural, A. (2011). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi*. 3. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kılıçarslan, F. (2006). *Çocuk ve Aile Sorunlarının Terapi ile Tedavisi*. 1. Baskı. Nobel Yayınları, Ankara, ss.40-92.
- Knaus, W. J. (1974). *Rational Emotive Education. Institute for Rational-Emotive Therapy*. New York City, pp.18-19.
- Kocadaş, B. (2007). Düşük Sosyo-ekonomik Yapı ve Suç İlişkisi: Malatya'da Çocuk Suçluluğu. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (1): 157-186.
- Köknel, Ö., Kulaksızoğlu, A., Yavuzer, H., Ayhan, H., Dodurgalı, A., ve Ekşi, H. (2010). *Anne-Baba Tutumları. Kültür ve Gençlik Sorunları*. 2. Baskı. Timaş Yayınları, İstanbul, ss.59-63.
- Kurdek, L. A. (2003). Correlates of parents' perceptions of behavioral problems in their young children. *Applied Developmental Psychology*, (24):457-473.
- Kuzgun, Y ve Hamamcı, Z. (2007). *Ana-baba Eğitim Programları*. 1. Baskı. Maya Akademi Yayın Dağıtım, Ankara, ss.1.
- Küçükendirici, H. (2000). *Ortaokul Öğrencilerinde Kovaks Ölçeği ile Depresyon Taraması Sonuçlarının Sosyo-demografik Özelliklerle İlişkisi*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya, ss.39-44.
- McDonalt, C. E. (1993). Parenting Irrational Beliefs and Marital Adjustment as Correlates Parenting Stress in Young Families. *Unpublished Doctoral Dissertation. University of Alberta, Canada*, pp.43-44.
- Mytton, J. and Dryden, W. (1999). Four Approaches to Counselling and Psychotherapy. *The rational emotive behavioural approach*. Routledge 11 New Fetter Lane, London EC4P 4EE, pp.91-115.

- Nazlı, S. (2001). *Aile Danışmanlığı*. 2. Baskı. Nobel Yayınları, İstanbul, ss.16.
- Neenan, M. and Dryden, W. (2004). Rational Emotive Behavioural In Action. *The Rational Emotive Behavioural Counselling Process*. SAGE Publications Ltd, London EC1 1SP, pp.80-86.
- Neill, A. S. (2002). *Sorunlu Aile*. 1. Baskı. Payel Yayınları, İstanbul, ss.93.
- Ören, N. ve Gençdoğan, B. (2007). Lise Öğrencilerinin Depresyon Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1):85-92.
- Özbey, Ç. (2006). *Çocuk Gelişiminde Yaşanan Sorunlar*. İnkılap Kitapevi Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş, İstanbul, ss.11.
- Özcan, C. T. (2002). *Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocukların Anne-Babaların Empati Düzeyi ile Aile İşlevlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, ss.39-40.
- Özgüven, İ. E. (2009). *Evlilik ve Aile Terapisi*. 2. Baskı. PDR Yayınları, Ankara, ss.71.
- Ramsay, J. R. and Rostain, A. L. (2008). *Cognitive-Behavioral Therapy for Adult ADHD*. Taylor & Francis Group, LLC. New York/London, pp.41-42.
- Robin, A. L. and Foster S. L. (1989). *Negotiating Parent Adolescent Conflict*. Guildford Pres, New York, pp.14–18.
- Savi, F. (2008). *12-15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları ile Aile İşlevleri ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, ss.1-211.
- Saydam, R. ve Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kendilik Değerinin Gençler Tarafından Belirtilen Davranış Problemleri İle Olan İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55):70-71.
- Semerci, Z. B. (2009). *Birlikte Büyütelim: Çocuk Ruh Sağlığı*. Alfa Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, ss.204.
- Seven. S. (2007). Ailesel Faktörlerin Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Davranış Problemlerine Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. (51):477-499.
- Starko, T. J. (1991). *Parent Stress and Parent Irrational Beliefs: Mother Father Differences*. Unpublished Master Dissertation, Universty of Alberta, pp.70–76.
- Sudak, D. M. (2006). *Cognitive Behavioral Therapy for Clinicians: Psychotherapy*

- in Clinical Practice*, Lippincott Williams & Wilkins, pp.5-18.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2012). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32:31-44.
- Şehirli, N. (2007). *Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, ss.148-149.
- Şendil, G ve Kızıldağ, Ö.(2003). Çocuk ve Ergenlerde Ebeveyn Evlilik Çatışma Algısı. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 10(2):58-66.
- Türkçapar, H. (2009). *Klinik Uygulamada Bilişsel-Davranışçı Terapi: Depresyon. Depresyon Bilişsel Kuramı: Tarihçe*. HYB Basım Yayım, Ankara, ss.26-27.
- Walen, S. R., DiGiuseppe, R. and Dryden, W. (1992). *A Practitioner's Guide to Rational Emotive Therapy*. Oxford University Press, New York/Oxford, pp.15-131.
- Wolff, S. (2009). *Problem Çocuklar*. 9. Baskı, Say Yayınları, İstanbul, ss.15-325.
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuk Psikolojisi*. 25. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul, ss.104-134.
- Yavuzer, H., Baltaş, A., Davaslıgil, Ü., Güngörmüş, O., Konuk, E., Korkmazlar, Ü., Köknel, Ö., Navaro, L., Oktay, A., Razon, N. ve Aydoğmuş, K. (2010). *Ana-Baba Okulu. Yaygın Anne-Baba Tutumları*. 14. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul, ss.115-119.
- Yavuzer, H. (2010). *Anne Baba ve Çocuk*. 21. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul, ss.28-62.
- Yılmaz, T. (2000). *Ergenlerde Risk Alma Davranışlarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, ss.66-84.
- Yiğit, R. (2008). *İlköğretim II. Kademe öğrencilerinin depresyon ve sosyal beceri düzeylerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, ss.78-83.
- Yüksel, A. (2009). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Empatik Becerileriyle Aile İşlevleri ve Benlik Kavramları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1):161-163.
- Yörükoğlu, A. (2008). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Aile Yapısı. 29. Baskı, Özgür Yayınları, İstanbul, ss.125-406.

EKLER

Ek A. Uzman Görüş Formu**Değerli Velilerimiz;**

Gaziantep Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Zeynep Hamamcı ve Psikolojik Danışman Cemal BAĞCI tarafından yürütülmekte olan anne babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin görüşleri ve çocuklarına karşı tutumları ile çocuklarda görülen davranış problemleri konusunda bir çalışma yapıyoruz. Araştırmanın başarıya ulaşması öncelikle sizlerin katılımına bağlıdır. Araştırmaya katkılarınız için teşekkür ederiz.

Not: Bu araştırmada vereceğiniz cevaplar kesinlikle gizli kalacaktır. Bu nedenle, lütfen hiç bir soruyu atlamayınız ve her soruda size en uygun olduğunu düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz. Soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Samimi ve gerçeğe uygun yanıtlarınız önemlidir. İlköğretim birinci kademeye devam eden birden fazla çocuğunuz varsa sadece bir tanesini dikkate alarak cevaplayınız. Soruyu ve soruyla ilgili tüm seçenekleri dikkatle okuduktan sonra sizin için en uygun seçeneğin yanındaki parantezin içine (X) işareti koyunuz. Boş bırakılan yerlere de kendi cümlelerinizle cevap vermeniz gerekmektedir.

Psikolojik Danışman: Cemal BAĞCI
Danışmanı: Prof. Dr. Zeynep HAMAMCI

Ek B. Demografik Bilgi Formu**Demografik Bilgi Formu**

1. Formu dolduran: Anne () Baba ()
2. Yaşınız:.....
3. Mesleğiniz:.....
4. Şuanda çalışıyor musunuz? Evet () Hayır ()
5. Çocuk sayınız:.....
6. Çocuğunuzun yaşı:..... (İlköğretim birinci kademeye devam eden birden fazla çocuğunuz varsa sadece bir tanesini dikkate alarak cevaplayınız)
7. Kaçınıcı çocuk:

8. Çocuğunuz ilköğretimin kaçınıcı sınıfında?	1.sınıf ()	4.sınıf ()
	2.sınıf ()	5.sınıf ()
	3.sınıf ()	

9. Ekonomik durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?	Düşük ()	Orta ()
	Yüksek ()	

10. Evlilik Durumunuz:	Birlikte ()	Ayrı ()	Boşanmış, Eş vefat etmiş ()
------------------------	--------------	----------	---------------------------------

11. Eğitim durumunuz:	İlköğretim ()	Lise ()
	Üniversite ()	Y.Lisans/Doktora ()

12. Anne	Öz ()	Üvey ()	Baba	Öz ()	Üvey ()
----------	--------	----------	------	--------	----------

13. Anne	Sağ ()	Ölü ()	Baba	Sağ ()	Ölü ()
----------	---------	---------	------	---------	---------

14. Daha önce psikiyatrik bir yardım aldınız mı?

Evet () Hayır ()

15. Ailenizde daha önce psikiyatrik yardım alan bir kişi oldu mu?

Evet () Hayır ()

16. Çocuğunuzun davranışsal ya da duygusal problemleri için bir uzmandan yardım aldınız mı?

Evet () Hayır ()

17. Çocuğunuz daha önce psikolojik tedavi gördü mü?

Evet () Hayır ()

18. Çocuğunuz halihazırda psikolojik tedavi görüyor mu?

Evet () Hayır ()

Ek C. Aile Değerlendirme Ölçeği

AİLE İŞLEVLERİNİN DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Aşağıda aileler hakkında 60 cümle bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, ifadenin sizin ailenize ne derece uyduğuna karar veriniz. Her cümle için 4 seçenek bulunmaktadır. Size uyan seçeneğe (X)işaretini koyunuz. Her cümle için uzun düşünmeyiniz. Mümkün olduğu kadar çabuk ve samimi cevaplar veriniz. Kararsızlığa düşerseniz ilk aklınıza gelen doğrultusunda hareket ediniz. Lütfen her cümleyi cevapladığımızdan emin olunuz.

Maddeler	Aynen Katlıyorum	Büyük Ölçüde Katlıyorum	Biraz Katlıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.				
2. Günlük hayatımızdaki sorunların (Problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.				
3. Evde biri üzgün ise, diğeri aile üyeleri bunun nedenini bilir.				
4. Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.				
5. Evde birinin başı derde girdiğinde, diğeri de bunu kendilerine fazlasıyla dert ederler.				
6. Bir sıkıntı ve üzüntü ile karşılaştığımızda, birbirimize destek oluruz.				
7. Ailemizde acil bir durum olsa, şaşırıp kalırız.				
8. Bazen evde ihtiyacımız olan şeylerin bittiğinin farkına varmayız.				
9. Birbirimize karşı olan sevgi, şefkat gibi duygularımızı açığa vurmaktan kaçınırız.				
10. Gerektiğinde aile üyelerine görevlerinin hatırlatır, kendilerine düşen işi yapmalarını sağlarız.				
11. Evde dertlerimizi, üzüntülerimizi birbirimize söylemeyiz.				
12. Sorunlarımızın çözümünde genellikle ailece aldığımız kararları uygularız.				
13. Bizim evdekiler, ancak onların hoşuna giden şeyler söylediğinizde sizi dinlerler.				
14. Bizim evde bir kişinin söylediklerinden ne hissettiğini anlamak pek kolay değildir.				
15. Ailemizde eşit bir görev dağılımı yoktur.				
16. Ailemiz üyeleri, birbirlerine hoşgörülü davranırlar.				
17. Evde herkes başına buyruktur.				

18. Bizim evde herkes, söylemek istediklerinin üstü kapalı değil de doğrudan birbirlerinin yüzüne söyler.				
19. Ailede bazılarımız duygularımız belli etmeyiz.				
20. Acil bir durumda ne yapacağımız biliriz.				
21. Ailecek, korkularımızı ve endişelerimizi birbirimizle tartışmaktan kaçınırız.				
22. Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize belli etmekte güçlük çekeriz.				
23. Gelirimiz ihtiyaçlarımız karşılamaya yetmiyor				
24. Ailemiz bir problemi çözdükten sonra, buy çözümün işe yarayıp yaramadığını tartışır.				
25. Bizim ailede herkes kendini düşünür.				
26. Duygularımızı birbirimize açıkça söyleriz.				
27. Evimizde banyo ve tuvalet bir türlü temiz durmaz.				
28. Aile içinde birbirimize sevgimizi göstermeyiz.				
29. Evde herkes istediğini birbirinin yüzüne söyleyebilir.				
30. Ailemizde, Her birimizin belirli görev ve sorumlukları vardır.				
31. Aile içinde genellikle birbirimizle pekiyi geçinemeyiz.				
32. Ailemizde sert-kötü davranışlar ancak belli durumlarda gösterilir.				
33. Ancak hepimizi ilgilendiren bir durum olduğu zaman birbirimizin işine karışırız.				
34. Aile içinde birbirimizle ilgilenmeye pek zaman bulamayız.				
35. Evde genellikle söylediklerimizle söylemek istediklerimiz birbirinden farklıdır.				
36. Aile içinde birbirimize hoşgörülü davranırız.				
37. Evde birbirimize, ancak sonunda kişisel bir yarar sağlayacak ilgi gösteririz.				
38. Ailemizde bir dert varsa, kendi içimizde hallederiz.				
39. Ailemizde sevgi, şefkat gibi güzel duygular ikinci plandadır.				
40. Ev işlerinin kimler tarafından yapılacağını hep birlikte konuşarak kararlaştırırız.				
41. Ailemizde herhangi bir şeye karar vermek her zaman sorun olur.				
42. Bizim evdekiler sadece bir çıkarları olduğu zaman birbirlerine ilgi gösterirler.				
43. Evde birbirimize karşı açık sözlüyüzür.				
44. Ailemizde hiçbir kural yoktur.				
45. Evde birinden bir şey yapması istendiğinde mutlaka takip edilmesi ve kendisine hatırlatılması gerekir.				
46. Aile içinde, herhangi bir sorunun (Problemin) nasıl çözüleceği hakkında kolayca karar verebiliriz.				

47. Evde kurallara uyulmadığı zaman ne olacağını bilmeyiz.				
48. Bizim evde aklınıza gelen her şey olabilir.				
49. Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize ifade edebiliriz.				
50. Ailede her türlü problemin üstesinden gelebiliriz.				
51. Evde birbirimizle pekiyi geçinemeyiz.				
52. Sinirlenince birbirimize küseriz.				
53. Ailede bize verilen görevler pek hoşumuza gitmez, çünkü umduğumuz görevler verilmez.				
54. Kötü niyetle olmasa da evde birbirimizin hayatına çok karışıyoruz.				
55. Ailemizde kişiler herhangi bir tehlike karşısında (yangın, kaza gibi) ne yapacaklarını bilirler, çünkü böyle durumlarda ne yapılacağı aramızda konuşulmuş ve belirlenmiştir.				
56. Aile içinde birbirimize güveniriz.				
57. Ağlamak istediğimizde, birbirimizden çekinmeden mutlaka ağlayabiliriz.				
58. İşimize (okulumuza) yetişmekte güçlük çekiyoruz.				
59. Aile içinde birisi, hoşlanmadığımız bir şey yaptığında ona bunu açıkça söyleriz.				
60. Problemlerimiz çözmek için çeşitli yollar bulmaya çalışırız.				

Ek D. Anne-Baba Düşünceler Ölçeği

Anne-Baba Düşünceleri Ölçeği

Aşağıda anne-babaların çocuk yetiştirmeye ilgili benimsedikleri bazı düşünceler sıralanmıştır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, verilen düşüncenin size ne derecede uygun olduğuna karar veriniz.

Her cümle için Tamamen Katılıyorum/ Katılıyorum/ Kararsızım/ Katılmıyorum/ Hiç Katılmıyorum olmak üzere 5 seçenek söz konusudur. Her cümlenin yanındaki 5 seçenektan hangisi sizin düşüncenizi yansıtıyorsa o seçeneğe (X) işareti koyunuz ve lütfen her cümle için sadece bir işaretleme yapınız.

Her anne-babanın çocuk yetiştirme ile ilgili kendine ait düşünceleri olduğundan verilen ifadelerin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Bu nedenle okuduğunuz cümle üzerinde uzun süre düşünmeden, içinizden gelen ilk cevabı veriniz.

Psikolojik Danışman: Cemal BAĞCI

Doç. Dr. Zeynep HAMAMCI

	Maddeler	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1	Çocuğumun herhangi bir konuda benimle aynı fikirde olmamasına katlanamam.	()	()	()	()	()
2	Çocukların anne-babalarını eleştirmeleri korkunç bir şeydir.	()	()	()	()	()
3	Anne-baba çocuğunun geleceği için her şeyi göze almalıdır.	()	()	()	()	()
4	Çocuğa karşı sert davranmak onu yaşama hazırlar.	()	()	()	()	()
5	Çocuğumu yetiştirirken hata yapmamalıyım.	()	()	()	()	()
6	Çocukların aldığı kararlara asla güvenilmez.	()	()	()	()	()
7	Eğer yetiştirdiğim çocuk mükemmel ise bu benim iyi bir anne-baba olduğumu gösterir.	()	()	()	()	()
8	Eğer çocuğumla ilişkim bozulursa bir daha düzelmez.	()	()	()	()	()
9	Anne-babaların fedakârlıklarının her zaman bir karşılığı olmalıdır.	()	()	()	()	()
10	Anne-baba olarak çocuğumun problemlerini her zaman ben çözmeliyim.	()	()	()	()	()

11	Her zaman mükemmel bir anne-baba olmalıyım.	()	()	()	()	()
12	Çocuğumun ona söz hakkı vermeden konuşmasına katlanamam.	()	()	()	()	()
13	Anne-babalar çocuklarını hata yapmaktan korumalıdır.	()	()	()	()	()
14	Çocuk her zaman anne-babasının kendisinden beklediği gibi davranmalıdır.	()	()	()	()	()
15	Çocuğum koyduğum kurallarına uymuyorsa bu onun beni önemsemediğini gösterir.	()	()	()	()	()
16	Eğer kurallarımın taviz veririm çocuğumun gözündeki değerim düşer.	()	()	()	()	()
17	Çocuğumun beni dikkate alması için her zaman ciddi görünmeliyim.	()	()	()	()	()
18	Anne-baba olarak hata yaparsam bunun telafisi yoktur.	()	()	()	()	()
19	Anne-babalar iyi bir çocuk yetiştirmek için her konuda fedakarlık yapmalıdır.	()	()	()	()	()
20	Çocuğumun isteklerini kabul etmem anne-baba olarak zayıflığımı gösterir.	()	()	()	()	()
21	Benim çektiğim sıkıntıları çocuğumun çekmemesi için elimden gelen her şeyi yapmalıyım.	()	()	()	()	()
22	Anne-baba olarak çocuğumun her alanda mükemmel olmasını hedeflerim.	()	()	()	()	()
23	Çocukların hataları asla anlayışla karşılanmamalıdır.	()	()	()	()	()
24	Çocuğumla aramdaki ilişki her zaman mükemmel olmalıdır.	()	()	()	()	()
25	Çocuğumu örnek bir evlat olarak yetiştirirsem iyi bir anne-baba olabilirim.	()	()	()	()	()
26	Çocukların anne-babalarını üzmeleri kabul edilemez bir durumdur.	()	()	()	()	()
27	Çocuk yetiştirmenin her zaman tek bir doğru yolu vardır.	()	()	()	()	()
28	Anne-babalar çocuklarına her zaman örnek olmalıdır.	()	()	()	()	()
29	Çocuklar anne-babaları olmadan hiçbir şey yapamazlar.	()	()	()	()	()

Ek E. 4-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği

4-18 YAŞ ÇOCUK VE GENÇLER İÇİN DAVRANIŞ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Aşağıda gençleri tanımlayan bir dizi madde bulunmaktadır. Her bir madde çocuğunuzun şu andaki yada son 6 ay içindeki durumunu belirtmektedir. Bir madde çocuğunuz için çok ya da sıklıkla doğru ise 2, bazen yada biraz doğru ise 1, hiç değilse 0 sayılarının yuvarlak içine alarak tüm maddeleri işaretlemeye çalışınız.

0: doğru değil

1: bazen ya da biraz doğru

2: çok ya da sıklıkla doğru

0	1	2	1. Yaşından daha çocuksu davranır.
0	1	2	2. Alerjisi vardır (açıklayınız).....
0	1	2	3. Çok tartışır. .
0	1	2	4. Astımı(nefes darlığı) vardır.
0	1	2	5. Karşı cinsten biri gibi davranır.
0	1	2	6. Hayvanları sever
0	1	2	7. Yüksekten atar, övünür.
0	1	2	8. Dikkatini toplamada güçlük çeker.
0	1	2	9. Bazı düşünceleri zihninden bir türlü atamaz. .
0	1	2	10. Yerinde durmakta güçlük çeker. .
0	1	2	11. Yetişkinlere çok bağımlıdır.
0	1	2	12. Yalnızlık hisseder.
0	1	2	13. Kafası karışıktır.
0	1	2	14. Çok ağlar.
0	1	2	15. Oldukça dürüstür.
0	1	2	16. Başkalarına karşı kötü davranır.
0	1	2	17. Çok fazla hayale dalar.
0	1	2	18. Bilerek canını acıtır, kendini öldürmeye çalışır.
0	1	2	19. Hep dikkat çekmek ister.
0	1	2	20. Eşyalarına zarar verir.
0	1	2	21. Başkalarına ait eşyalara zarar verir.
0	1	2	22. Anne babanın söylediklerini yapmaz.
0	1	2	23. Okulda söylenenleri yapmaz.
0	1	2	24. Yiyebileceğinden az yer.
0	1	2	25. Arkadaşlarıyla iyi geçinemez.
0	1	2	26. Yapmaması gerekeni yaptığı zaman kendini suçlu hissetmez.
0	1	2	27. Başkalarını kıskanır.
0	1	2	28. Yardıma ihtiyaçları olduğunda başkalarına yardım eder.
0	1	2	29. Bazı hayvanlardan ve okul dışı ortamlardan ya da yerlerden korkar.
(açıklayınız)
0	1	2	30. Okula gitmekten korkar.
0	1	2	31. Kötü bir şey düşünmekten ya da yapmaktan korkar
(açıklayınız).....
0	1	2	34. Başkalarının ona zarar vereceğini, kötülük yapacağını düşünür.
0	1	2	35. Kendini değersiz ve yetersiz hisseder.
0	1	2	36. Çok sık kaza sonucu bir yerlerini incitir.
0	1	2	37. Çok kavga dövüş eder.
0	1	2	38. Onunla çok alay edilir, dalga geçilir

- 0 1 2 39. Başı belada olan kişilerle dolaşır.
- 0 1 2 40. Başkalarının iştmediği, var olmadığını düşündüğü sesler işitir.
- 0 1 2 41. Düşünmeden hareket eder.
- 0 1 2 42. Başkalarıyla beraber olmaktansa yalnız kalmayı tercih eder.
- 0 1 2 43. Yalan söyler ve hile yapar.
- 0 1 2 44. Tırnaklarını yer.
- 0 1 2 45. Sinirli ve gergindir.
- 0 1 2 46. Vücudunun bazı kısımlarında kas seyrimleri ve tikler olur (Göz tiki gibi) (açıklayınız).....
- 0 1 2 47. Gece kabusları, korkulu rüyaları olur.
- 0 1 2 48. Arkadaşları tarafından sevilmez
- 0 1 2 49. Bazı şeyleri arkadaşlarından daha iyi yapar.
- 0 1 2 50. Çok korkak ve kaygılıdır.
- 0 1 2 51. Başı döner.
- 0 1 2 52. Kendini çok suçlu hisseder.
- 0 1 2 53. Çok fazla yemek yer.
- 0 1 2 54. Kendini aşırı yorgun hisseder.
- 0 1 2 55. Aşırı kiloludur.
- 0 1 2 56. Tıbbi nedeni bilinmeyen bedensel şikayetleri vardı. Örneğin:
a. Ağrılar, sızılar (başarısı dışında)
b. Baş ağrıları.
c. Bulantı, kusma hissi
d. Gözle ilgili şikayetler (açıklayınız).....
e. Döküntüler ya da başka cilt sorunları
f. Mide-karın ağrısı ve kramplar
g. Kusma
h. Diğer (açıklayınız):.....
- 0 1 2 57. İnsanlara fiziksel saldırıda bulunur, onlara vurur.
- 0 1 2 58. Cildinin, vücudunun bazı kısımlarıyla oynar ve yolar (açıklayınız).
- 0 1 2 59. İnsanlara dostça davranabilir.
- 0 1 2 60. Yeni şeyler denemekten hoşlanır.
- 0 1 2 61. Okul başarısı düşüktür.
- 0 1 2 62. Dengesiz ve sakardır.
- 0 1 2 63. Yaşlılarından çok kendiden büyük gençlerle olmayı tercih eder.
- 0 1 2 64. Yaşlılarından çok kendiden küçük çocuk/gençlerle olmayı tercih eder.
- 0 1 2 65. Konuşmayı reddettiği olur.
- 0 1 2 66. Bazı hareketleri tekrar tekrar yapar (Açıklayınız).....
- 0 1 2 67. Evden kaçır.
- 0 1 2 68. Çok bağırır çağırır
- 0 1 2 69. Sır vermez, düşüncelerini kendime saklar.
- 0 1 2 70. Diğer insanların görmediği, var olmadığına inandığı şeyler görür. (Açıklayınız).....
- 0 1 2 71. Sıkılgan ve utangaçtır.
- 0 1 2 72. Yangın çıkartır.
- 0 1 2 73. El becerileri iyidir.
- 0 1 2 74. Gösteriş ve şaklabanlılık yapar.
- 0 1 2 75. Çekingendir.
- 0 1 2 76. Arkadaşların çoğundan daha az uyur.
- 0 1 2 77. Arkadaşlarıyla iyi geçinemez.
- 0 1 2 78. Hayal gücü iyidir.
- 0 1 2 79. Konuşma güçlüğü vardır (Açıklayınız).....
- 0 1 2 80. Haklarını savunur.
- 0 1 2 81. Evden bir şeyler çalar.
- 0 1 2 82. Ev dışında başka yerlerden çalar.

- 0 1 2 **83.** İhtiyacı olmayan nesnelere toplar, biriktirir.
(Açıklayınız).....
- 0 1 2 **84.** Diğer insanların acayip, tuhaf buldukları şeyleri yapar.
(Açıklayınız).....
- 0 1 2 **85.** Diğer insanların acayip, tuhaf buldukları düşünceleri vardır.
(Açıklayınız).....
- 0 1 2 **86.** İnatçıdır.
- 0 1 2 **87.** Duygu durumunda ani değişiklikler olur.
- 0 1 2 **88.** Diğer insanlarla birlikte olmaktan hoşlanır.
- 0 1 2 **89.** Şüphelidir.
- 0 1 2 **90.** Küfürlü ve açık saçık konuşur.
- 0 1 2 **91.** Kendini öldürmeyi düşünür.
- 0 1 2 **92.** Başkalarını güldürmeyi sever.
- 0 1 2 **93.** Çok fazla konuşur.
- 0 1 2 **94.** Başkalarıyla çok dalga geçer, onları kızdırır.
- 0 1 2 **95.** Çok çabuk öfkelenir.
- 0 1 2 **96.** Cinsel konuları fazlaca düşünür.
- 0 1 2 **97.** İnsanları canlarını yakmakla tehdit eder.
- 0 1 2 **98.** Başkalarına yardım etmekten hoşlanır.
- 0 1 2 **99.** Temizliğe ve titizliğe aşırı düşkündür.
- 0 1 2 **100.** Uyku sorunu vardır (Açıklayınız).....
- 0 1 2 **101.** Dersleri, okulu asar.
- 0 1 2 **102.** Fazla enerjik değildir.
- 0 1 2 **103.** Muzsuz, üzgün, çökkün ve bezgindir.
- 0 1 2 **104.** Diğer çocuklardan daha gürültücüdür.
- 0 1 2 **105.** Tıbbi amaç dışında alkol yada ilaç kullanır.....
- 0 1 2 **106.** Başkalarına karşı dürüst olmaya çalışır.
- 0 1 2 **107.** Güzel bir şakadan hoşlanır.
- 0 1 2 **108.** Hayatı kolay tarafından yaşamaktan hoşlanır.
- 0 1 2 **109.** Elinden geldiğince başkalarına yardımcı olmaya çalışır.
- 0 1 2 **110.** Karşı cinsten biri olmayı ister.
- 0 1 2 **111.** Başkalarıyla, içli dışlı ya da samimi olmaktan kaçınır.
- 0 1 2 **112.** Çok evhamlı, her şeyi dert eder.
- Yukarıdaki maddelerin dışında çocuğunuzun duygu, düşünce, davranış ve ilgi alanlarınızı yazınız.....
- Çocuğunuzu son 6 ay içinde çocuk ve gençlik ruh sağlığı merkezlerine götürdünüz mü?
Hayır () Evet () (Açıklayınız).....

Lütfen tüm maddeleri cevaplayınız.

Ek F. Özgeçmiş**ÖZGEÇMİŞ**

Araştırmacı, 1986 yılında Siirt'e doğdu. İlk ve orta öğrenimini Siirt'e tamamladı. Lisans eğitimini 2008 yılında 19 Mayıs Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümünden mezun olarak tamamladı. Halen Gaziantep Lisesinde psikolojik danışman olarak görev yapmaktadır.

VITAE

The researcher was born in Siirt in 1986. He attended primary and secondary school in Siirt. He received his bachelor degree by graduating University of 19 Mayıs department of Psychological Counseling and Guidance. Currently, he is working in Gaziantep High School as a psychological counselor.